FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fuat TERZİ

Anabilim Dalı: Mimarlık

HAZİRAN 2019

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ

LİSANÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Fuat TERZİ

(160211022)

Anabilim Dalı: Mimarlık

Mimari Koruma-Restorasyon Programı

Tez Danışmanı: Prof. Dr. M. Bülent ULUENGİN

Teslim Tarihi: 16 MAYIS 2019

FSMVÜ, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü'nün Mimarlık Anabilim Dalı Mimari Koruma ve Restorasyon Yüksek Lisans programı 160211022 numaralı öğrencisi Fuat TERZİ, ilgili yönetmeliklerin belirlediği gerekli tüm şartları yerine getirdikten sonra hazırladığı "Bursa İli İnegöl İlçesi Cerrah Köyü Hamamı Yeniden İşlevlendirme Önerisi" başlıklı tezini, aşağıda imzaları olan jüri önünde başarı ile sunmuştur.

Tez Danışmanı: **Prof. Dr. M. Bülent ULUENGİN** **…….**

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Jüri Üyeleri: **Prof. Dr. Suphi SAATÇİ** **…….**

Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi

Prof. Dr. Erol GÜRDAL **…….**

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

Teslim Tarihi: 16 MAYIS 2019

Savunma Tarihi: 24 HAZİRAN 2019

ÖNSÖZ

Yüksek lisans eğitimim boyunca yaptığım bu çalışmanın her aşamasında başından sonuna kadar yardımcı olan, destekleyen, bilgi ve tecrübesiyle beni yönlendiren ve çalışmanın sonuca erdirilmesi için takibini üzerimden esirgemeyen değerli tez danışmanım Prof. Dr. M. Bülent ULUENGİN'e şükranlarımı sunarım.

Tez çalışmam süresince; meslek alanında her konuda desteğini esirgemeyen iş arkadaşlarıma, başta Restoratör Mimar Hüseyin Ali AKÇAY ve Mimar Erdem ÖZTÜRK'e teşekkür ederim.

Son olarak çalışmam boyunca; her zaman yanımda olan annem, babam ve kardeşlerime, her zaman desteğini hissettiğim, gösterdiği anlayış ve sabırdan dolayı eşime sonsuz şükran borçluyum.

Mayıs, 2019 Fuat TERZİ

Mimar

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖNSÖZ ..... **i**
KISALTMALAR ..... **v**
ŞEKİL LİSTESİ ..... **vii**
ÖZET ..... **xi**
SUMMARY ..... **xiii**
1. GİRİŞ **1**
2. BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ **3**
2.1 Tarihsel Gelişim 3
2.2 Sosyo-ekonomik Yapısı 5
2.3 Yerleşim Dokusu 9
2.4 Su Şebekesi 11
3. CERRAH KÖYÜ HAMAM RÖLÖVESİ **14**
3.1 Coğrafi Konum 14
3.2 Yapının Günümüzdeki Durumu 14
3.3 Plan Özellikleri 15
3.3.1 Z01 Ilıklık (Tepidarium) 16
3.3.2 Z02 Sıcaklık (Caldarium) 20
3.3.3 Z03 Su deposu 24
3.3.4 Z04 Halvet (Laconicum) 27
3.3.5 Z05 Hela 31
3.3.6 Külhan (Hypocaust) 33
3.3.7 Cehennemlik 34
3.4 Cephe Özellikleri 35
3.4.1 Doğu cephesi 35
3.4.2 Güney cephesi 37
3.4.3 Batı cephesi 41
3.4.4 Kuzey cephesi 42
4. CERRAH KÖYÜ HAMAMI RESTİTÜSYONU **43**
4.1 Mevcut Bölümler 44
4.1.1 Ilılklık (Tepidarium) 44
4.1.2 Sıcaklık (Caldarium) 45
4.1.3 Halvet (Laconicum) 47
4.1.4 Su deposu 49
4.1.5 Hela 50
4.1.6 Külhan (Hypocaust) 52
4.1.7 Cehennemlik 54
4.2 Eksik veya Yıkılmış Bölümler ve Yakın Dönem Köy Hamamları Üzerinden Restitüsyonları 55
4.2.1 Soyunmalık (Apoditerium) 55

4.2.2 Aydınlatma 67
4.2.3 Su deposu soğuk su kısmı 70
5. CERRAH KÖYÜ HAMAMI RESTORASYON ÖNERİSİ 73
5.1 Restorasyon Yaklaşımı Ve Yasal Kabuller 73
5.2 İşlev 73
5.3 Müdahale Önerileri 74
5.3.1 Kazı ve Belgeleme 74
5.3.2 Temizleme 74
5.3.3 Sağlamlaştırma 75
5.3.4 Bütünleme 76
6. SONUÇ 77
KAYNAKLAR 79
EKLER 83

KISALTMALAR

a.g.e. : Adı Geçen Eser

m : Metre

cm : Santimetre

km : Kilometre

s. : Sayfa

yy : Yüzyıl

Çev. : Çeviren

MÖ : Milattan Önce

MS : Milattan Sonra

ŞEKİL LİSTESİ

Şekil 1 : Cerrah Köy Evi Görünüşü (F. Terzi 2019).....10
Şekil 2 : İnegöl Köy Hamamları Haritası (Google maps, 2019).....11
Şekil 3 : Cerrah Köyü Hava Fotoğrafı (yandex.com.tr, 2018).....14
Şekil 4 : Cerrah Köyü Hamamı'nın Genel Görünüşü (F. Terzi 2018) 15
Şekil 5 : Cerrah Köy Hamamı Zemin Kat Rölöve Planı (Ek 1, Pafta 2/10) 16
Şekil 6 : Z01 Ilıklık Bölümü Doğu Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018).....17
Şekil 7 : Z01 Ilıklık Bölümündeki Göbek Taşının Görünüşü (F. Terzi 2018).....18
Şekil 8 : Z01 Ilıklık Bölümü Batı Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018).....19
Şekil 9 : Z01 Ilıklık Bölümü Güney Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018).....19
Şekil 10 : Z01 Ilıklık Mahalli Kubbesinin Görünüşü (F. Terzi 2018).....20
Şekil 11 : Z02 Sıcaklık Mahalli Kubbesinin Görünüşü (F. Terzi 2018) 21
Şekil 12 : Z02 Sıcaklığın Güney Duvarındaki Su Künklerinin Görünüşü (F. Terzi 2018).....22
Şekil 13 : Z02 Sıcaklık Bölümü Güney Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018) 22
Şekil 14 : Z02 Sıcaklık Bölümü Doğu Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018) 23
Şekil 15 : Z02 Sıcaklık Bölümü Batı Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018) 23
Şekil 16 : Z03 Su Deposu Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2018).....25
Şekil 17 : Z03 Su Deposu Doğu Duvarındaki Açıklığın Görünüşü (F. Terzi 2018) ..25
Şekil 18 : Z03 Su Deposu Bölümü Tonozunun Görünüşü (F. Terzi 2018) 26
Şekil 19 : Z04 Halvet Tonozunun Görünüşü (F. Terzi 2018).....28
Şekil 20 : Z04 Halvetin Kuzey Duvarındaki Kapı Açıklığı Görünüşü (F. Terzi 2018).....29
Şekil 21 : Z04 Halvet Zemininin Görünüşü (F. Terzi 2018) 30
Şekil 22 : Z04 Halvetin Batı Duvarındaki Açıklığın Görünüşü (F. Terzi 2018) 30
Şekil 23 : Z05 Halvetin Tonozunun Görünüşü (F. Terzi 2018).....31
Şekil 24 : Z05 Halvet Bölümü Doğu Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018).....32
Şekil 25 : Külhan Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2018) 33
Şekil 26 : Cehennemlik Bölümünün Görünüşü (F. Terzi 2018) 34
Şekil 27 : Cerrah Köyü Hamamı Doğu Cephe Rölöve Çizimi (Ek 1, Pafta 7/10) 35
Şekil 28 : Cerrah Köyü Hamamı Doğu Cephesinin Görünüşü (F. Terzi 2018) 36
Şekil 29 : Doğu Cephesinde Özgün Kirpi Saçak Kalıntısının Görünüşü (F. Terzi 2018).....37
Şekil 30 : Doğu Cephesinde Hatıl Boşluklarının Görünüşü (F. Terzi 2018).....37
Şekil 31 : Cerrah Köyü Hamamı Güney Cephe Rölöve Çizimi (Ek 1, Pafta 8/10) ...38

Şekil 32 : Cerrah Köyü Hamamı Güney Cephesinin Görünüşü (F. Terzi 2018)..... 38
Şekil 33 : Güney Cephesinde Bulunan Baca Boşluğunun Görünüşü (F. Terzi 2018) 39
Şekil 34 : Güney Cephesinde Bulunan Külhan Girişinin Görünüşü (F. Terzi 2018) 40
Şekil 35 : Cerrah Köyü Hamamı Batı Cephe Rölöve Çizimi (Ek 1, Pafta 9/10)..... 41
Şekil 36 : Cerrah Köyü Hamamı Batı Cephenin Görünüşü (F. Terzi 2018)..... 41
Şekil 37 : Cerrah Köyü Hamamı Kuzey Cephe Rölöve Çizimi (Ek 1, Pafta 10/10) . 42
Şekil 38 : Cerrah Köyü Hamamı Kuzey Cephesinin Görünüşü (F. Terzi 2018) 42
Şekil 39 : Ilıklık Bölümündeki Göbek Taşı Ve Mermer Döşeme İzinin Görünüşü (F. Terzi 2018) 44
Şekil 40 : Deydinler Köyü Hamamı Ilıklık Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019) 45
Şekil 41 : Sıcaklık Bölümündeki Seki Ve Kurna Yeri İzlerinin Görünüşü (F. Terzi 2018) 46
Şekil 42 : Şehitler Köyü Hamamı Sıcaklık Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019) 46
Şekil 43 : Deydinler Köyü Hamamı Sıcaklık Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019) 47
Şekil 44 : Halvet Bölümündeki Seki Ve Kurna Yeri İzlerinin Görünüşü (F. Terzi 2018) 48
Şekil 45 : Deydinler Köyü Hamamı Halvet Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019) 48
Şekil 46 : Su Deposu Zeminin Görünüşü (F. Terzi 2018) 49
Şekil 47 : Su Deposunun Doğu Duvarındaki Açıklığın Görünüşü (F. Terzi 2018)... 50
Şekil 48 : Tire Yeniceköy Hamamı Plan Çizimi (C. Çakmak)..... 51
Şekil 49 : Kadı (Perşembe) Hamamı Plan Çizimi (E. Şehitoğlu)..... 52
Şekil 50 : Külhan Bölümündeki Kanalların Görünüşü (F. Terzi 2018)..... 53
Şekil 51 : Külhan Bölümünün Dış Görünüşü (F. Terzi 2018)..... 53
Şekil 52 : Halvetin Alt Kısmındaki Cehennemlik Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2018) 54
Şekil 53 : Göbek Taşının Alt Kısmındaki Cehennemlik Bölümünün Görünüşü (F. Terzi 2018) 55
Şekil 54 : Deydinler Köyü Hamamının Plan Çizimi (M. Çetinaslan)..... 56
Şekil 55 : Deydinler Köyü Hamamı Soyunmalık Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019) 57

Şekil 56 : Deydinler Köyü Hamamı Soyunmalık Bölümünün Dış Görünüşü (F. Terzi 2019).....57
Şekil 57 : Eski Orhan Hamamı Plan Çizimi (E. Şehitoğlu) 58
Şekil 58 : Eski Orhan Hamamı Kesit Çizimi (E. Şehitoğlu) 59
Şekil 59 : Yukarı Hamam Plan Çizimi (Ç.B. Dikmen, F. Toruk).....60
Şekil 60 : Yukarı Hamam Kesit Çizimi (Ç.B. Dikmen, F. Toruk).....60
Şekil 61 : Kastamonu Vakıf Hamamı Plan Çizimi (K. Eyüpgiller) 61
Şekil 62 : Kastamonu Vakıf Hamamı Soyunmalığın Görünüşü (www.google.com/maps).....61
Şekil 63 : Kale Hamamı Plan Çizimi (K. Eyüpgiller).....62
Şekil 64 : Kale Hamamı Genel Görünüşü (K. Eyüpgiller).....63
Şekil 65 : Kale Hamamı Dış Görünüşü (K. Eyüpgiller).....63
Şekil 66 : Sütlüce Hamamı Soyunmalık Kısmının Genel Görünüşü (www.mimdap.org).....64
Şekil 67 : Sütlüce Hamamı Plan Çizimi (www.mimdap.org).....65
Şekil 68 : Sütlüce Hamamı Kesit Çizimi (www.mimdap.org).....65
Şekil 69 : Yıldırım Hamamı Plan Çizimi (S. Çetintaş) 66
Şekil 70 : İnegöl İlçesi Şipali Köyü Hamamı Işık Kubbeciğinin İçeriden Görünüşü (F. Terzi 2019).....67
Şekil 71 : İnegöl İlçesi Şipali Köyü Hamamı Işık Kubbeciğinin Dışarıdan Görünüşü (F. Terzi 2019) 68
Şekil 72 : İnegöl İlçesi Kulaca Köyü Hamamı Işık Kubbeciğinin İçten Görünüşü (F. Terzi 2019).....68
Şekil 73 : İnegöl İlçesi Hamzabey Köyü Hamamı Işık Kubbeciğinin İçten Görünüşü (F. Terzi 2019) 69
Şekil 74 : İnegöl İlçesi Ortaköy Hamamı Işık Kubbeciğinin İçten Görünüşü (F. Terzi 2019).....69
Şekil 75 : İnegöl İlçesi Ortaköy Hamamı Işık Kubbeciğinin Dıştan Görünüşü (F. Terzi 2019).....70
Şekil 76 : İnegöl İlçesi Şipali Köyü Hamamı Sıcak ve Soğuk Su Kısmının Görünüşü (F. Terzi 2019) 71
Şekil 77 : İnegöl İlçesi Sungurpaşa Köyü Hamamı Sıcak ve Soğuk Su Kısmının Görünüşü (F. Terzi 2019).....72

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

ÖZET

Bursa'da yakın zamanlara kadar devam eden hamam kültürünü devam ettirmek amacı ile İnegöl ilçesi Cerrah köyü 236 ada 4 parselde bulunan üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan kâgir hamam yapısına bir restorasyon önerisi geliştirilmiştir.

Bu öneri çalışması altı ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde konunun amacından, yönteminden, kapsamından ve bazı bulgularından bahsedilmiştir. İlk bölümde amaç çalışma ile ilgili olan genel bilgileri sunmaktır.

İkinci bölümde Bursa ili İnegöl ilçesinde yer alan Cerrah köyünün tarihsel gelişimi, sosyo-ekonomik yapısı, yerleşim dokusu ele alınmıştır. Bu bölümde bölge hakkında detaylı bilgi verilmiştir.

Üçüncü bölümde yapının coğrafi konumuna, günümüzdeki durumunda var olan bölümlerine değinilmiştir. Yapının fotoğraflandırma çalışması yapılıp detaylı incelenmesi sağlanmıştır. Yapının mevcut durumunun plan, kesit, görünüşlerle rölövesi hazırlanıp yapı ile doğrudan ilişki kurulmuştur.

Dördüncü bölümde yapının özgün halinin belirlenmesinde yardımcı olan gerekli olan kaynaklar başlıklar halinde tanımlanmıştır. Bu bölümdeki çalışma yapının özgün tasarımını açıklamak, tarihi gelişimini irdelemek, kalıntıların daha iyi kavranmasını amaçlamıştır. Hamam yapısının günümüzde mevcut olan bölümlerinin tanımlamaları yapılıp şu anki durumları hakkında bilgiler yer almaktadır. Hamam yapısının eksik veya yıkılmış bölümlerinin civar köy hamamları üzerinden restitüsyon projesi geliştirilmiştir.

Beşinci bölümde hamam yapısının mevcut olan işlevini korumak adına restorasyon önerisi sunulmuştur. Bu restorasyon önerisinde yaklaşım ve yasal kabuller, işlev ve müdahale önerileri geliştirilmiştir.

Son olarak altıncı bölümde ise yapının korunarak gelecek nesillere sağlıklı aktarılabilmesi için restorasyon önerisi kapsamında koruma ve topluma en iyi şekilde fayda sağlayabilecek işlevin verilmesi hakkında öneri değerlendirilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Cerrah Köyü, Hamam, Koruma, Restorasyon,

REACTİVATİON PROPOSAL RELATİNG TO CERRAH VİLLAGE BATH OF İNEGÖL PROVİNCE OF BURSA

SUMMARY

A restoration proposal has been developed over a special Turkish bath located in the Cerrah village of İnegöl province, in order to continue the Turkish bath culture, which lasts until recently, in Bursa.

This proposal study consists of six main parts. In the first chapter, the aim, method, scope and some findings of the subject were mentioned. So, it aimed to provide general information to readers about the study.

In the second chapter, the historical development, socio-economic structure and settlement pattern of the Cerrah village were discussed. These informations provided the reader with detailed information about the region.

In the third chapter, the geographic location of the structure and its currently existing places were mentioned. As photographs of the structure were taken, detailed analysis was made. The current status of the structure was prepared by plan, section and views, in this way, a direct relationship was established with the structure.

In the fourth chapter, resources which are necessary to determine the original state of the structure,were defined within the titles. In this section, it was aimed to explain the original design of the structure, to examine its historical development and to provide a better understanding of the remains. Some definitions were provided about the existing places of Turkish bath and then some informations were provided about their current status. Restitution project has been developed over village baths around for missing or demolished parts of the structure.

In the fifth chapter, restoration proposal was presented in order to preserve the existing function of the structure and also approach and legal acceptance, function and intervention proposals have been developed in this restoration proposal.

Finally, in the sixth chapter, some suggestions about its protection and function, were evaluated in the context of restoration proposal in order to ensure healthy transfer to future generations.

Key words: Cerrah Willage, Turkish bath, Protection, Restoration.

1. GİRİŞ

Eski çağlarda insanlar akarsu kenarlarında yıkanıp temizlenme ihtiyaçlarını karşılıyorlardı. Bununla beraber Türklerin İslamiyet'i kabulü ile İslam dininde temizliğin önemli bir yerde olmasıyla hamam kültürü yaygınlaşmıştır. İnsanlar sadece temizlenmek için değil çeşitli sebeplerle de hamamlara gitmişler, hamamları adak, sünnet, gelin hamamı vb. gibi sosyal sebeplerle de kullanmışlardır[1].

Bursa tarih boyunca farklı medeniyetlere ev sahipliği yapmış olup birçok kültürel ve tarihi mirasa sahiptir. Osmanlı'nın ilk başkenti olan Bursa tarihi dokusu ile günümüze ışık tutmaktadır. Evliya Çelebi'ye "*El-hâsıl Bursa demek, sudan ibaret bir kelâmdır*"[2] dedirten bu şehirde birbirinden güzel hamamlar inşa edilmiştir. Temizlenme gereksinimi, barınma, yeme-içme gibi en temel gereksinimlerimizden olup hamam kültürünün oluşup eskiye dayanmasında önemli bir etkendir.

Günümüzde kullanımı azalmış veya tamamen bitmiş olan hamam yapılarının tarihsel süreç boyunca farklılıkları, Bursa Şehrinde bulunan hamam yapılarının irdelenmesi ve daha önce hakkında çalışma veya araştırma yapılmadığı tespit edilen Bursa ili İnegöl ilçesi Cerrah köyünde bulunan hamam yapısının korunması ile ilgili öneriler geliştirmek tezin amacını oluşturmaktadır.

Araştırmaya Bursa şehri, İnegöl İlçesi ve Cerrah köyü hakkında kaynak araştırmasıyla başlanmıştır. Bunun yanı sıra hamam yapılarının tarihsel gelişimi, mimari özellikleri ile ilgili araştırma ve çalışmalar yapılmış, Osmanlı erken döneminde başkentlik yapan Bursa şehri ile ilgili çeşitli kaynaklar incelenmiştir. Bu çalışma sırasında; Bursa Ansiklopedisi, Osmanlı Dönemi Mahkeme kayıtları olan Bursa Şer-iye Sicil Kayıtları, Tereke Defterleri, Bursa il yıllıkları, Hüdavendigar livası tahrir defterleri ve İnegöl ile

[1] Elif Şehitoğlu, **Bursa Hamamları**, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2006, s. 1.

[2] Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, **Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. II,** İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1998, s. 15.

ilgili çıkan kitap ve kaynaklardan yararlanılmıştır. Ulaşılabilen en kapsamlı yayın, Türkiye'de Vakıf Abideler ve Eski Eserler serisinin dördüncü cildidir. Kitapta tanıtılan İnegöl ilçesinde 12 hamam yapısı değerlendirilmiş olup, Cerrah köyündeki hamamdan bahsedilmemiştir. Bölge ile yazılmış kaynaklarda Cerrah köy hamamının bulunmayışı bu çalışmanın yapılmasında etkili bir faktör olmuştur.

Çalışmada; Bursa ili, İnegöl ilçesi Cerrah köyü 236 ada 4 parselde bulunan üzerinde herhangi bir kitabe bulunmayan kâgir hamam yapısının ve bulunduğu köy, ilçe ve ilin, tarihsel gelişim, mimari boyutta değerlendirilmesi ve bunun yanı sıra hamam yapısının mevcut durumunun belgelenmesi yapılmıştır. Ayrıca çalışma kapsamında İnegöl Belediyesinden ilçedeki 116 mahalle muhtarının iletişim bilgileri alınarak muhtarlar ile iletişime geçilmiştir. Görüşmeler neticesinde 15 mahallede köy hamamının günümüze ulaştığının tespiti yapılmıştır. Arazi çalışmaları kapsamında incelemeler yapılarak hamamların fotoğrafları çekilmiştir.

Belgeleme çalışmalarında hamam yapısının günümüzdeki durumu irdelenmiş, yapının 3D scanner yöntemi ile taraması gerçekleştirilmiş, veriler AutoDesk nokta bulutu aracı sayesinde doğrudan CAD ortamına aktarılmıştır. Buradan gelen verilerin altlık olarak kullanılması ile rölöveler çizilmiştir. Çizim aracı olarak AutoCAD 2017, Google SketchUp 8 yazılımları kullanılmıştır. Detaylı görselleştirme için yapının fotoğrafları çekilerek katalog hazırlanmıştır.

Yapının mevcut durum saptanması ve tarihsel literatür araştırmalarının sonrasında elde edilen verilerin birlikte değerlendirmesiyle restitüsyon önerisi geliştirilmiştir. Yapının günümüzdeki durumu için iyileştirme ve yeniden kullanım olanaklarının ortaya konulmasını hedefleyen, koruma stratejileri belirlenerek buna yönelik uygulama önerilerinin geliştirilmesi ve gelecek nesillere sağlıklı şekilde aktarılabilmesi için restorasyon önerisi geliştirilmiştir.

Bu çalışma sonucunda Cerrah köy hamamının rölöve, restitüsyon ve restorasyon projeleri hazırlanmış olup bölgeyle ilgili çalışma yapacak araştırmacılara, mimar ve mimarlık öğrencilerine yararlı olabilecektir.

2. BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ

2.1 Tarihsel Gelişim

MÖ 3. yüzyılda Bithynialılar ve Prusiaslılar tarafından kurulan Bursa şehrinin ilk adı Prusa olduğu bilinmektedir. Yazılı kaynaklarda ise Bursa ve çevresinde ilk yerleşim yerleri, İznik gölü çevresinde oluşmuştur. 4. Yüzyılda Bithynia devleti kurulana kadar koloni ve ülkelerin egemenlikleri altında yaşamışlardı. Krezus döneminde Lidya egemenliğine girmiş, sonra Pers/İran egemenliği hâkim olmuştur. Bursa'nın kent statüsüne ulaşması I.Prusias döneminde olmuştur[3].

Oğuz Türkleri'nin Kayıhan soyundan Ertuğrul Gazi, Selçuk Sultanı Alaeddin Keykubat (1210-1236) zamanında Söğüt ve Domanic civarında yerleşmiştir. Anadolu Selçuklu Devleti'ne kısmen bağlı yaşadıktan sonra vefatı üzerine 1281 yılında yerine küçük oğlu Osman Bey geçmiş ve kurduğu devlete Osmanlı Devleti denmiştir. Osman Bey'in ilk fethettiği yer 1285 yılında İnegöl'e yaklaşık 5 km uzaklıkta olan Kulacahisar'dır. 1300 yılında batıya doğru ilerlemeye başlayan Osman Bey aynı sene içinde Selçuklu Devleti'nden tamamen ayrılır. Osman Bey tarafından abluka altına alınan, on yıldan fazla süre hiçbir yardım almayan Bursa halkı perişanlığa sürüklenir ve 6 Nisan 1326'da Osman Bey'in oğlu Orhan Bey'e teslim edilir. Başkent 1365 yılında Edirne'ye taşınsa da Bursa Osmanlı Devleti için önemli kültürel ve siyasal merkezlerinden biri olarak kalmıştır[4].

Bursa, Osmanlı döneminde Anadolu eyaletine bağlı olan ve Hüdâvendigâr adını taşıyan sancağın merkez kazasıydı. XIX. yüzyılda idari durumdaki değişiklikler sonucunda Hüdâvendigâr eyaletine bağlı merkez sancağı olmuştur. 1908 yılında

---

[3] Erdoğan Bilenser, **Prusia'dan Bursa'ya; 8500 Yıldır Üreten Kent**, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014, s. 40-55.

[4] Halil İnalcık, **"Bursa", TDV İslam Ansiklopedisi**, C.VI, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 1992, s. 446.

Bursa sancağı altında altı kaza, beş nahiye ve 664 köy bulunmaktaydı. Bursa Cumhuriyet döneminde il haline getirilmiştir[5].

1847 yılında Kurt Bittel tarafından yapılan arkeolojik kazılarda elde edilen bulgular, İnegöl yerleşiminin MÖ 3000 yılına kadar dayandığını kanıtlar niteliktedir.[6] Bizans döneminde Angelecoma[7] (Türkçe'de "melek köy" anlamına gelir[8].) Olarak adlandırılan İnegöl ilçesinin isim tarihi üzerinde farklı görüşler ileri sürülmüştür. Neşrî[9] ve Âşık Paşazâde[10] eserlerinde İne-göl şeklinde yazmışlardır. Evliya Çelebi ise Seyehatname'sinde Ezinegöl'den bozma bir isim olduğunu şöyle ifade eder; Ezine'nin bozulmuşu olan İne Cuma anlamına gelmektedir ve Türkler bu bölgeyi Cuma günü fethedip gölün kıyısında Cuma namazı kıldıkları için bölgeye Ezinegöl adını vermişlerdir. Hatta bölge halkının hala camilere İne damı yani Cuma Camii dediğini de salık vermektedir.[11] Bunlar dışında, Batılı bilim adamlarından olan Ramsay İnegöl veya İnek-göl olduğunu ileri sürmüş, A.D.Merdtman ise Aynegöl, Aynagöl, Eynegöl, İnegöl şeklinde isimlerle ifade etmiştir[12]. Fakat en genel manasıyla bu gün; İne; önde gelen, İne-göl, gölün önünde gelen anlamıyla ifade etmek yanlış olmayacaktır. Gölün önü tabiri ise İnegöl Ovasının, boğaz yükseltisinin fazlalığı nedeniyle uzun yıllar sular altında kalmasından kaynaklı olduğu söylenebilir[13].

Bugün İnegöl dediğimiz bölge asırlar boyunca birçok medeniyete ev sahipliği yapmış, tarih sahnesindeki önemli olaylara şahit olmuştur. Anadolu'ya ilk yerleşen Etiler (Hititler)'den Biritanyalılara, Lidyalılardan Perslere, Makedonya Krallığından, Bergama Krallığına ve nihayet Büyük Roma İmparatorluğundan Osmanlı Devletine

---

[5] Halil İnalcık, a.g.e., s. 447.

[6] Kenan Kahraman, **Geçmişten Günümüze İnegöl**, İstanbul, İnegöl Kültür, Sanat ve Yardımlaşma Vakfı, 1992, s. 32.

[7] Kenan Kahraman, a.g.e., s. 32.

[8] Gülseren Kan Şahin, Nihal Kardoruk, "**Roma ve Bizans Devirlerinde İnegöl Arkeolojisi ve Tarihi"**, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C. 2, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2017, s. 269.

[9] Faik Reşit Unat, Mehmed Altay Köymen, **Kitab-ı Cihannüma**, C.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1949, s. 91.

[10] Necdet Öztürk, **Tevarih-i Al-i Osman: (1299-1523)**, İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991, s. 94.

[11] Zekeriya Kurşun, Seyit Ali Kahraman, Yücel Dağlı, a.g.e., s. 11.

[12] Wıllıam Mıtchell Ramsay, **Anadolunun Tarihi Coğrafyası**, Çev. Mihri Pektaş, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1961, s. 15.

[13] Kenan Kahraman, a.g.e., s.32-33.

kadar çok sayıda medeniyet bu topraklarda hüküm sürmüştür. Bölgenin tarihçesi incelendiğinde; 1078 yılında Selçuklu hâkimiyetine girdiği, Haçlıların İznik'i geri almak için yaptıkları I. Haçlı Seferi sonucunda ise 1097 yılında tekrar Bizans egemenliğine bırakıldığı, sonrasında da birkaç kez daha Türkler ve Bizans İmparatorluğu arasında el değiştirdiği ve Osmanlı Beyliği'nin kuruluşuna kadar da Bizans egemenliğinde olduğu bilgilerine ulaşılır[14].

Çalışma yapılan bölgedeki 1487 yılına kadar Ataoğlanı adıyla anılan köyün adı 1573 yılında Cerrah olarak değiştirilmiştir. Bursa Kadı sicillerindeki kayıtlarında bu köyün, Medine vakıfları köyü olduğu görülür. XIX. yy'da köyde tümü ile Ermeniler yaşamıştır. 1893 yılında 1478 kişinin ikametgâh ettiği Cerrah köyü, 1908 yıllığına göre Yenice bucağına bağlı 276 haneden oluşan bir köy olmuştur. Cumhuriyet öncesi en büyük Ermeni köyü olan Cerrah köyünden 1915 yılında Ermeniler gidince birçok çevre köyden göç almıştır. Kurtuluş savaşı sonrasında bölgeye Pomak, Boşnak, Arnavut ve 93 göçmenleri yerleştirilmiştir. Cerrah köyü Kurtuluş Savaşı sonrası yanıp büyük ölçüde tahribata uğramıştır. 1927 yılında nüfusu 957, 1990 yılında 2603, 1997 yılında ise 2700 olarak belirlenmiştir[15].

2.2 Sosyo-ekonomik Yapısı

İnegöl'ün sahip olduğu toplumsal, kültürel yapıyı şekillendiren en önemli etkenlerden biri bölgeye yoğun bir şekilde yapılan göçler olmuştur. "16. Yüzyılda Celali isyanları sebebiyle Anadolu'nun çeşitli bölgelerinden, 18. yüzyılın sonlarından itibaren Kırım'dan, 1828-1829 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Kafkasya'dan, 1862-1865 arasında yoğun biçimde yine Kafkasya'dan, 1877-1878 Osmanlı-Rus Savaşı sonrasında Kafkasya ve Balkanlar'dan, 1912-1913 Balkan Savaşları'nın ardından Balkanlar'dan, 1924 yılında mübadele ile birlikte Yunanistan'dan, 1950'lerden 1990'lara dek başta Bulgaristan olmak üzere Balkanlar'dan[16] ve özellikle 1970'li yıllardan itibaren başta Doğu Anadolu ve Karadeniz bölgelerinden gelen göçmenler

[14] Gülseren Kan Şahin, Nihal Kardoruk, a.g.e., s. 269.

[15] Raif Kaplanoğlu, **"Cerrah" Maddesi, Bursa Yer Adları Ansiklopedisi**, İstanbul, Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları, 1996, s. 55-56.

[16] Kemal H. Karpat, **Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler**, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010, s. 94-96.

ilçe nüfusunu hızla artırmış ve İnegöl'ü bir 'göçmen şehri' haline getirmiştir."[17] Farklı coğrafyalardan, farklı milletlerden, farklı dinlerden gelen birçok göçmenle İnegöl; Müslümanların, Ermenilerin, Rumların, Yahudilerin, Protestanların, Katoliklerin beraber yaşamlarını sürdürdüğü, farklı kültürlerin bir arada yaşadığı, toplumsal bütünleşmenin yaşandığı bir bölge olmuştur.

Demografik yapısı incelendiğinde; Kanuni devri sonlarında 300-400 arasında değişen nüfus yapısının bugün 300 bine yaklaştığı görülmektedir. Bursa'nın en büyük ve en yoğun sanayi merkezlerinden biri haline gelen İnegöl'ün en önemli mihenk taşı 1973 yılında İnegöl Organize Sanayi Bölgesinin kurulması olmuştur[18]. Ayrıca Mobilya Ağaç İşleri İhtisas Organize Sanayi Bölgesi, Yenice ve Cerrah Islah Organize Sanayi Bölgesi, Küçük Sanayisi, Kent Müzesi, Mobilya Müzesi, Fuar Alanı, Oylat Kaplıcaları, Damlataş Mağarası, Gemlik ve Mudanya Limanları ile olan stratejik bağlantısı, Yenişehir Havalimanı'na olan yakınlığı ve İnegöl köftesi bölge için büyük önem arz etmektedir. Bugün İnegöl'den birçok ülkeye ticaret yapılmakta ve ilçenin dış ticaret hacmi giderek büyümektedir. "2015 yılı itibariyle İnegöl 705 firma ile yaklaşık 800 milyon dolar ihracat, 41 firma ile 270 milyon dolar ithalat gerçekleştirerek dış ticaret hacmini 1 milyar doların üzerine çıkarmıştır. En çok ihracat 330 milyon dolar ile ilçenin lokomotif sektörü olan mobilya sektörü tarafından gerçekleşmiştir."[19]

Mobilya sektörü bölge ekonomisi açısından önemli olmakla birlikte halkın geçim kaynağı ağırlıklı olarak tarım ve hayvancılığa dayanmaktadır. Ayrıca tavukçulukta oldukça gelişmiş olup İstanbul'a büyük oranda tavuk ve yumurta sevki yapılmaktadır. Bunlarla birlikte, ipek böcekçiliği ve ipekçilikte İnegöl'de ekonominin önemli damarlarından birini oluşturmaktadır. Maden suları, madencilik, ormancılık gibi

---

[17] Ayşenur Bilge Zafer, **"İnegöl'de Birlikte Yaşama Kültürü: Yerli-Göçmen İlişkilerinin Tarihsel Analizi"**, *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C. 2, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2017, s. 560.

[18] Zekeriya Bülbül, **''XVI. Yüzyıl Ortalarında İnegöl'ün Sosyo-ekonomik Yapısı''**, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 16*, Konya, 2006, s.186.

[19] Metin Anıl, "**İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası**", *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C. 1, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2017, s. 27.

faaliyetler de bölge ekonomisi açısından önem taşıyan diğer iktisadi faaliyetler arasında yer alır[20].

İnegöl yerleşim yerlerinin değişken yapısıyla da dikkat çekmektedir. Anadolu'da köy yerleşimi olarak nitelendirilen yapılar İnegöl'de köy başlığı altında çiftlik oluşumları olarak karşımıza çıkmaktadır[21].

Geçmişte Ermenilerin yaşadığı bir köy olarak bilinen Cerrah köyüne, Ermenilerin ilk kez gelişleri Orhan Bey zamanında Kütahya'dan olmuştur[22]. 19. yüzyıla gelindiğinde bölgede yoğun olarak Ermenilerin yaşadığı görülür[23]. Aşağı ve yukarı mahalle olarak ayrılan köyün 1830 yılında 150 hanesi, 352 nüfusu bulunmaktaydı ve Cerrah köyü Kurşunlu köyünden sonraki en kalabalık köy konumundaydı[24]. 1882 yılında İnegöl'ü ziyaret eden Alman Arkeolog Carl Humann, Cerrah'ın 2000 Ermeni nüfusa sahip olduğunu, bölgede Rum olmadığını ve Rumlara daha iç bölgelerde rastlanabileceğini belirtir[25]. 20. yüzyıla gelindiğinde ise 1912-1913 yıllarında yaşanan Balkan Savaşları sonucunda başlayan ve Kurtuluş Savaşı'nın sonuna kadar süren göç hareketi başlamıştır. Bu göç hareketi süresince Bursa'ya da birçok göçmen gelmiş ve bu göçmenler ilk aşamada Bursa'daki cami, han, hamam, medrese gibi yerlere yerleştirilmişlerdi. Zor şartlar altında yaşamlarını sürdürmek zorunda kalan bu göçmenler, 1915 yılında Ermenilerin göçmesiyle boşalan köylerde yaşamaya başlamışlardır. Bursa'dan Suriye'ye göçe zorlanan Ermenilerin Bursa'ya geri dönüşleri de 1918 yılında çıkarılan bir kararnameyle olmuştur. Balkan Savaşı'nın ardından Birinci Dünya Savaşı çıktığı için iskân edilemeyen göçmenler 1924 yılında mübadele göçmenleriyle beraber iskân edilmişlerdir. Cerrah köyüne mübadele göçmenleri olarak yerleştirilen göçmenler; Yunanistan sınırındaki Peştere kazasının

---

[20] Ahmet Uzun, Mustafa Yıldıran, "**XIX. Yüzyıl İnegöl'ünde Sosyo-Ekonomik Yapının Temel Karakteristikleri",** *Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C. 1, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2017, s. 106.

[21] Zekeriya Bülbül, a.g.e., s.186.

[22] Rukiye Aslan, "**16. Yüzyıl Ortalarında Bursa (A-84 ve A-202 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicillerine Göre**", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006, s. 87.

[23] Yakup Yakut, a.g.e., s. 42.

[24] Mustafa Şahin, "**İnegöl/Cumatepe Höyük ve Tunç Çağı Ulaşımındaki Yeri**", *İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C.1, 2017, s. 221.

[25] İbrahim Hakan Mert, "**Alman Seyyah ve Araştırmacılara Göre İnegöl ve Çevresi"**, *İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C.1, 2017, s. 159.

Dorkuva köyünden gelen Pomak göçmenleri, 93 göçmenleri, Arnavut ve Boşnak göçmenleri olmuştur[26].

Cerrah köyünde uzun yıllar yaşayan Ermeniler "kilise, hamam, pişmiş toprak künkten yapılma su şebekesi, ipekli kumaş dokuma atölyeleri"[27] gibi birçok mimari eser bırakmış fakat savaş yıllarında Yunanlılar tarafından yakılarak tahrip edilen eserler günümüze ulaşamamıştır.[28]

Bölgede uzun yıllar Ermeni halkının yaşaması neticesinde Türkçe dışında konuşulan diller olmuştur. Bu durum, İnegöl Halkevi bünyesinde faaliyet gösteren Köycülük komitesinin 1936 yılında Cerrah köyüne yaptığı gezi neticesinde oluşturulan gözlem raporunda "Burada (Cerrah'ta) halkın kendi aralarında Türkçe konuşmadıkları, düşmanın dilini konuşmaya devam ettikleri ve bu gidişle bir yüzyıl daha Türkçe'nin öğretilemeyeceği." şeklinde ifade edilir[29].

Nüfusun yoğun olduğu Cerrah köyünün sosyo-ekonomik yapısı incelendiğinde; 1846-1847 yılında gayrimüslimlerin yaşadığı Yenice ve Cerrah köylerinde vergi miktarının diğer köylere oranla yüksek olması, iktisadi hayatında bu köylerde daha gelişmiş olduğu sonucunu verir[30]. Bu bölgedeki gayrimüslimlerin yoğun olarak çalıştıkları meslekler ise kalaycılık, terzilik, zeytincilik, kozacılık ve ipekçiliktir[31]. Bu topraklara göç ettikleri ilk yıllarda yamak ve çoban olarak çalışan Ermeniler, zaman içerisinde mal-mülk, fabrika, çiftlik sahibi olmuşlar ve göç ettikleri bu topraklarda 'bey' olarak anılmaya başlamışlardı. 1906 yılının verilerine göre Ermeniler sadece Cerrah köyünde 6 tane ipek fabrikasının sahibi idi. Bu fabrikalar ise bölgenin ekonomik yapısı

---

[26] Raif Kaplanoğlu, Ozan Kaplanoğlu, **Bursa'nın Göç Tarihi,** Bursa, Nilüfer Belediyesi Yayınları, 2014, s. 155-182.

[27] Numan Kartal, "**İnegöl'ün Tarihi ve Kültürel Değerleriyle İlgili Kimi Gözlemler"**, *İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C.1, 2017, s. 798.

[28] Ümit Yedik, "**Milli Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923)**", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Bilecik, 2017, s. 88.

[29] Salih Erol, "**İnegöl'ün İlk Süreli Yayını Son Yarımay Dergisi'ne Göre İnegöl'de Yaşam (1936-1939)"**, *İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C.1, 2017, s. 507-519.

[30] Ahmet Uzun, Mustafa Yıldıran, "**19. Yüzyıl İnegöl'ünde Sosyo-Ekonomik Yapının Temel Karakteristikleri"**, *İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C.1, 2017, s. 111-112.

[31] Mustafa Polat, "**Nüfus Defterlerine Göre 19. Yüzyılın İlk Yarısında İnegöl ve Köylerinin Demografik Yapısı"**, *İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016*, C.1, 2017, s. 231.

açısından önemli bir yere sahip olduğu bilinmektedir[32]. Cumhuriyet döneminde ise köyün ekonomik yapısında hayvancılık, sebze ve meyvecilik önemli ölçüde gelişmiştir.

2.3 Yerleşim Dokusu

Bursa Türkiye'nin kuzeybatısında Marmara Denizi'nin güneydoğusunda bulunan, kuzey tarafı doğal bir sur niteliğinde kapatan volkanik kayaların bulunduğu, güney tarafında ise Uludağ ile korunan alandadır[33]. Tarih boyunca Bursa şehri bulunduğu coğrafi konum ve fiziki şartları itibariyle yeni bir yerleşim alanı oluşturulması için elverişli bir alan olduğu düşünülmüştür.

İnegöl ilçesi Türkiye'nin kuzeybatısında, Marmara Bölgesi'nin Güney Marmara bölümünde, Bursa ilinin doğusunda yer alan tarihi sosyolojisi ve kültürü ile oldukça zengin ve güzide bir ilçedir.

Cerrah köyü; Bursa'nın İnegöl ilçesi sınırları içerisinde, ilçenin güney batısında ve İnegöl'e 3 km uzaklıkta yer alır. 2012 yılında yayımlanan 6300 sayılı Büyükşehir Yasasına göre yönetimsel olarak Bursa ilinin mahallesi durumuna gelmiştir. Cerrah köyü toplumsal yerleşme düzenin yer aldığı tarımın yaygın ve iş imkânları haline geldiği kırsal bölgedir. Yer altı ve yer üstü su kaynaklarının fazla olması tarımı elverişli hale getirmiştir. Cerrah Köyünde toplu yerleşim alanlarına rastlanmakta ve tarımsal alanlar evlerin oluşturduğu yerleşim merkezi etrafında çevrilmektedir.

Cerrah köyünü civar köyler ile karşılaştırdığımızda mimari dokusunun günümüzde bozulmakta olduğu görülmektedir. Köyde geleneksel malzeme ile yapılmış eski evler genelde iki katlı olup yer yer tek katlı örneklerde vardır. Yapı malzemesi olarak geleneksel evlerin taşıyıcı sisteminde ahşap ve tuğla malzeme, örtü sisteminde alaturka kiremit kullanılmıştır. Organik düzende konumlandırılmış evlerin sokakları sınırlandırdığı görülmektedir. Günümüzde yaşam koşullarına bağlı olarak halkın eski evleri tercih etmediği bunun yerine Cumhuriyet döneminde betonarme olarak yapılan

[32] Raif Kaplanoğlu, Ozan Kaplanoğlu, a.g.e., s. 177-178.

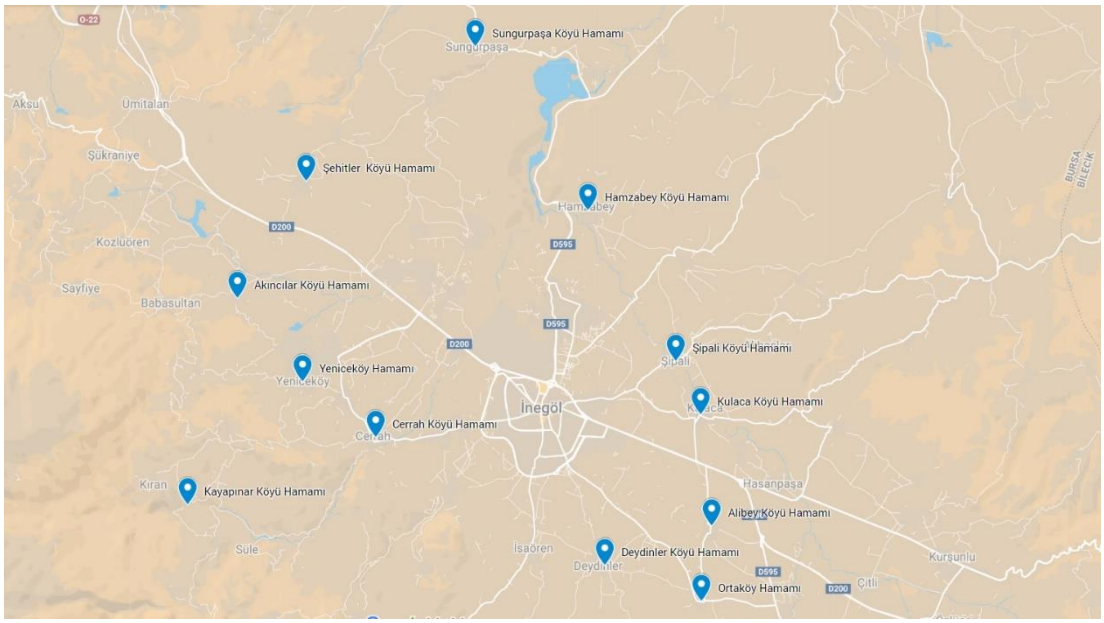
[33] Raif Kaplanoğlu, **"Bursa Kentinin Kuruluşu ve Gelişimi", Bursa Anıtlar Ansiklopedisi**, Bursa, Yenigün Yayınları, 1994, s. 1.

dört ve beş katlı evleri tercih etmektedirler. Bu şartlara bağlı olarak eski evlerin özgün kimliğini tahrip ettiği görülmektedir. (Şekil 1)

Şekil 1 : Cerrah Köy Evi Görünüşü (F. Terzi 2019)

İnegöl İlçesindeki köyler incelendiğinde toplam 12 köyde hamam yapılarının günümüze kadar geldiği görünmüştür. Bunlar Sungurpaşa Köyü Hamamı, Hamzabey Köyü Hamamı, Şipali Köyü Hamamı, Kulaca Köyü Hamamı, Alibey Köyü Hamamı, Ortaköy Hamamı, Deydinler Köyü Hamamı, Yenice Köyü Hamamı, Akıncılar Köyü Hamamı, Kayapınar Köyü Hamamı, Şehitler Köyü Hamamı ve Cerrah Köyü Hamamı'dır. Bunların dördünün mülkiyeti İnegöl Belediyesi'nde, üçünün mülkiyeti Vakıflar Genel Müdürlüğünde, beşinin mülkiyeti özel kişilerdedir. (Şekil 2)

Şekil 2 : İnegöl Köy Hamamları Haritası (Google maps, 2019)

2.4 Su Şebekesi

Prussias I ve Kumandan Hannibal, Uludağ'ın kuzey kısmında ve Nilüfer çayının kıyısında bulunan Atussa kentinin yıkıntıları üzerine Prusa (Bursa)'yı kurmuşlardır. Bursa'nın kuruluş planlarını yapan Kumandan Hannibal tarafından MÖ 202 yılında Pınarbaşı suyunu künkler ile yapılan isale ve şebeke vasıtasıyla şehre getirmiş, Hisar çevresinde küçük bir şebeke hattı ve bir su deposu inşa edilmiştir[34]. Hannibal döneminde yapıldığı bilinen bir diğer eserde "*Hisar kırk odalar mahallesinde ki iki evde bulunan ve on üç basamak merdivenle inilen yer altı çeşmesi.*."dir. (Özer, 2001, sy. 8)

Hannibal'ın yapmış olduğu şebeke hattında pişmiş toprak künk kullanılmış gerekli yerlerde su terazisi ve depolar yapılarak çeşmeler vasıtasıyla evlere su verilmiştir. Hannibal'in yaptığı şebeke hatları Osmanlı döneminde kullanılmış ve yeni kurulan mahallelere doğru genişletilmiştir. Pınarbaşı membaının ulaşamadığı yerlerde, Uludağ'dan yeni membalar getirilmiştir[35]. Özer'e göre (2001), "Hannibal'in yaptırdığı

[34] Yılmaz Akkılıç, **"Bursa: Tarihsel Gelişim Süreci" Maddesi, Bursa Ansiklopedisi**, İstanbul, Burdef Yayınları, 2002, s. 313.

[35] Hasan Ertürk, **Suyun Bursa Serüveni**, Bursa, Devlet Su İşleri I. Bölge Müdürlüğü- Bursa, 2006, s. 38.

çeşmelerden günümüze kadar ulaşan iki adet çeşme vardır. Yine Hannibal tarafından yapılan bir su deposu da 1960 yılından sonra yıkılmıştır" (sy.16).

Bizans döneminde Pythia'da (Çekirge) doğal sıcak su kaynaklarının keşfedilmesiyle kaplıca kenti olarak anılmıştır. Justinianus döneminde, Pyhtia'da saray, halka açık hamam ve soğuk su şebekesi inşa edilmiştir. X. yüzyılda ünlenen Pyhtia için, Konstantionos VII döneminde, Yunanca "koruyucu, belalardan kurtarıcı" anlamına gelen "Soteropolis" adı kullanılmıştır[36].

Bursa, Orhan Bey tarafından fethedildikten sonra her alanda hızla gelişmeye başlamıştır. Hisar içerisine sıkışmış olan şehir hisar dışına doğru gelişmeye başlamıştır. Bu inşa faaliyetleri neticesinde şehrin suyolları ve tesisleride gelişmiştir. I. Murat döneminde Hisar dışına kurulan İvazpaşa, Hıdırlık ve Seyyid Nasır mahallerine Pınarbaşı membaından su temini mümkün olmadığından Akpınar membaından su temin edilerek ev ve sokak çeşmelerine aktarılmıştır. Aynı dönemde Gökdere'den hisar içerisindeki saraya gelen saray suyu da 1935 yılında şehre isale edilmiştir[37].

Yıldırım Bayezid döneminde hisar dışında kurulan Akçağlayan mahallesine ve Bayezid Külliyesi için Şeyh Murat Yaylası'ndan çıkan suyu künkler ve kanallarla temin etmiştir. Aynı dönemde Ulucami ve Çakır hamam mevkii nede Pınarbaşı suyu temin edilmiştir[38].

1867 yılında Bursa'da belediye teşkilatı kurulmuştur. 1880 yılında Belediye Başkanı Hüseyin Hüsnü Efendi döneminde belediye meclisi tarafından Bursa'nın su işleriyle görevli bir memur atanmıştır. Bursa'da belediye teşkilatının kuruluşundan 41 yıl sonra 1908 yılında Vali Reşit Mümtaz Paşa şebekeyi ve isalesinin modernleştirmeyi düşünmüş, Gökdere üzerinde Çağlayan kaptajı, isale hattı ve dere geçişleri için köprüler, Gökdere ve Mahkeme depolarıyla 75 km dağıtım şebekesi inşaatı 1911

[36] Yılmaz Akkılıç, a.g.e., s. 313.

[37] Melike Yalılı Seval Kutlu, Akal Solmaz, "**Su Temini Tesislerinin Tarihsel Gelişimi Sürecinde Bursa İli"**, Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2004, s. 173.

[38] Arif Selçuk Özer, **Pınarbaşından Doğancıya Bursa'nın İçme Suyu Tarihi**, Bursa, Buski Yayınları, 2001, s. 12.

yılında tamamlanmıştır. Bu sistem 1929 ve 1945 yıllarında tevsi edilmiştir ve günümüzde de kullanılmaktadır[39].

İnegöl'e ilk çelik, font ve galvanizli boru kullanarak su temini 1965 yılında Bedre isale hattıyla sağlanmıştır. Daha sonra ki çalışmalar 1974 yılında başlamış 13,5 km uzaklıktaki Ulupınar suyu isale edilerek bir su deposu inşaatı bitirilerek 1978 yılında devreye sokulmuştur[40].

[39] Hasan Ertürk, a.g.e., s. 57.
[40] Kenan Kahraman, a.g.e., s. 239-240.

3. CERRAH KÖYÜ HAMAM RÖLÖVESİ

3.1 Coğrafi Konum

Bursa İli, İnegöl ilçesi Cerrah mahallesi 236 ada 4 parselde bulunan erken dönem Osmanlı hamam mimarisi olan eser köy meydanının yaklaşık olarak 300 metre batısında inşa edilmiştir. (Şekil 3) Parsel alanının kuzeyinde hamam yapısına bitişik metruk yapı ve Kıran Caddesi, batısında boşluk ve komşu parsel, güneyinde parsel boşluğu ve komşu parsel, doğusunda kısmen boşluk, metruk yapı ve köy içi yolu bulunur. Eserin girişi doğu cephesinde bulunan kapı ile sağlanmaktadır.

Şekil 3 : Cerrah Köyü Hava Fotoğrafı (yandex.com.tr, 2018)

3.2 Yapının Günümüzdeki Durumu

236 ada 4 parselde bulunan yapı, rölöve çalışmalarına başlandığı sırada, boş ve metruk durumdadır. Yapı parseli, batısında 3 parselle, güneyinde 5 parsel ile komşudur. Ayrıca hamam yapısı ile aynı parselde yer alan günümüzde kullanılmayan iki adet metruk yapı bulunmaktadır. Yapı incelendiğinde yoğun hasarlar oluştuğu gözlemlense de yapının özgün niteliklerini büyük oranda koruyarak günümüze ulaştığı söylenebilir.

Yapı tanımlamasında giriş kapısının olduğu doğu cephesinden başlayarak sırasıyla doğu, kuzey, batı, güney cepheleri ve üst örtüsü anlatılmıştır. Rölöve çalışmasında doğu cephesinde bulunan giriş kapısının eşiği 0.00 kotu olarak kabul edilmiştir.

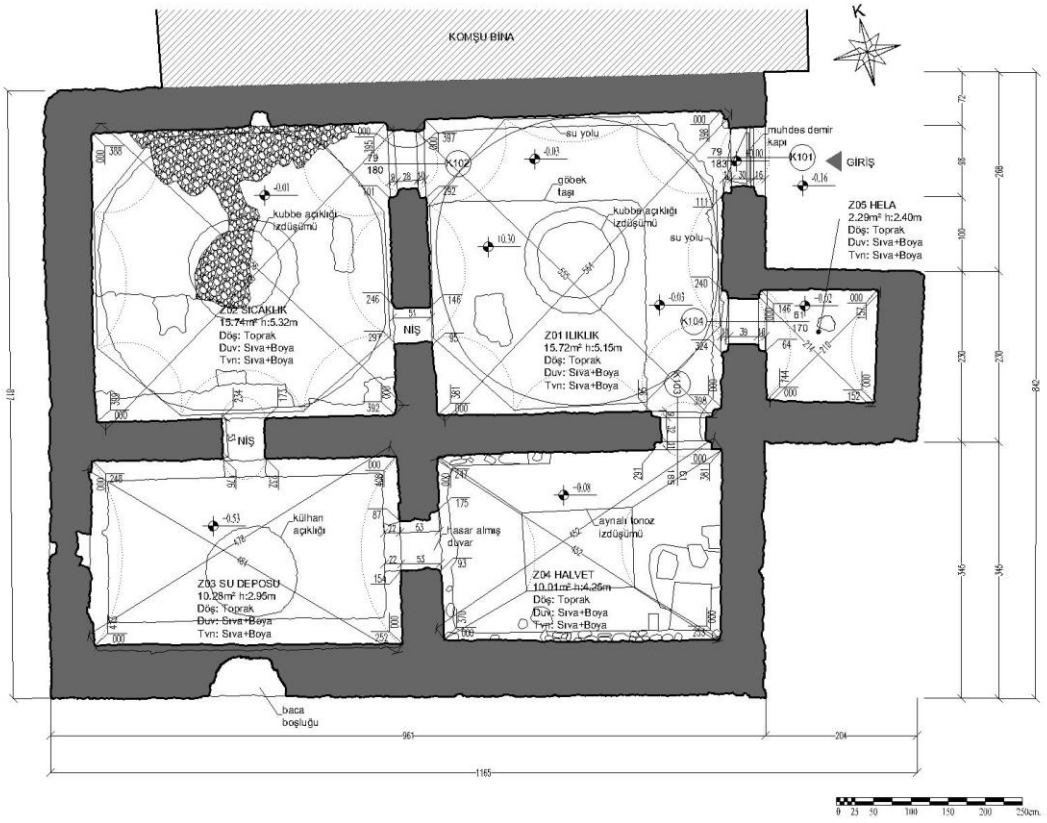
Yapının mevcut durumu tek katlı olup, plan olarak beş bölümden oluşmaktadır. Yapının duvarlarında derin çatlaklar gözlemlenmektedir. Yapı malzemesi olarak taş ve tuğlanın bir arada kullanıldığı moloz duvar örgüsüne sahiptir. Hamamın kuzey cephesine bitişik harabe şeklinde bir yapı bulunmaktadır. (Şekil 4)

Şekil 4 : Cerrah Köyü Hamamı'nın Genel Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.3 Plan Özellikleri

Yapının planı, günümüzdeki durumuyla yaklaşık olarak 11,61 x 8,42 m boyutlarında dikdörtgen formundadır. Yapının taban alanı 84,8 m^2'dir. Yapıya doğu cephesindeki kapıdan girilmektedir. Z01 ılıklık bölümünün batı duvarında bulunan kapı açıklığında Z02 sıcaklığa, güney duvarında bulunan kapı açıklığından Z04 halvete, doğu duvarında bulunan kapı açıklığından Z05 hela kısmına geçilmektedir. Z03 su deposu bölümü ise yapının güneybatı köşesinde, Z02 sıcaklığın güneyinde, Z05 halvetin batısında bulunmaktadır. Su deposunun alt kısmında külhan bölümü vardır. (Şekil 5)

Şekil 5 : Cerrah Köy Hamamı Zemin Kat Rölöve Planı (Ek 1, Pafta 2/10)

3.3.1 Z01 Ilıklık (Tepidarium)

Sıcaklığa geçmeden önce vücudun sıcaklığa alıştırıldığı bölümdür. Külhanda yakılan ateşin meydana getirdiği sıcak hava, sıcaklık ve halvetlerden sonra burayı ısıtır. Soyunmalık ve sıcaklık bölümü arasında yer alan bu alanda sıcağa dayanamayanlar için mermer seki ve mermer kurnalar bulunur. Hela ve tıraşlık bu bölümde yer alır ve beşik tonoz aynalı tonoz veya kubbe ile örtülüdür. Diğer adı usturalıktır. Ilıklığın Roma mimarisinde karşılığı Tepidarium'dur. Diğer bir bölüm ise soyunmalıktan ılıklığa geçişte yer alan üzeri kubbe veya tonozla örtülü olan "aralık" adı verilen kısımdır. Daha sonraki dönemlerde görülmeyen bu hacim erken dönem hamamlarına ait bir özelliktir. Enine uzanan dikdörtgen şeklinde mahal olan ılıklık kubbeler veya tonoz ile örtülüdür. Aydınlatma kubbede yer alan fenerle veya "fil gözü" adı verilen kimi zaman renkli kimi zaman renksiz fanuslar ile örtülü küçük deliklerle sağlanır.

Gece aydınlatması için ise kapının yanında aydınlık dolapları bulunup cam olan bu dolapların içindeki kandillerle iki taraf aydınlatılır[41].

Cerrah Köyü Hahamında ılıklığa doğu yönünde bulunan muhdes demir doğramalı kapıdan girilmektedir. (Şekil 6) Mahal 3,98 x 3,81 m boyutunda olup kubbe ile örtülüdür. Yaklaşık olarak 15,72 m² alana sahiptir. Yüksekliği 5,15 m olup, döşeme kotu -0.03'tür. Duvarlar moloz taş ve tuğla malzeme ile yapılmış olup iç yüzeylerinin tamamı sıvalıdır. Sıvalarda yer yer dökülmeler görülmektedir. Döşeme tesviyesi tuğla, taş ve harçtan oluşmaktadır. Mahallin güney batısında yaklaşık 2,90 x 2,90 m ölçülerinde, zemin kotundan 32 cm yüksekliğinde göbek taşı olduğu düşünülen yükselti bulunmaktadır.(Şekil 7) Zeminde yer yer çökmeler meydana gelmiştir.

Şekil 6 : Z01 Ilıklık Bölümü Doğu Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018)

[41] Alidost Ertuğrul, **Hamam Yapıları ve Literatürü**, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 13, s. 251.

Şekil 7 : Z01 Ilıklık Bölümündeki Göbek Taşının Görünüşü (F. Terzi 2018)

Ilıklığın batı duvarında Z02 sıcaklık bölümüne açılan bir kapı ve niş açıklığı bulunmaktadır.(Şekil 8) Kapı basık kemerli ve büyük oranda tahrip olmuştur. Güney duvarında ise Z04 halvet bölümüne açılan doğramasız bir kapı açıklığı bulunmaktadır.(Şekil 9) Ayrıca doğu yönünde bulunan Z05 hela kısmına geçiş aynı formda kapı açıklığı ile sağlanmaktadır. Ilıklık bölümü kubbe ile örtülmüştür. Kare plandan 8 adet yarım daire kemer ile daire formuna geçiş sağlanmıştır. Tuğla kubbe yüzeyi sıvalı olup yer yer dökülmeler gözlenmiştir. Kubbe merkezinde yaklaşık 1 m çapında daire formuna yakın bir açıklık bulunmaktadır.(Şekil 10)

Şekil 8 : Z01 Ilıklık Bölümü Batı Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 9 : Z01 Ilıklık Bölümü Güney Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 10 : Z01 Ilıklık Mahalli Kubbesinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.3.2 Z02 Sıcaklık (Caldarium)

Hamamın rutubetli ve sıcak olan esas yıkanılan bölümüdür. Düzenlemelerin her hamamda farklılaşmasına rağmen bu bölüm ilk Selçuklu hamamlarından beri birbirine benzer planlar şeklinde merkezi kubbe veya tonoz etrafında bulunan eyvan ve halvetlerden meydana gelecek şekilde incelenebilir. Sıcaklık bölümünün Roma hamamlarındaki adı Caldarium'dur. 'Merkezi kubbenin altına bir göbek taşı yerleştirilir. Mısır hamamlarında göbek taşı merkezine fıskiye konulması usülden olurken Türk hamamlarında ise fıskiye yerine mozaik bir kaplama konulması tercih edilmiştir. Yıkanmaya tahsis edilen yerlere halvet ve eyvan derler[42].

[42] Ali Saim Ülgen, **"Hamam", Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi**, C.5, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1950, s. 176.

Z02 Sıcaklık bölümüne, Z01 ılıklığın batı duvarında bulunan doğramasız kapı açıklığından geçilerek ulaşılır. Mahal 3, 88 x 3,99 m boyutunda olup yaklaşık olarak 15,74 m² alana sahiptir. Kubbe yüksekliği 5,32 m olup, döşeme kotu -0.01'dir. Duvarlar moloz taş ve tuğla malzeme ile yapılmış olup iç yüzeylerinin tamamı sıvalıdır. Sıvalarda yer yer dökülmeler görülmektedir. Döşeme tesviyesi tuğla, taş ve harçtan oluşmaktadır. Hacmi örtü sistemi kubbedir. Kare plandan 8 adet yarım daire kemer ile daire forma geçiş sağlanmıştır. Tuğla kubbe yüzeyi sıvalı olup yer yer dökülmeler gözlenmiştir. Kubbe merkezinde yaklaşık 1 metre çapında daire forma yakın bir açıklık bulunmaktadır. (Şekil 11) Zeminde yer yer çökmeler meydana geldiği görülmektedir.

Şekil 11 : Z02 Sıcaklık Mahalli Kubbesinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

Sıcaklığın güney duvarında Z03 su deposu kısmından Z02 sıcaklık kısmına gelen üst üste iki sıra halinde su künkleri görülmektedir.(Şekil 12) Güney duvarında Z03 su deposuna açılan yarım daire kemerli 57 cm eninde 53 cm yüksekliğinde bir pencere bulunmaktadır.(Şekil 13)

Şekil 12 : Z02 Sıcaklığın Güney Duvarındaki Su Künklerinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 13 : Z02 Sıcaklık Bölümü Güney Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018)

Sıcaklığın doğu duvarında Z01 ılıklıktan açılan bir kapı ve niş açıklığı bulunmaktadır. (Şekil 14)

Şekil 14 : Z02 Sıcaklık Bölümü Doğu Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018)

Sıcaklığın batı duvarında su künkleri görülmektedir. (Şekil 15)

Şekil 15 : Z02 Sıcaklık Bölümü Batı Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.3.3 Z03 Su deposu

Hamam mahalleri ile doğrudan bir bağlantısı olmayan su deposu; genellikle hamamın sıcaklığına bitişik ve üstü tonoz ile örtülü dikdörtgen planlıdır. Sıcak ve soğuk olmak üzere iki bölümden oluşup ölçüleri hamam büyüklüğüne göre değişim göstermektedir. Orta kısmında çeşitli çaplarda yuvarlak su hazneleri olmaktadır. Hazne tabanına tersine çevrilmiş bakır malzemeden imal edilen bir kazan konmaktadır[43].

Su duvar içerisine hafif meyille yerleştirilmiş olan topraktan yapılan borular vasıtası ile musluk veya kurnalara iletilmektedir. Su deposunun tadilat ve kontrollerini sağlanması amacıyla sıcaklık bölümü ile arasında yerden ortalama 2,00 - 2,50 m yükseklikte bir menfez bulunur. Aynı zamanda bu menfezin gayesi su deposunda biriken buharı sıcaklık kısmına aktarmaktır[44].

Su tesisatı; suyun temini, depoya sevki suyun mahallere dağıtımı ve pis suyun hamamın dışarısına çıkarılması olarak incelenmektedir. Eski dönemlerde hamamların temiz su ihtiyacı vakıf su depolarından, kuyu, dere, nehir gibi akarsulardan temin edilmektedir. Suyun tesisatı ile ilgili önemli detaylardan biri büyük hamamların soyunma bölümlerinde bulunun şadırvanlardır. Bu şekilde hamama gelen suyun bir kısmı bu şadırvanlara ayrılır[45].

Z03 su deposu 4,10 x 2,52 m boyutunda olup beşik tonoz ile örtülüdür. Yaklaşık olarak 10,28 m² alana sahiptir. Tuğla malzeme ile imal edilmiş beşik tonozun yüksekliği 2,95 m olup, döşeme kotu +0.53'tür. Zemin toprak ve moloz ile dolu olup diğer mahallere göre yaklaşık 50 cm yüksektir. Duvarlar moloz taş ve tuğla malzeme ile yapılmış olup iç yüzeylerinin tamamı sıvalıdır. Sıvalarda yer yer dökülmeler görülmektedir. Duvarlarda derin yapısal çatlaklar ve malzeme kayıpları gözlenmiştir. Duvarlarda yosunlanmalar ve küf oluşumu meydana gelmiştir. (Şekil 16) Tonozun merkezinde yaklaşık 25 cm boyutunda açıklık bulunmaktadır. Zeminde ise 1,20 m çapında daire formlu külhana açıklığı mevcuttur.

---

[43] Kemal Ahmet Aru, "**Türk Hamamı Etüdü**", Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1941, s. 40.

[44] Kemal Ahmet Aru, a.g.e., s. 40.

[45] Yılmaz Önge, **Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Hamamları**, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1995, s. 41.

Şekil 16 : Z03 Su Deposu Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2018)

Su deposunun doğu duvarında Z04 halvet bölümünde sonradan açıldığı düşünülen bir açıklık bulunmaktadır. (Şekil 17)

Şekil 17 : Z03 Su Deposu Doğu Duvarındaki Açıklığın Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 18 : Z03 Su Deposu Bölümü Tonozunun Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.3.4 Z04 Halvet (Laconicum)

Yıkanmaya tahsis edilen özel yerlere halvet ve eyvan denmektedir. Sıcak kısımlar olan halvetler rahat yıkanmak isteyenler için ideal olup gerektiğinde mahremiyet isteyenler için kapıları peştamal ile örtülmüş küçük özel hücrelerdir. Eyvanların ise önü açık olup döşemesi hamam zemininden biraz daha yüksektir. Halvetler eyvanlara bakarak daha sıcak ortamlardan oluşmaktadır[46].

Z04 halvet bölümüne Z01 ılıklık bölümünün güney duvarında bulunan doğramasız kapı açıklığından geçilerek ulaşılır. Hacim 3,81 x 2,53 m boyutunda olup aynalı tonoz ile örtülüdür. Yaklaşık olarak 10,01 m² alana sahiptir. Tuğla malzemeyle imal edilmiş aynalı tonozun yüksekliği 4,25 m olup, döşeme kotu +0.08'dir. Döşeme tesviyesi tuğla, taş ve harçtan oluşmaktadır. Tuğla tonoz yüzeyi sıvalı olup yer yer dökülmeler gözlenmiştir. Tonozun büyük bir kısmının yıkıldığı görülmektedir. (Şekil 19)

[46] Ali Saim Ülgen, a.g.e., s. 176.

Şekil 19 : Z04 Halvet Tonozunun Görünüşü (F. Terzi 2018)

Duvarlar moloz taş ve tuğla malzeme ile yapılmış olup iç yüzeylerinin tamamı sıvalıdır. Sıvalarda yer yer dökülmeler görülmektedir. Duvarlarda yosunlanmalar ve küf oluşumu meydana gelmiştir. Zeminde büyük oranda çökme meydana gelmiş ve

toprak + moloz ile dolduğu gözlemlenmiştir.(Şekil 21) Halvetin kuzey duvarında ise ılıklığa açılan doğramasız bir kapı açıklığı bulunmaktadır. (Şekil 20) Mahallin batı duvarında Z03 su deposu bölümüne sonradan açıldığı düşünülen bir açıklık bulunmaktadır. (Şekil 22)

Şekil 20 : Z04 Halvetin Kuzey Duvarındaki Kapı Açıklığı Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 21 : Z04 Halvet Zemininin Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 22 : Z04 Halvetin Batı Duvarındaki Açıklığın Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.3.5 Z05 Hela

Hamam yapılarında pek önem verilmeyen bir bölümdür. Ilıklıktan geçilen ufak bir bölümdür. Yapıya bazen ekmiş gibi yerleştirilmiştir. Örtü sistemi genellikle tonoz veya kubbedir. Gün ışığının olmadığı veya yetersiz olduğu durumlarda duvarlarında nadir olarak rastlanan küçük nişler bölümü aydınlatmak için kandil, fener konulmak üzere yapılmıştır[47].

Hela kısmına Z01 ılıklık bölümünün doğu duvarında bulunan doğramasız kapı açıklığından geçilerek ulaşılır. Mahal 1,57 x 1,52 m boyutunda olup tuğla malzemeden imal edilmiş beşik tonoz ile örtülüdür. Yaklaşık olarak 2,29 m² alana sahip olup, döşeme kotu +0.02'dir. Tonoz yüksekliği 2,40 metredir. Tuğla tonoz yüzeyi sıvalı olup yer yer dökülmeler gözlenmiştir. (Şekil 23) Duvarlar moloz taş ve tuğla malzeme ile yapılmış olup iç yüzeylerinin tamamı sıvalıdır. Sıvalarda yer yer dökülmeler görülmektedir. Döşeme tesviyesi tuğla, taş ve harçtan oluşmaktadır. Helanın doğu duvarında yaklaşık 20 x 30 cm boyutlarında bir niş bulunmaktadır. (Şekil 24)

Şekil 23 : Z05 Halvetin Tonozunun Görünüşü (F. Terzi 2018)

[47] Semavi Eyice, **"Hamam" Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi**, C.15, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997, s. 417.

Şekil 24 : Z05 Halvet Bölümü Doğu Duvarının Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.3.6 Külhan (Hypocaust)

Hamamın suyunu ve hacimlerini ısıtmak için gerekli olan ocağa külhan denilir. Külhan Roma mimarisinde hypocaust olarak adlandırılır[48]. Külhanda genellikle yakılmak için kalın odunlar ve kütükler tercih edilir. Yanan ateşin ısısı, döşemenin altında ve duvarların içindeki künk borulardan dolaşmasıyla hamamların ısınması gerçekleştirilir. Dumanın dolaştığı bu yerlere "cehennemlik" adı verilir. Duman tüteklik denilen bacalardan dışarı çıkar. Külhanın üzerine bakırdan bir kazan yerleştirilir. Kazanın ateşle temasının artırılması için taban mümkün olduğunca kubbelendirilmiştir. Ocaktaki ateşin külhancıyı yakmaması, kapı açılınca gelecek dumanı emmesi için bir baca yapılmıştır. Külhanın girişi arka taraftan olup hamam döşemelerinin altında tutulmuştur ve bu alana merdivenlerle inilir. Genel olarak hamamlar diğer yapılar gibi dıştan gösterişli değildir. Bu yapıların mimarları dışından ziyade iç kısımdaki gösterişe daha çok önem vermektedir[49].

Cerrah Köyü Hamamının külhan bölümü su deposunun alt kısmında ortalama 1.51 m x 2.08 m ölçülerinde dikdörtgen formunda bir alandır. Bu kısımdan cehennemlik bölümüne açılan kanallar bulunmaktadır. (Şekil 25)

Şekil 25 : Külhan Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2018)

[48] Canan Çakmak, a.g.e., s. 11.
[49] Tülay Taşçıoğlu, **Türk Hamamı**, İstanbul, Duran Ofset, 1998, s. 76.

3.3.7 Cehennemlik

Sıcak havanın halvet, sıcaklık ve ılıklık tabanı ısınmasını sağlayan, hamam döşemesi altında bulunan kanal görevi gören yere cehennemlik denir. Kanallarda dolaşan duman ve ateş ısıtma işlevini yerine getirdikten sonra tüteklik adının verildiği bacadan dışarıya çıkar[50].

Cerrah Köyü Hamamında sıcaklık, ılıklık ve halvet bölümlerinin alt kısmında ortalama 0,50 m x 0,60 m boyutunda, göbek taşının alt kısmında 0,50 m x 0.95 m boyutunda kanallardır.(Şekil 26)

Şekil 26 : Cehennemlik Bölümünün Görünüşü (F. Terzi 2018)

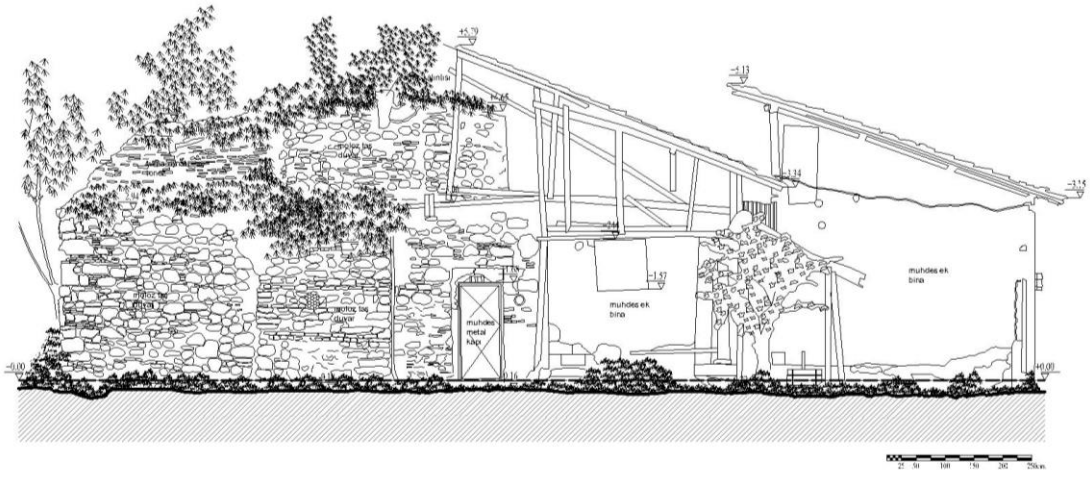
[50] Orhan Yılmazkaya, **Aydınlık Kubbenin Altındaki Sıcaklık Türk Hamamı**, İstanbul, Çitlembik Yayınları, 2002, s. 47.

3.4 Cephe Özellikleri

3.4.1 Doğu cephesi

Yapıya giriş kapısının bulunduğu cephe olan doğu cephesinde ılıklık, halvet ve hela yer almaktadır.(Şekil 27) Cephe yüzeyinin genelinde büyük oranda derz boşalması ve malzeme kaybı gözlenmektedir. Yapının halvet kısmının batı yönünde uzanması sebebiyle cephe ön ve arka olmak üzere iki planda incelenmiştir. (Şekil 28)

Ön planda cephede yapının ana formuna ek olarak kare planlı hela kısmı yer almakta olup toplam uzunluğu 2,30 m, ortalama yüksekliği 2,94 metredir. Düzensiz moloz taş ve tuğla malzeme ile örülmüştür. +1,20 kotunda ahşap hatıl boşluğunun tuğla malzeme ile doldurulduğu, +1.25 kotunda ortalama 20 x 30 cm ölçülerinde bir açıklık olduğu görülmektedir. + 2.26 kotunda 9 x 18 x 4,5 cm boyutlarında tuğla ile yapılmış özgün kirpi saçak kalıntısı mevcuttur.(Şekil 29) Üst kısmının toprak ve moloz ile dolduğu ve yoğun bir bitki tabakasının oluştuğu görülmektedir.

Şekil 27 : Cerrah Köyü Hamamı Doğu Cephe Rölöve Çizimi (Ek 1, Pafta 7/10)

Şekil 28 : Cerrah Köyü Hamamı Doğu Cephesinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

Arka planda cephede ılıklık ve halvet bölümleri yer almakta olup toplam uzunluğu 8,42 m, ortalama yüksekliği 5,08 metredir. Düzensiz moloz taş ve tuğla malzeme ile örülmüştür. + 2,00 kotunda ahşap hatıl boşluğu ve yer yer çimento sıvalar mevcuttur. Duvarın üst kotunun toprakla dolduğu ve yoğun bir bitki tabakasının oluştuğu görülmektedir. Cephenin zemin kat hizasında muhdes boya kalıntıları gözlenmektedir. Cephenin kuzey tarafında yapıya girişin sağlandığı ortalama 1,95 x 0,75 m boyutlarında basık dairesel formda kemer tuğla malzemeyle yapılmış kapı açıklığı bulunmakta olup kemer formu bozulmuş ve sövesi büyük oranda hasar almıştır. Özgün kapı günümüze kadar ulaşmamış olup yerine muhdes demir kapı eklenmiştir.(Şekil 30)

Şekil 29 : Doğu Cephesinde Özgün Kirpi Saçak Kalıntısının Görünüşü (F. Terzi 2018)

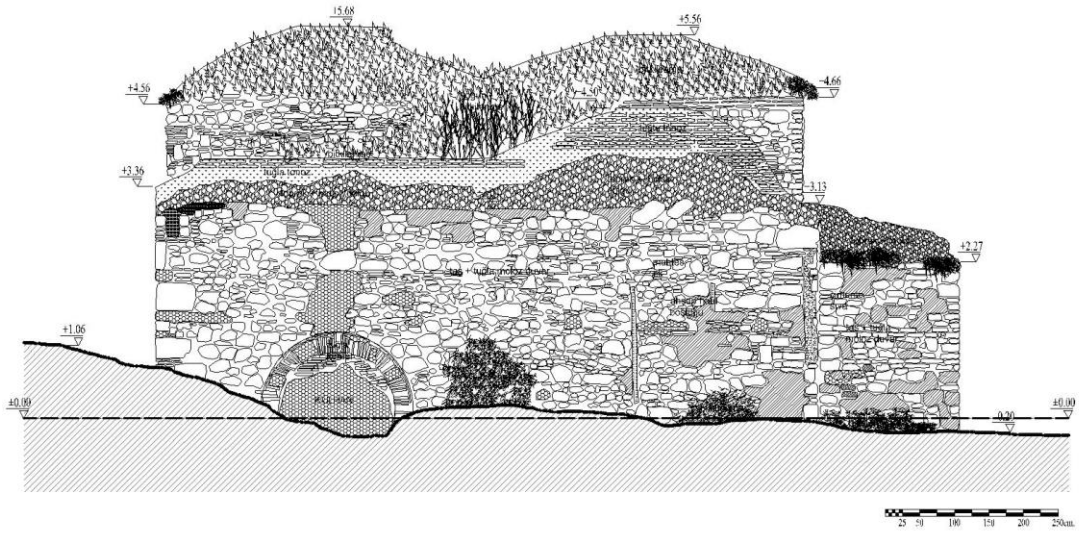

Şekil 30 : Doğu Cephesinde Hatıl Boşluklarının Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.4.2 Güney cephesi

Cephede külhan, su deposu ve ılıklık kısımları yer almaktadır. Cephenin toplam uzunluğu ortalama 11,65 m olup ortalama yüksekliği 5,78 metredir. Düzensiz moloz taş ve tuğla malzeme ile örülmüştür. Cephe yüzeyinde büyük oranda derz boşalması

ve malzeme kaybı gözlenmektedir. +1,40 ve +2,00 kotunda ahşap hatıl boşlukları görülmektedir. (Şekil 31) Cephe yüzeyinde çimento sıva kalıntıları mevcuttur. Duvarın üst kotunun toprakla dolduğu ve yoğun bir bitki tabakasının oluştuğu görülmektedir. (Şekil 32)

Şekil 31 : Cerrah Köyü Hamamı Güney Cephe Rölöve Çizimi (Ek 1, Pafta 8/10)

Şekil 32 : Cerrah Köyü Hamamı Güney Cephesinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

Cephenin batısında zemin kotunda bir kısmı toprağa gömülü halde olan tuğla kemerli külhan girişi bulunmaktadır. Kemer tuğlalarda büyük oranda malzeme kaybı görülmektedir.(Şekil 34) Külhan kısmının baca kısmında büyük oranda parça kopması görülmektedir. (Şekil 33)

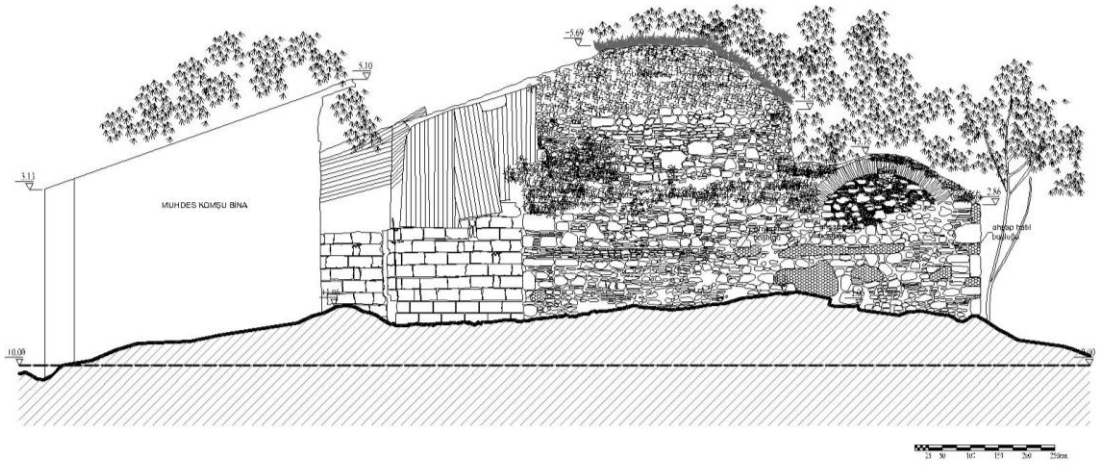
Şekil 33 : Güney Cephesinde Bulunan Baca Boşluğunun Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 34 : Güney Cephesinde Bulunan Külhan Girişinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.4.3 Batı cephesi

Cephede su deposu ve sıcaklık kısımları yer alır. Cephenin toplam uzunluğu 8,17 m olup ortalama yüksekliği 3,15 metredir. Cephe genelinde büyük oranda derz boşalması ve malzeme kaybı gözlenmektedir. (Şekil 35) Cephenin bir kısmı toprak kotunun altında kalmıştır. Duvarın üst kotunun toprakla dolduğu ve yoğun bir bitki tabakasının oluştuğu görülmektedir. +2,00 kotunda ahşap hatıl boşlukları belirginleşmiştir. (Şekil 36) +3,00 kotunda özgün horasan sıva kalıntısı yer alır.

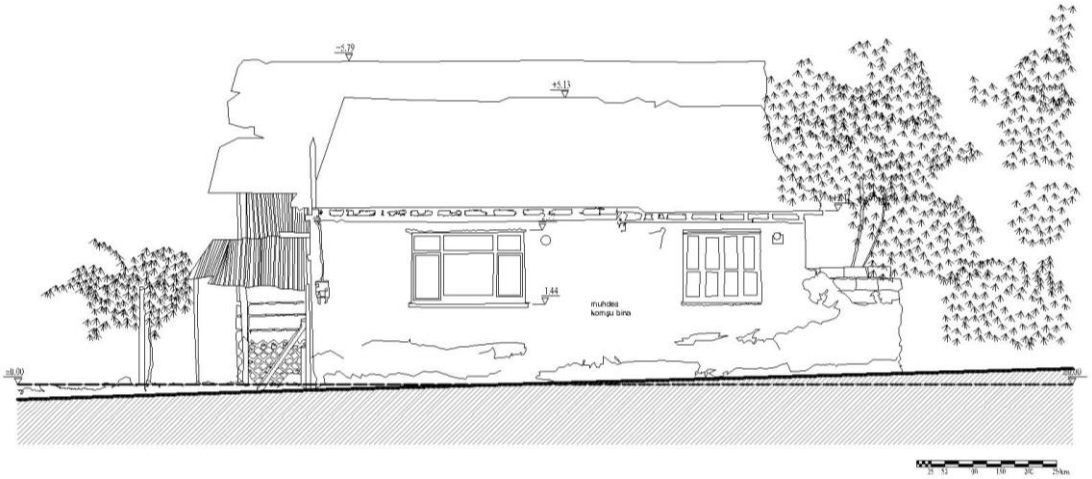
Şekil 35 : Cerrah Köyü Hamamı Batı Cephe Rölöve Çizimi (Ek 1, Pafta 9/10)

Şekil 36 : Cerrah Köyü Hamamı Batı Cephenin Görünüşü (F. Terzi 2018)

3.4.4 Kuzey cephesi

Kuzey cephesine bitişik durumda olan komşu yapıdan dolayı cephenin tamamı kapanmıştır. Bu sebeple cephenin durumu hakkında tespit yapılamamıştır. (Şekil 37-38)

Şekil 37 : Cerrah Köyü Hamamı Kuzey Cephe Rölöve Çizimi (Ek 1, Pafta 10/10)

Şekil 38 : Cerrah Köyü Hamamı Kuzey Cephesinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

4. CERRAH KÖYÜ HAMAMI RESTİTÜSYONU

Restitüsyon çalışması ile yapıdan ve yapı dışı kaynaklardan elde edilen bilgiler doğrultusunda Cerrah Köyü Hamamı'nın özgün halinin belirlenmesi çalışılmıştır. Bu çalışmada, yapıda izi bulunan ve yok olan kısımlar ile elemanlar, restitüsyon çalışmasına temel oluşturan kaynaklar kullanılarak özellikleri tespit edilmiştir. Bu bilgiler değerlendirilerek yapının restitüsyon projesi oluşturulmuştur.

Cerrah Köyü Hamam'ın restitüsyon çalışmasında kullanılan kaynaklar dört ana başlıkta incelenmiştir.

1. Yapıda bulunan iz ve örneklerden elde edilen bilgiler;

    - Yapıda mevcut olması ile varlığı ve her özelliği bilinen elemanlar,
    - Yapıda izi olan ancak özellikleri yapıdaki diğer örneklerden elde edilen bilgiler,
    - Yapıda izi olmayan fakat varlığı, yeri ve özellikleri yapıdaki diğer örneklerden elde edilen bilgiler,

2. Yazılı ve görsel kaynaklardan elde edilen bilgiler,

3. Karşılaştırmalı çalışmadan elde edilen bilgiler;

- Yapıda izi olan ve özellikleri karşılaştırmalı çalışmadan elde edilen bilgiler,
- Yapıda izi olmayan ancak varlığı, yeri ve özellikleri karşılaştırmalı çalışmadan

elde edilen bilgiler,

4. Mimari gereklilik nedeniyle olması gereken elemanlar.

Yapılan restitüsyon çalışmasında kullanılan kaynaklar farklı güvenirlik derecelerine sahiptir. Yapıya ait izler, kalıntılar en yüksek güvenirlik derecesine sahip kaynaklardır. Yapı içerisindeki karşılaştırmalı çalışmalardan elde edilen bilgiler ile yazılı ve görsel kaynaklardan elde edilen bilgiler yüksek derecede güvenilir, benzer tipteki diğer yapılarla yapılan karşılaştırmalı çalışmadan elde edilen bilgiler orta derece güvenilir, sözlü anlatımlar ise az güvenilir kaynaklardır.

Restitüsyon projesinde, yapının kuzey cephe sinde yapıya bitişik inşa edilmiş muhdes komşu bina kaldırılmıştır.

4.1 Mevcut Bölümler

4.1.1 Ilılklık (Tepidarium)

Cerrah Köyü Hamamının ılıklık bölümü 3.99 m x 4.03 m boyutlarında kare formunda bir hacimdir. Batısında sıcaklık olması, güneyinde halvet olması ile bu hacmin geçiş mahalli olan ılıklık olduğunu doğrulamaktadır. Ilıklık bölüm güneybatısında 2.97 m x 3.02 m boyutlarında döşeme kaplaması mermer +0.34 kotunda olan göbek taşı izleri görülmüştür.(Şekil 39) Civar köy hamamlarında yapılan incelemeler sonucunda restitüsyona eklenmiştir. (Şekil 40) Duvarlar incelendiğinde kurna izine rastlanamamıştır. Restitüsyonda batı duvarında bulunan sonradan açıldığı tespit edilen, sıcaklık bölümüne bakılan pencere kapatılmıştır. Döşemenin kuzey ve doğu kenarlarında dış kapıya doğru meyilli su kanalı korunmuştur.

Şekil 39 : Ilıklık Bölümündeki Göbek Taşı Ve Mermer Döşeme İzinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 40 : Deydinler Köyü Hamamı Ilıklık Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019)

4.1.2 Sıcaklık (Caldarium)

Cerrah Köyü Hamamının sıcaklık bölümü ılıklığın batısında 3.90 m x 3.98 m boyutlarında kare formuna yakın bir hacimdir. Döşemede ve duvardaki izler incelendiğinde mahallin batı, güney ve doğu kısmında +0.28 kotunda mermer malzeme ile kaplanmış sekiler ve kurna yerleri tespit edilmiştir. (Şekil 41) Duvarlarda bulunan bu izlerden ve civar köy hamamlarında yapılan inceleme çalışmalarından elde edilen bilgiler neticesinde mermer seki ve kurnalar restitüsyon projesine eklenmiştir. (Şekil 42-43)

Şekil 41 : Sıcaklık Bölümündeki Seki Ve Kurna Yeri İzlerinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 42 : Şehitler Köyü Hamamı Sıcaklık Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019)

Şekil 43 : Deydinler Köyü Hamamı Sıcaklık Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019)

4.1.3 Halvet (Laconicum)

Cerrah Köyü Hamamının halvet bölümü ılıklığın güneyinde ortalama 2.59 m x 3.83 m boyutlarında dikdörtgen formunda bir hacimdir. Döşemede ve duvardaki izler incelendiğinde batı, güney ve doğu duvarlarında +0.28 kotunda mermer malzeme ile kaplanmış sekiler ve kurna yerleri tespit edilmiştir. (Şekil 44) Duvarlarda bulunan bu izlerden ve civar köy hamamlarında yapılan inceleme çalışmalarından elde edilen bilgiler neticesinde mermer seki ve kurnalar eklenmiştir. (Şekil 45)

Şekil 44 : Halvet Bölümündeki Seki Ve Kurna Yeri İzlerinin Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 45 : Deydinler Köyü Hamamı Halvet Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019)

4.1.4 Su deposu

Cerrah Köyü Hamamında su deposu, sıcaklık bölümünün güneyinde ortalama 2,50 m x 4,17 m boyutunda dikdörtgen formunda bir mahaldir. Kuzey duvarında tamirat ve havalandırma ve kontrol amaçlı bırakılmış bir penceresi, en önemlisi de sıcaklığa giden tesisat izleri bu bölümün su deposu olduğunu göstermektedir. Su deposu zemininde ortalama 1,20 m çapında dairesel formda bir açıklık vardır. (Şekil 46) Burada işlev gereği tersine çevrilip monte edilen bakır kazan vardır. Su deposunun doğu duvarında sonradan açılmış olan halvet kısmına geçiş sağlayan açıklık restitüsyon projesinde kapatılmıştır. (Şekil 47)

Şekil 46 : Su Deposu Zeminin Görünüşü (F. Terzi 2018)

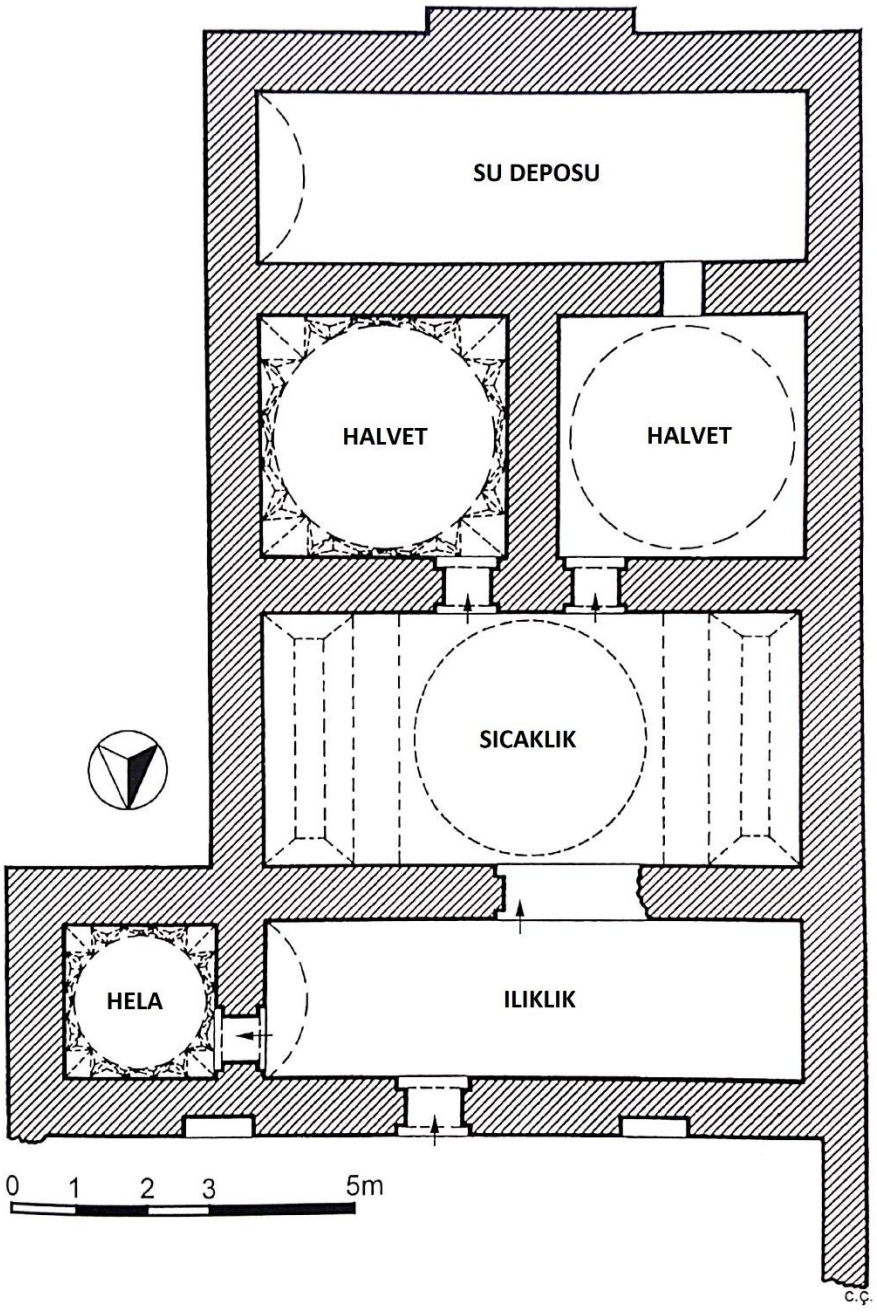
Şekil 47 : Su Deposunun Doğu Duvarındaki Açıklığın Görünüşü (F. Terzi 2018)

4.1.5 Hela

Cerrah Köyü Hamamında hela bölümü ılıklığın doğusunda 1, 51 x 1,51 m boyutunda kare planlı bir hacimdir. Yapıya sonradan eklenmiş bir çıkıntı gibi yerleştirilmiştir. Giriş kapı açıklığının basık kemer formu ve nişlerinin işçiliği özgündür. Kapının ılıklık bölümünün kubbesini taşıyan kemerlerin birleşim noktasının alt kısmında olması mahallin sonradan eklenmiş savını çürütmektedir. Tuğla malzeme ile yapılmış beşik tonoz örtü sisteminde iki adet altıgen formunda ışıklık yeri bulunmaktadır. Helanın doğu duvarında bulunan nişin aydınlatması yetersiz olan bölümleri aydınlatmak için fenerlik konulması için yapılmış olduğu düşünülmektedir. Helanın dış duvarlarına bakıldığında hamam yapısının doğu duvarı ile duvar örgü sisteminde bir bağlantısı olmadığından dolayı günümüzde duvar ek yerinde yapısal çatlaklar meydana gelmiştir. Hacmin güney duvarının kalınlığı ortalama 55 cm olmasına rağmen kuzey duvarının kalınlığı ortalama 28 cm olması ve duvar yüzeyinde sıkça harman tuğlası ile tamirat yapılması bize bu kısmın bir dönem yıkılıp yeniden yapıldığını kanıtlamaktadır. Restitüsyonda bu kısmın duvar kalınlıkları 55 cm olarak düzenlenmiştir.

İzmir'in Tire İlçesi Yeniceköy Semti'nde XV. yy da inşa edilmiş olan Yenceköy Hamamı, dikdörtgen planlı, kuzey-güney yönünde uzanan bölümlerden oluşmaktadır.

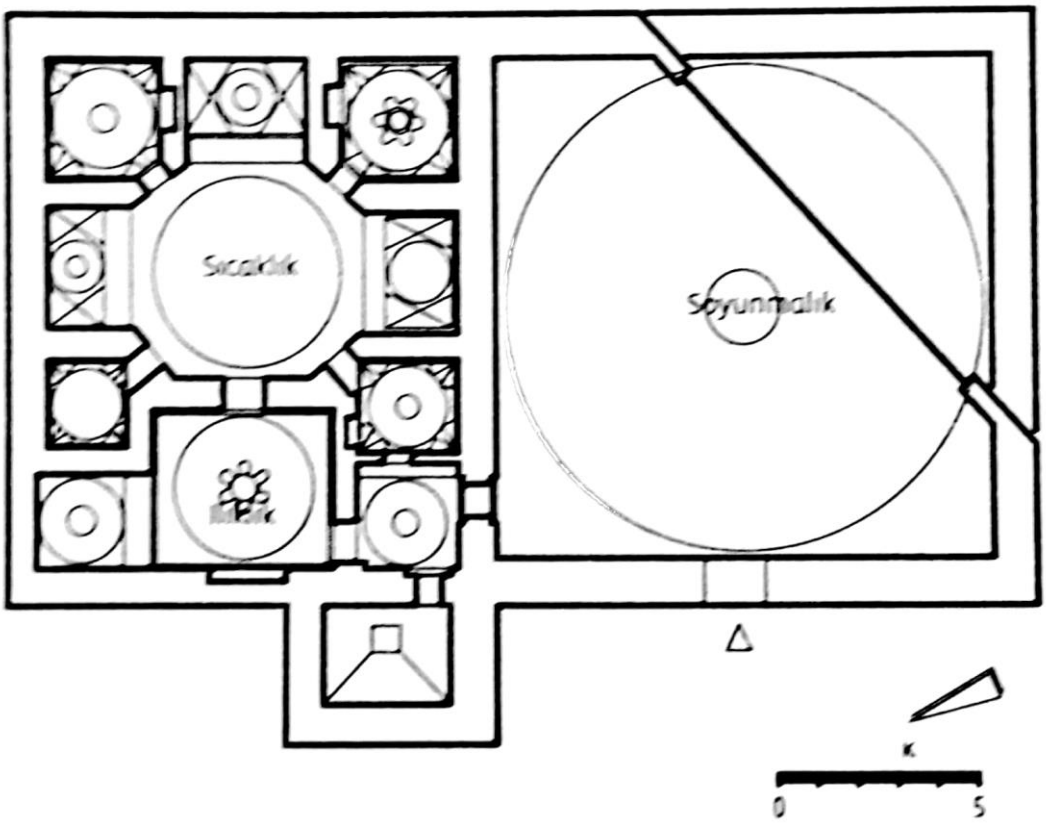
Günümüze ulaşmayan soyunmalığın örtü sisteminin ahşap çatı olabileceği düşünülmektedir[51]. Plan şemasına bakıldığında ılıklığa açılan tıraşlık (hela) bölümünün doğu cephesinde bir çıkıntı oluşturması (Şekil 48) Cerrah Köy Hamamı'nın plan şemasına benzemektedir.

Şekil 48 : Tire Yeniceköy Hamamı Plan Çizimi (C. Çakmak)

[51] Canan Çakmak, **Tire Hamamları**, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002, s. 42.

Bursa'nın Tayakadın Semtinde, Ertuğrul Camii'nin karşısındadır. XV. yy da Hacı Hasanzade Kadıasker Mustafa Efendi tarafından yaptırılan Kadı (Perşembe) Hamamı dikdörtgen planlı, kuzey-güney yönünde uzanan bölümlerden oluşmaktadır[52]. Plan şemasına bakıldığında ılıklığa açılan hela bölümünün batı cephesinde bir çıkıntı oluşturması (Şekil 49) Cerrah Köy Hamamı'nın plan şemasına benzemektedir.

Şekil 49 : Kadı (Perşembe) Hamamı Plan Çizimi (E. Şehitoğlu)

4.1.6 Külhan (Hypocaust)

Cerrah Köyü Hamamının külhan bölümü su deposu bölümünün alt kısmında ortalama 1.51 m x 2.08 m ölçülerinde dikdörtgen formunda bir alandır. Bu kısımdan cehennemlik bölümüne açılan kanallar bulunmaktadır. (Şekil 50) Günümüzde külhan bölümünün ön kısmı toprak seviyesi altında kalmaktadır.(Şekil 51) Restitüsyonda

[52] Elif Şehitoğlu, a.g.e., s. 73

toprak dolgunun kotu -0.80 kotuna düşürülmesi ve -0.16 olan çevre kotundan dört basamaktan oluşan merdiven ile inilmesi öngörülmüştür.

Şekil 50 : Külhan Bölümündeki Kanalların Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 51 : Külhan Bölümünün Dış Görünüşü (F. Terzi 2018)

4.1.7 Cehennemlik

Cerrah Köyü Hamamında sıcaklık, ılıklık ve halvet bölümlerinin alt kısmında ortalama 0,50 m x 0,60 m boyutunda, (Şekil 52) göbek taşının alt kısmında 0,50 m x 0.95 m boyutunda kanallardır.(Şekil 53) Cehennemlik kanalları ayakta olmasına karşın yer yer çökmeler meydana gelmiştir. Cehennemlik kanalları 30 cm x 30 cm x 4,5 cm ölçülerinde tuğladan inşa edilen ayaklar ile oluşturulmuştur.

Şekil 52 : Halvetin Alt Kısmındaki Cehennemlik Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2018)

Şekil 53 : Göbek Taşının Alt Kısmındaki Cehennemlik Bölümünün Görünüşü (F. Terzi 2018)

4.2 Eksik veya Yıkılmış Bölümler ve Yakın Dönem Köy Hamamları Üzerinden Restitüsyonları

4.2.1 Soyunmalık (Apoditerium)

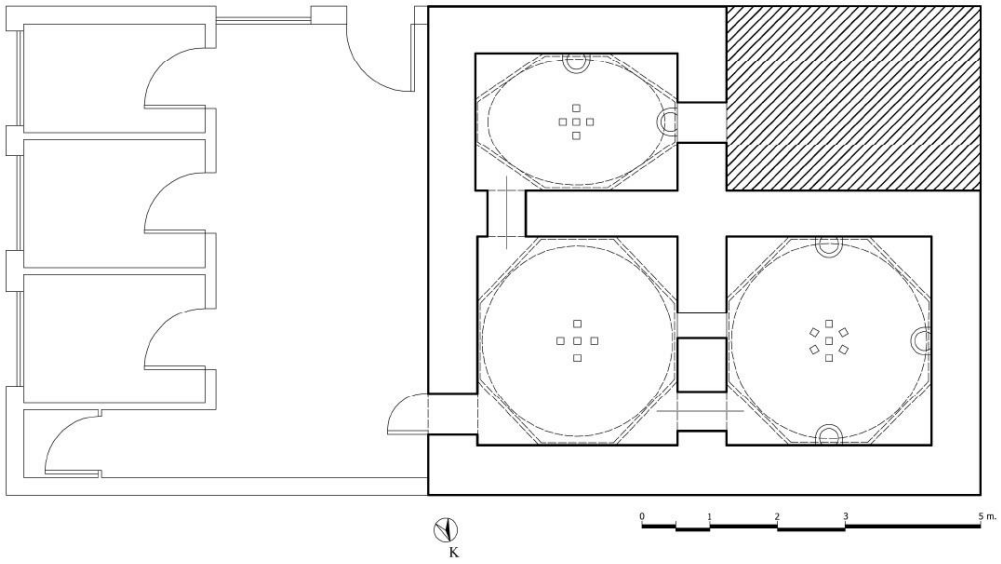
Hemen girişte yer alan bu mahal insanların yıkanmak için soyunup giyinmekte kullanmış olduğu yer olup aynı zamanda buraya camekân da denilmektedir. Soyunmalık kısmının Roma hamamlarındaki muadili Apoditerium'dur. Soyunmalık hamamların en hacimli ve büyük kısmıdır[53].

Soyunmalıktan içeri girince kapının yanında hamamcının oturması için alan ve yanında emanet eşyaların yer aldığı dolaplar bulunmaktadır. Soyunmalık genellikle kare ve kareye yakın dikdörtgen formunda olup Selçuklular devrinde sağır ve yüksek hacimli genellikle ahşap çatı ile örtüldüğü için üst mazgal pencereler fenerler veya tavan örtüsü ortasında yer alan ışıklarla aydınlatılmıştır[54]. Hamamların ilk bölümünü

[53] Alidost Ertuğrul, a.g.e., s. 250.
[54] Alidost Ertuğrul, a.g.e., s. 250.

oluşturan bu mahallin ortasında farklı şekillerde fıskiyeli havuzlar bulunur. Bunlar altıgen, sekizgen, kare ve daire formunda olabilmektedir. Akan suyun sesini dinlemenin rahatlatıcı ve dinlendirici yapıda oluşu ve ortamı klimatize edişi havuzun bölümün önemli ögelerinden olmasını sağlar. Çoğunlukla ısıtılmayan soyunmalık bölümü serbest bir yapı bölümü olup, genellikle mimari süs olarak kullanılmıştır. Soyunmalık duvarlarında birkaç basamakla çıkılan sekiler yer alır. Havuzun fıskiyesinden tabaklara su akarken buraya konulan meyveler soğutulup, havuz kenarına saksılar içinde solunumu kolaylaştırması için bitkiler dizilir. Sekilerin alt kısmında ayakkabı koymak için nişler bulunur. Sonraki dönemlerde giyinme ve soyunma için özel oda sistemi olan şirvan adı verilen ahşap kat eklenmiştir[55].

Deydinler Köyü Hamamına bakıldığında betonarme olarak inşa edilen soyunmalık bölümü mevcuttur. Deydinler Köyünde 05.05.2019 tarihinde Mehmet Topçu ile yapılan röportaja göre bu bölümün özgün halinde ahşap malzeme ile inşa edildiği zaman içerisinde deforme olarak yıkıldığı ve yakın zamanda aynı formda betonarme olarak inşa edildiği bilgisine ulaşılmıştır. (Şekil 54-55-56)

Şekil 54 : Deydinler Köyü Hamamının Plan Çizimi (M. Çetinaslan)

[55] Elif Şehitoğlu, a.g.e., s.13.

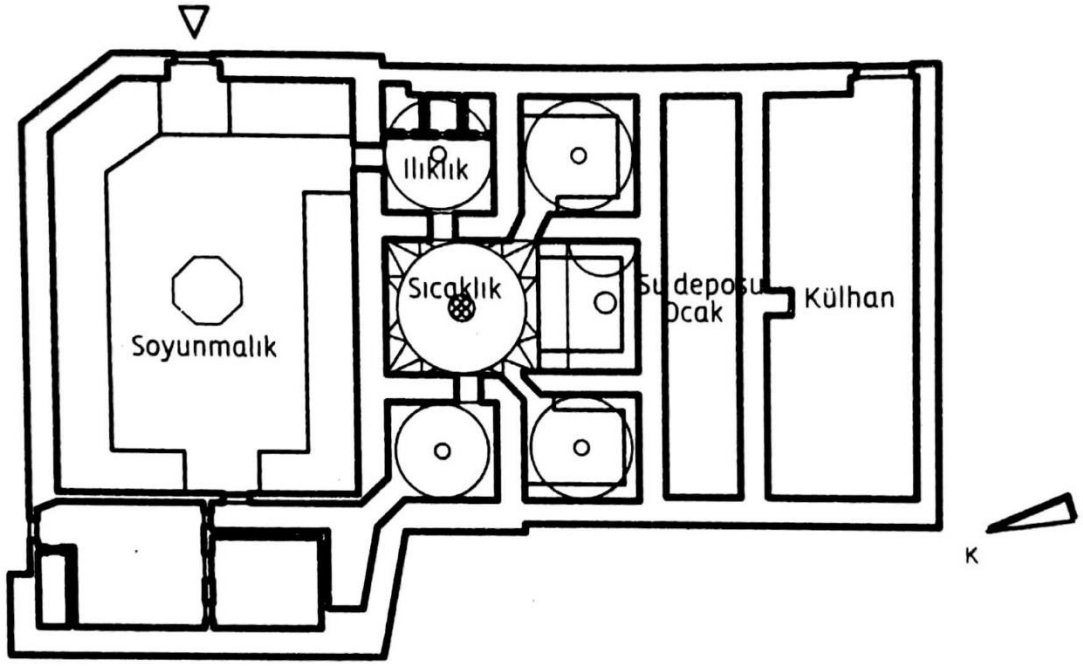

Şekil 55 : Deydinler Köyü Hamamı Soyunmalık Bölümünün Genel Görünüşü (F. Terzi 2019)

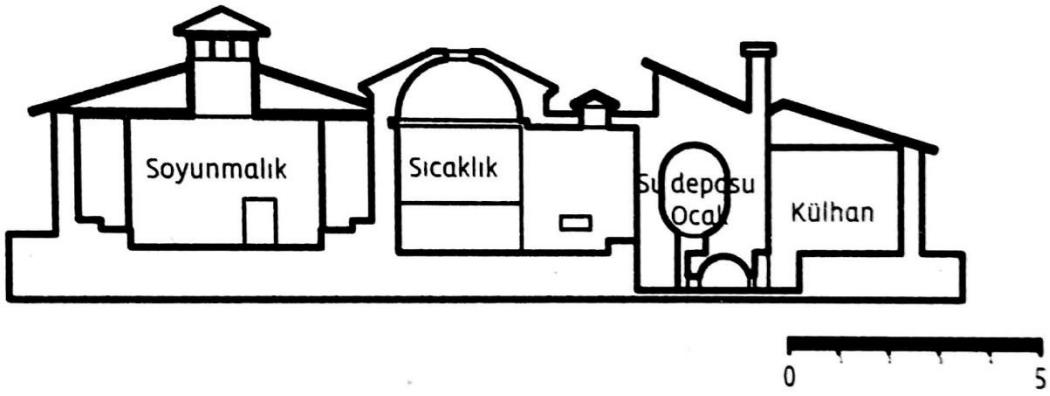
Şekil 56 : Deydinler Köyü Hamamı Soyunmalık Bölümünün Dış Görünüşü (F. Terzi 2019)

Eski Orhan Hamamı, Bursa'nın Hisar Mahallesi'nde bulunmaktadır. Orhan Gazi döneminde 1337 yılında inşa ettirilmiştir. Halk tarafından "Tarihi Oruç Bey Hamamı" olarak bilinmektedir. Dikdörtgen planlı, kuzey-güney yönünde uzanan bölümlerden oluşmaktadır.(Şekil 57) Hamamın soyunmalık bölümü dikdörtgen planlı ortasında fener bulunan ahşap çatıyla örtülmüştür.(Şekil 58) Soyunmalıktan kare planlı kubbeyle örtülü ılıklığa, oradan da kubbeyle örtülü sıcaklığa geçilir. Sıcaklık ana hacime bağlı bir eyvan ve üç halvetten oluşmaktadır[56].

Şekil 57 : Eski Orhan Hamamı Plan Çizimi (E. Şehitoğlu)

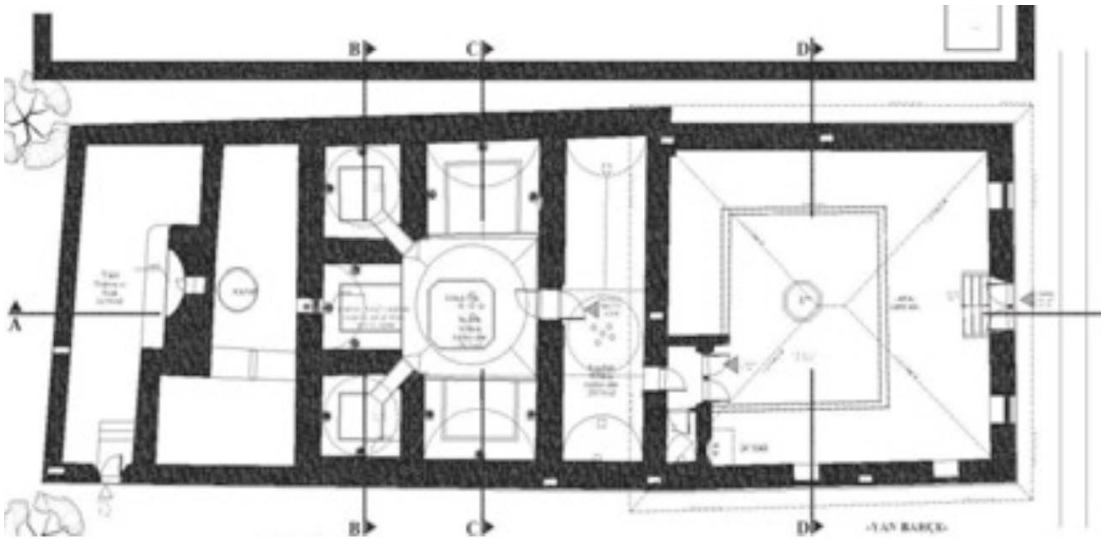
[56] Elif Şehitoğlu, a.g.e., s. 76.

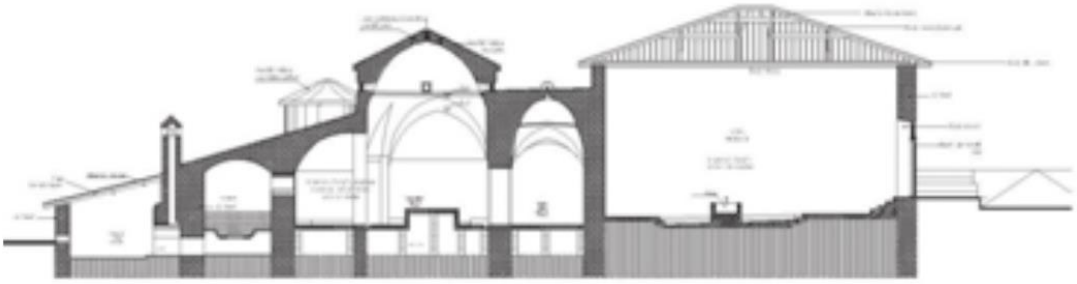
Şekil 58 : Eski Orhan Hamamı Kesit Çizimi (E. Şehitoğlu)

Yukarı Hamam, Bolu'nun Gerede ilçesinde bulunmaktadır. XV. yy da inşa edilmiştir. Doğu-batı yönünde uzanan bölümlerden oluşmakta olup dikdörtgen planlıdır.(Şekil 59) Soyunmalık kısmına doğu cephesinde bulanan giriş kapısından girilmektedir. Soyunmalık kısmı kare planlı ahşap çatı sistemiyle örtülmüştür.(Şekil 60) Soyunmalıktan üzeri tonoz ile örtülü ılıklık kısmına geçilmektedir. Ilıklıktan ana hacimi kubbe ile örtülü kuzey, güney ve batı yönünde üzeri tonozla örtülü üç adet eyvanı ve kuzey, güney yönünde üzeri kubbeyle örtülü iki adet halveti olan sıcaklık bölümüne geçilmektedir. Yapının batı yönüne doğru su deposu ve külhan kısmı uzanmaktadır[57].

[57] Çiğdem Belgin Dikmen, Ferruh Toruk, **"Gerede Yukarı Hamam Restorasyonuna İlişkin Değerlendirmeler"**, *5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu*, Erzurum, Zafer Medya Grup, 2015, s. 437.

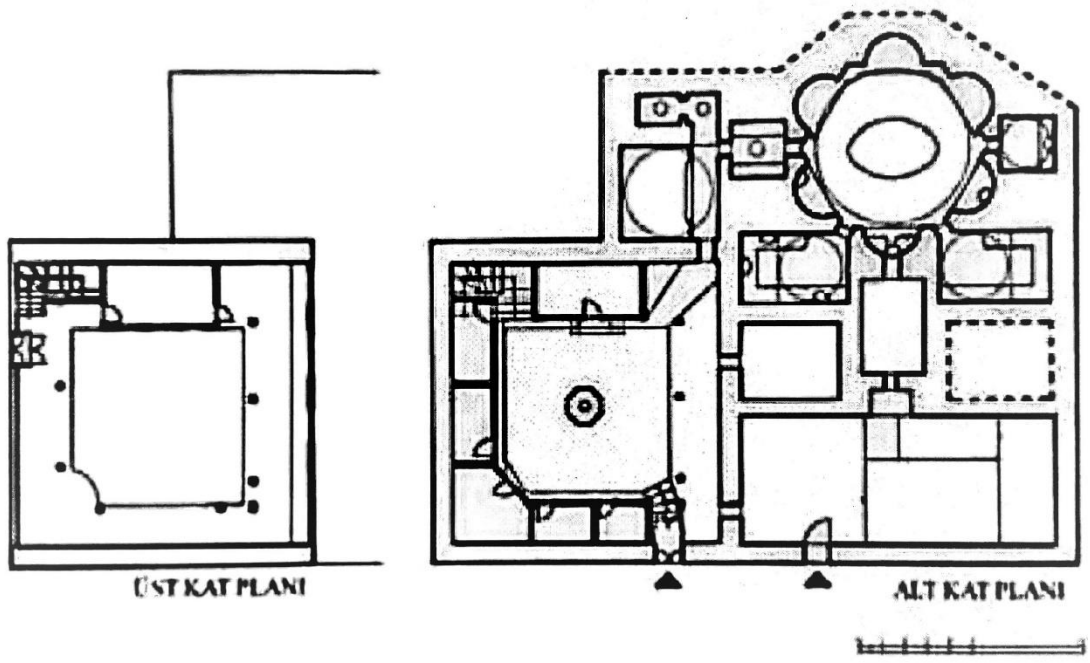
Şekil 59 : Yukarı Hamam Plan Çizimi (Ç.B. Dikmen, F. Toruk)

Şekil 60 : Yukarı Hamam Kesit Çizimi (Ç.B. Dikmen, F. Toruk)

Vakıf Hamamı, Kastamonu'nun İbn Neccar Mahallesi'nde bulunmaktadır. XIII. yüzyılın sonlarında inşa edilmiştir. Hamama batı cephesine açılan kare planlı, iki katlı soyunmalık bölümünün üst katından da girilir. (Şekil 61) Soyunmalık ahşap direklerle taşınan ve orta kısmında fenerlik olan ahşap çatıyla örtülüdür.(Şekil 62) Soyunmalıktan üzeri kubbe ile örtülü kare planlı soğukluğa oradanda ılıklık kısmına geçilmektedir. Ilıklıktan ana hacimi altıgen planlı üzeri kubbeyle örtülü ve buna bağlı üç adet halvetten oluşan sıcaklık bölümüne geçilmektedir[58].

[58] Kemal Kutgün Eyüpgiller, **Kastamonu Hamamları Envanteri**, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, sy. 7, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2009, s. 150.

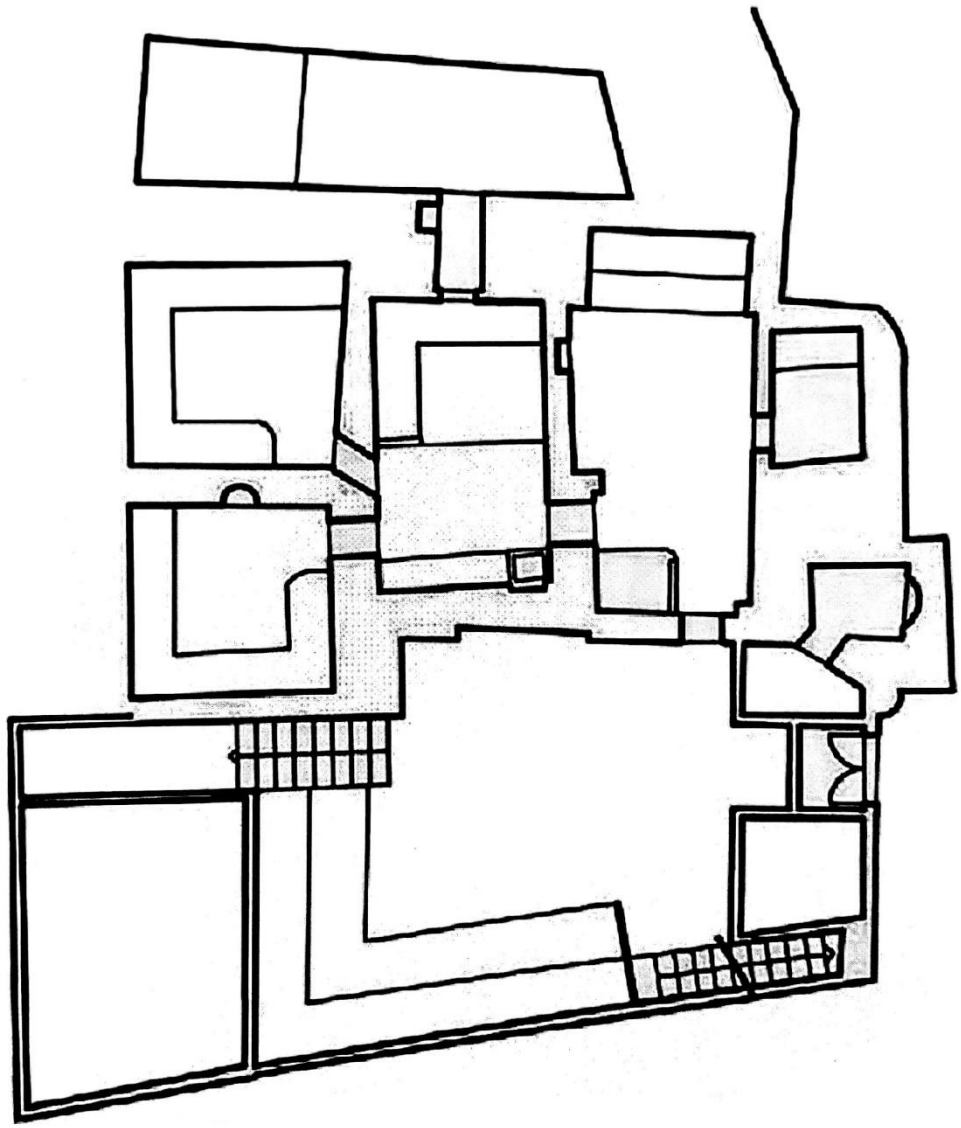
Şekil 61 : Kastamonu Vakıf Hamamı Plan Çizimi (K. Eyüpgiller)

Şekil 62 : Kastamonu Vakıf Hamamı Soyunmalığın Görünüşü (www.google.com/maps)

Kale Hamamı, Kastamonu'nun Akmescid Mahallesinde yer almaktadır. Candaroğulları'ndan İsmail Bey'in vakfına ait olan hamam XIII. yüzyılda inşa edilmiş olup günümüzde özel mülktür. Yapıya ortalama 6 x 13 m boyutlarında kırma çatılı, tepesi fenerli ahşap olan soyunmalığından girilmektedir.(Şekil 63) Soyunmalıktan

dikdörtgen planlı ılıklık kısmına oradan dikdörtgen planlı sıcaklığa oradan da iki adet halvet bölümüne geçilmektedir[59].(Şekil 64-65)

Şekil 63 : Kale Hamamı Plan Çizimi (K. Eyüpgiller)

[59] Kemal Kutgün Eyüpgiller, a.g.e., s. 152.

Şekil 64 : Kale Hamamı Genel Görünüşü (K. Eyüpgiller)

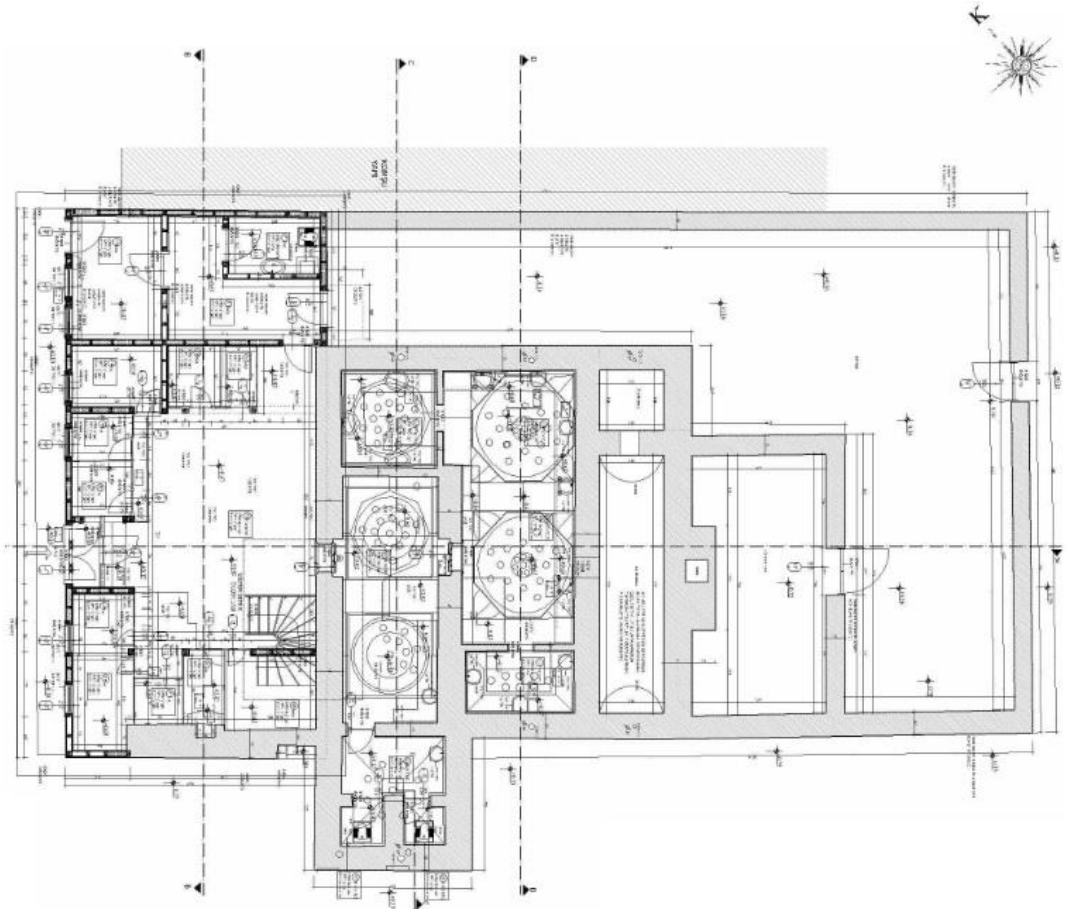
Şekil 65 : Kale Hamamı Dış Görünüşü (K. Eyüpgiller)

Sütlüce Hamamı, İstanbul'un Sütlüce Semti'nde Karaağaç Caddesi ile Hamam Sokağı'nın kesiştiği noktada yer almaktadır. XVI. yüzyılda Kapu ağası Mahmud Ağa tarafından Mimar Sinan'a Sütlüce Camii ile birlikte yaptırılmıştır. Soyunmalığa batı cephesindeki kapıdan üç mermer basamakla girilir. Soyunmalık kısmı iki katlı, ahşap malzemeden inşa edilmiş olup dışarıdan bir evi andırmaktadır. Soyunmalığın çatısı zeminden başlayıp çatıya kadar uzanan dört köşe sekiz sütun tarafından taşınmaktadır. Soyunmalıktan üst örtüsü kubbe olan ılıklığa geçilir. Ilıklık bölümünün güneyinde traşlık ve iki adet hela mevcuttur. Ilıklıktan ana hacimi dikdörtgen planlı olup iki adet kubbe ile örtülü ve buraya bağlı iki adet halvet bölümü olan sıcaklığa geçilir. Halvetlerin biri güney tarafta tonoz ile örtülü diğeri kuzey batı yönünde kubbe ile örtülüdür[60].

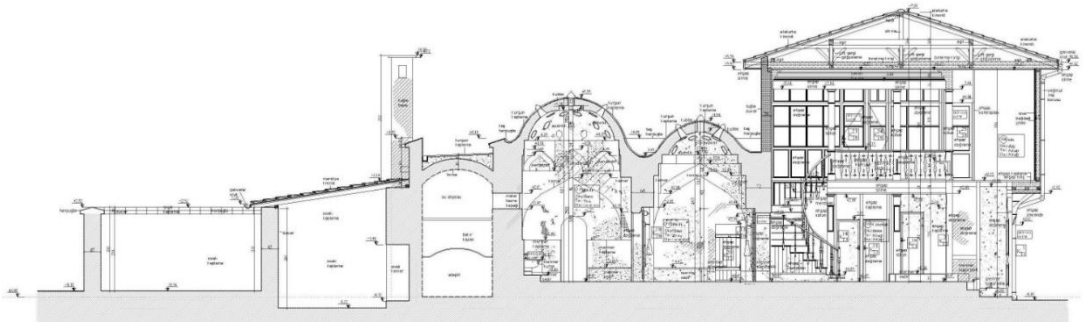

Şekil 66 : Sütlüce Hamamı Soyunmalık Kısmının Genel Görünüşü (www.mimdap.org)

[60] Mehmet Nermi Haskan, **İstanbul Hamamları**, İstanbul, Türkiye Turing Ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1995, s. 274.

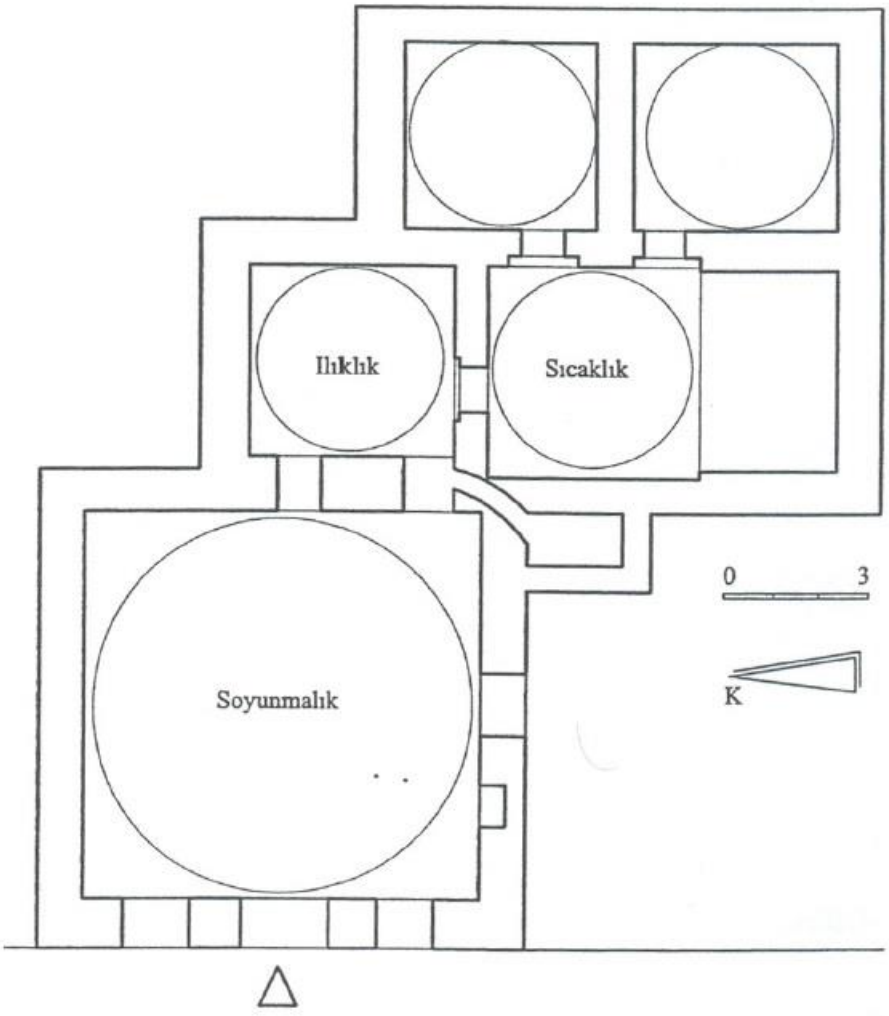
Şekil 67 : Sütlüce Hamamı Plan Çizimi (www.mimdap.org)

Şekil 68 : Sütlüce Hamamı Kesit Çizimi (www.mimdap.org)

Yıldırım Hamamı, 1390 yılında Yıldırım Beyazıd tarafından Yıldırım Beyazıd Külliyesinin ilk yapısı olarak inşa edilmiştir. Soyunmalık kısmı kare planlı olup üstü kubbe ile örtülüdür. Doğu duvarındaki kapıların birinden helaya diğerinden kare planlı üzeri kubbe ile örtülü ılıklığa geçilmektedir. Güney duvarındaki kapı ile ana hacimi kubbeyle örtülmüş, güneyinde tonozlu eyvan ile dikdörtgen planlı sıcaklık kısmına

geçilmektedir. Sıcaklık ana hacminin batısında iki adet üzeri kubbe ile örtülü sıcaklık halvet bölümleri bulunmaktadır[61]. (Şekil 63)

Şekil 69 : Yıldırım Hamamı Plan Çizimi (S. Çetintaş)

Cerrah Köyü Hamamının soyunmalık bölümü günümüzde bulunmamaktadır. Doğu duvarında yapılan incelemelerde belirgin bir yapı izine rastlanmamıştır. Hamam yapılarında zorunlu bu bölümün, yıkılmış olduğu anlaşılmaktadır. Bu bölümün boyutunun belirlenebilmesi için kazı çalışması yapılması mecburidir. Kazı çalışması yapılamadığından aynı dönem hamam yapılarına bakılarak bu bölüm ahşap malzeme ile restitüe edilmiştir.

[61] Can Keklik, **Bursa Erken Dönem Osmanlı Hamamları**, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996, s. 36-37.

4.2.2 Aydınlatma

Hamamlar işlevleri itibari ile mahremiyet gerektiren yapılar olduklarından sebeple ışıklıklar ve tepe pencereleri ile aydınlatması sağlanmıştır. XV. yy öncesi inşa edilen küçük ölçekli hamamların soyunma bölümleri genellikle ahşap çatı ile örtülmüş olup aydınlatma çatının ortasından yükselen aydınlık feneri ile sağlanmıştır[62]. Küçük kubbe veya basit bir tonoz ile örtülmüş olan ılıklık, hela ve tıraşlık gibi kısımların aydınlatılmaları tepedeki birkaç ışık gözüyle sağlanmıştır. XIV. ve XV. yy hamam yapılarının sıcaklık kısımları ışık kubbecikleri ile örtüldüğü görülmektedir. Işık kubbecikleri, ışık deliğinin üzerine biri merkezde olmak şartıyla birkaç ışık gözünden oluşan yarım küresel biçimli kâgir mimari elemanlardır. Işık deliklerinin üzeri içleri sıvandıktan sonra dışarıdan harç yardımıyla bombeli bir cam (fil gözü) ile kapatılmıştır[63].

Şekil 70 : İnegöl İlçesi Şipali Köyü Hamamı Işık Kubbeciğinin İçeriden Görünüşü (F. Terzi 2019)

[62] Yılmaz Önge, **Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma**, Vakıflar Dergisi XII, Ankara, 1978, s. 122.
[63] Yılmaz Önge, a.g.e., 1978, s. 129.

Şekil 71 : İnegöl İlçesi Şipali Köyü Hamamı Işık Kubbeciğinin Dışarıdan Görünüşü (F. Terzi 2019)

Şekil 72 : İnegöl İlçesi Kulaca Köyü Hamamı Işık Kubbeciğinin İçten Görünüşü (F. Terzi 2019)

Şekil 73 : İnegöl İlçesi Hamzabey Köyü Hamamı Işık Kubbeciğinin İçten Görünüşü (F. Terzi 2019)

Şekil 74 : İnegöl İlçesi Ortaköy Hamamı Işık Kubbeciğinin İçten Görünüşü (F. Terzi 2019)

Şekil 75 : İnegöl İlçesi Ortaköy Hamamı Işık Kubbeciğinin Dıştan Görünüşü (F. Terzi 2019)

Cerrah Köyü Hamamı'nda ılıklık ve sıcaklık bölümünün kubbesinde, halvet kısmının aynalı tonozunda ortalama 1 m çapında açıklıklar bulunmaktadır. Hela kısmının beşik tonozunda altıgen boşluklar vardır. Ilıklık ve sıcaklık bölümünün üst örtüsünün ortasında bir ışıklık olması gerektiğini karşılaştırmalı çalışmalardan anlaşılmaktadır ve formu günümüzde yıkılmamış durumda olan civar köy hamamlarındaki altıgen formu kullanılarak yapılan ışık kubbecikleri gibi (Şekil 70-75) olduğu düşünülerek restitüsyona altıgen formundan oluşan ışık kubbeciği olarak eklenmiştir.

4.2.3 Su deposu soğuk su kısmı

XII- XIII. yy hamam yapılarında, ihtiyaç olan temiz su kuyu, sarnıç veya dere, çay, nehir gibi akarsulardan pişmiş topraktan künklerle karşılanmaktadır. Hamama gelen su buradaki su seviyesinin üzerindeki bir kottan önce bir soğuk su kısmına toplanmakta ardından sıcak su kısmına verilmektedir[64].

[64] Yılmaz Önge, 1995, a.g.e., s. 41-42.

Şekil 76 : İnegöl İlçesi Şipali Köyü Hamamı Sıcak ve Soğuk Su Kısmının Görünüşü (F. Terzi 2019)

Şekil 77 : İnegöl İlçesi Sungurpaşa Köyü Hamamı Sıcak ve Soğuk Su Kısmının Görünüşü (F. Terzi 2019)

Cerrah Köyü Hamamı su deposu bölümünde soğuk su deposu kısmı bulunmamaktadır. Civar köy hamamlarında yapılan karşılaştırmalı araştırmalarda su deposu içerisinde bölücü bir duvarla soğuk su kısmı oluşturulmuş olunduğu görülmüştür. (Şekil 76-77) Restitüsyonda su deposu kısmına bölücü bir duvar eklenmiştir.

5. CERRAH KÖYÜ HAMAMI RESTORASYON ÖNERİSİ

5.1 Restorasyon Yaklaşımı Ve Yasal Kabuller

Bir mimari yapının korunması, işlevsel değeri, bakımının yapılması, yaşamını sürdürebilmesi ve bu konuya verilen önemle beraber gelecek kuşaklara aktarımda bulunurken kültürel miraslarını korumak için ilk olarak mevcut durumunun rölövesi hazırlanıp tespit edilen kısmen yıkılmış ve yok olmuş ögelerin restitüsyon çalışmasına uygun olarak bir restorasyon projesi geliştirilmiştir.

Restorasyon onarımının özgün dokuya en az müdahale ile gerçekleştirilmesi, yapım tekniklerinin korunması ve uyum sağlamasına dikkate edilmesi, iç düzenlemede değişimin olmaması, bölümlerin bütünlüğünün zedelenmemesi kuralları[65] sağlanmış ve yapının özgünlüğünün korunması amaç olarak belirlenmiştir.

24 Eylül 1967 tarih ve 3674 sayılı kararı ile kabul edilen, Mayıs 1964 yılında yayınlanan Uluslararası Venedik Tüzüğü Kararları,

21.07.1983 tarihinde kabul edilen 2863 sayılı T.C. Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu, (2004 tarihinde 5226 sayılı kanun ile değişikliğe uğramıştır)

13.04.1989 tarih ve 3534 sayılı kanun ile kabul edilen, 1975 Amsterdam Tüzüğü ve Deklarasyonu, 1976 Naitorobi Kararları ve 1985'te imzalanan Avrupa Mimari Mirasının Korunması Sözleşmesi,

Cerrah Köyü Hamamının restorasyon kararları yukarıda verilen yasal kabuller doğrultusunda verilmiştir.

5.2 İşlev

İnsanların ortak mirasları olan kültürel yapılardan biri olan hamamlar zamanla kendi kullanım amaçlarını kaybetmektedir. Kültürel bir yapı, özgün işlevini yerine getirebildiği sürece mimari kimliğini tam olarak koruyabilir. Bursa ve civar köylerde hamam kültürünün günümüzde devam etmesi ve Bursa'nın köylerine giderek yerli ve

[65] Zeynep Ahunbay, **Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon**, İstanbul, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2011, s. 87.

yabancı turistlerin ziyaretlerinin artması sebebi ile bu köyler turistlik köy haline gelmiştir. Cumalıkızık Köyü ve Babasultan Köyü gibi turistlik köylerde hamam yapılarının yeniden hamam işlevi ile restorasyonunun yapılması göz önünde bulundurularak yapının mevcut olan hamam işlevini korumak ve gelecek nesillere hamam kültürünün kazandırılması için hamam işlevinin verilmesi önerilmiştir.

5.3 Müdahale Önerileri

Yapının uzun süre harabe olarak çevresel faktörlere maruz kalması nedeniyle acil olarak onarım sürecine başlanması gerekmektedir. Yapı onarım çalışmaları boyunca yağmur ve kar sularının binaya zarar vermemesi için yapının tamamını kapatacak ve özgün yapıya yük vermeyecek şekilde geçici koruyucu çatı uygulaması önerilmiştir.

5.3.1 Kazı ve Belgeleme

Yapı çevresinde özellikle batı cephesinde biriken toprak yapılacak itinalı kazılarla atılmalıdır. Bu kazılardan elde edilen sonuçlar neticesinde kot düzenlenmesi yapılmalıdır. Kazıda bulunacak yeni bulgular değerlendirilerek ve projede gerekli görülen yerlerde değişiklikler yapılmalıdır.

5.3.2 Temizleme

Yapının kuzey cephesinde yapıya bitişik ve yapının görülmesine engel olan muhdes binanın itinalı bir şekilde sökülmesi ve yapıdan uzaklaştırılarak, yapının ortaya çıkarılması sağlanmalıdır. Yapıda bulunan muhdes demir doğramanın itinalı şekilde sökülerek yapıdan uzaklaştırılmalıdır.

Yapı içerisinde üst örtüsünde biriken moloz ve çöpler temizlenerek atılmalıdır. Yapının üst örtüsünde ve duvar yüzeylerinde zaman içinde ortaya çıkmış yapıya zarar veren odunsu bitkiler kimyasal yöntemlerle kurutularak veya mekanik yöntemlerle temizlenmelidir. Bitki temizliği yapılan kısımlarda, bitkilerin altında oluşan topraklar temizlenecek ve köklerin zarar verdiği kısımlar onarılmalıdır.

Yapının iç ve dış duvarlarında bulunan çimento sıvalı yüzeyler raspa yapılarak kaldırılmalıdır.

Yapının cephelerinde, iç mahal duvarlarında, geçiş elemanlarında, kubbelerde ve tonozlarda, kirlenme, yosunlanma nedeniyle yüzey temizliği yapılmalıdır. Cephelerde

taş yüzeylerinde oluşan karbon kirliliği ve yosunlanma için yapılan analizlere göre, en az hasar ile mekanik temizlik (su jeti ile temizlik, kumlama) yapılmalıdır. İç mahal yüzeylerinde yüzeyin özelliğine göre etüt yapılıp temizlik yöntemi seçilerek kimyasal temizlik yapılmalıdır.

5.3.3 Sağlamlaştırma

Sağlamlaştırma işlemleri, yapının üzerinde bulunduğu zemin ve temel sağlamlaştırması, taşıyıcı sistemin sağlamlaştırılması ve yapı malzemesinin sağlamlaştırılması olmak üzere üç düzeyde incelenmiştir.

Tarihi yapılarda depremler ve zemin hareketleri yapının taşıyıcı sisteminin deformasyona uğramasına sebebiyet vermektedir. Hamam yapısında görülen yapısal çatlaklar yapıda temel sorunlarının olduğunu göstermektedir. Yapıda müdahale yönteminin karar verilmesi için zemin etüdü yapılmalı ve uzman statikçiler tarafından yapıya ait model analizleri, eşdeğer deprem yük analizleri ve genel mühendislik değerlendirmeleri sonucunda hazırlanan detaylı rapor sonunda temellere müdahale edilmelidir.

Yapının taşıyıcı sisteminde derin çatlaklar oluşan, kesit kaybederek düşey yükleri taşımakta zorluk çeken beden duvarlarının sağlamlaştırılması için uzman statikçilerin hazırlayacağı rapor doğrultusunda müdahele edilmelidir. Yapının duvarlarında bulunan çatlaklar enjeksiyon yöntemiyle sağlamlaştırılmalıdır. Odunsu bitkilerin duvarlarda taşıyıcıyı etkilediği yerlerde çürütme yapılarak özgün malzeme ve harç ile yeniden yapılması gerekmektedir.

Duvar örgüsündeki kılcal çatlakların onarılması ve harçların yapısal özelliklerini kaybetmesi nedeniyle özgün malzeme ile yenilenmesi gerekmektedir. Yapıda kullanılacak olan harç ve sıva yapı yüzeylerinden alınan harç ve sıva numuneleri ile İstanbul Büyükşehir Belediyesi Koruma Uygulama ve Denetim Müdürlüğü (KUDEB) Restorasyon ve Konservasyon Laboratuvarında veya Vakıf Kültür Varlıklarını Koruma, Uygulama ve Araştırma Merkezi'nde (KURAM) yapılacak olan malzeme deney sonuçlarında çıkan malzeme oranlarına göre yapılmalıdır. Yapısal onarımların tamamlanması sonrasında yapı beden duvarlarının iç yüzey duvarlarının geleneksel harç malzemesi ile kaba sıva yapılması, ince sıva yapılmalıdır. Duvar yüzeylerinde son kat olarak nefaset sıvası ve su bazlı boya uygulanmalıdır.

5.3.4 Bütünleme

Cerrah Köy Hamamı'na ait mimari elemanlar ve yok olan bölümlerin mimari bütünlüğe ulaşması için tamamlanarak bütünlenmesi gerekmektedir. Tamamlamalar yapılan araştırmalara ve restorasyon projesine uygun olarak özgün malzeme ile yapılacaktır.

Sökülen muhdes doğramalar yerine restorasyon projesine uygun ahşap doğrama kapılar takılacaktır.

Kubbe ve tonoz tepelerindeki açıklıklar yapılan karşılaştırmalı çalışmalar neticesindeki restorasyon projesine uygun olarak özgün boyuttaki tuğla ve harç ile tamamlanacaktır.

Yapının iç yüzeylerinde su yalıtımı için geleneksel yöntemler uygulanacaktır. Horasan harçlı kaba sıva ile ince sıva arasına 1 mm den daha ince kırmızı renkte bir katman uygulanacaktır. Beklemiş kireç, manda kılı, iyi kalitede beyaz kil ve zeytinyağı karışımını iki yıl havuzda bekletildikten sonra uygulanacaktır. Uygulama sırasında hematit demir oksit katılarak uygulanacaktır.

Yapının dış duvarları restorasyon projesine uygun kotlarda tamamlanıp, üst örtü sistemi alaturka kiremit ile örtülecektir.

Yağmur ve zemin sularına karşı yapının çevresine drenaj sistemi yapılacak, neme karşı yapıda yalıtım sağlanacak ve çevre dolgusu özgün kotuna getirilecektir.

Yapı içerisinde çökmüş olan zemin döşeme taşları toplanacak, döşeme yeniden yapılacaktır. Bu taşların yetmediği yerlerde özgün taş malzeme ile restorasyon projesine uygun tamamlanacaktır.

Doğu kısmındaki kazılar neticesinde restorasyon projesindeki soyunmalık bölümü yeniden değerlendirilecek, özgün malzemesiyle projesine uygun bütünlenecektir.

6. SONUÇ

Cerrah Köyü Hamamı, günümüzde harabe olmasına rağmen, özgünlüğünü koruyarak günümüze kadar gelmiş erken dönem Osmanlı hamam mimarisinin örneklerindendir. Döneminin mimarisini yansıtan, plan şemasını ve yapım tekniğiyle özgünlüğünü koruması açısından tarihi bir belge niteliğindedir.

İnegöl ilçesinde ortalama 1908 - 1911 yılları arasında modern su şebekelerinin yapılması ve evlere su tesisatının bağlanmasıyla evlerin içerisinde yıkanma mahalleri girmeye başlamıştır. Tarihte yaşam içerisinde büyük bir önemi olan hamam yapılarının evlerde konfor koşullarının gelişmesi ile sosyal alışkanlıkların değişmesi gibi fiziksel ve sosyal nedenlerle işlevini yitirmişlerdir. Hamam yapıları Bursa'da su kaynaklarının çokluğu nedeniyle oldukça fazladır. Bursa günümüzde hamam kültürünün devam ettiği birkaç ilden biridir. Toplum yaşantısının en önemli olaylarından biri olan evlenme geleneği içinde yer alan "gelin hamamı" günümüzde Bursa'da önemini korumaktadır.

Cerrah Köyü Hamamı, işlevini kaybettikten sonra kullanımına devam edilmemiş ve yöre halkının ilgisiz kalması sebebiyle tahribata uğrayarak bakımsız kalmıştır. Yapının döşeme ve örtü sisteminin bir bölümü yıkılmıştır. Soyunmalık kısmı, kapıları, kurnaları, hela taşı ve su deposu kazanı günümüze ulaşamamıştır. Yapı, zaman içerisinde yok olmaya yüz tutmuştur. Yapının bozulma sürecinin durdurulması, mevcut hasarlarının giderilmesi ve özellikle niteliksiz eklerden arındırılması ile özgün form ve izlerinin gelecek nesillere aktarılabilmesi için iyileştirme çalışmaları yapılması gereği görülmektedir.

Yapının yok olmasını önlemek amacıyla restorasyonunun yapılması gerekmektedir. Bir tarihi eserin korunması en iyi onun özgün işleviyle kullanılmasına bağlıdır. Bu nedenle Cerrah Köyü Hamamı'nın kültürel kimliği ve bulunduğu çevre değerlendirildiğinde hamam olarak yeniden kullanıma açılması önerilmiştir. Bu öneri ile yapının mevcut durumunun iyileştirilmesi, kaybolmuş elemanlarının yapıdaki izlerden, karşılaştırmalı çalışmalardaki bilgilere dayanarak, geleneksel malzeme ve detayları kullanarak yapılan tamamlamalarla özgün işlevini devam ettirmesi önerilmektedir.

KAYNAKLAR

Ahunbay, Zeynep, Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon, İstanbul, Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları, 2011,

Akkılıç, Yılmaz, "Bursa: Tarihsel Gelişim Süreci" Maddesi, Bursa Ansiklopedisi, İstanbul, Burdef Yayınları, 2002,

Anıl, Metin, "İnegöl Ticaret ve Sanayi Odası", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C. 1, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2017,

Aru, Kemal Ahmet, "Türk Hamamı Etüdü", Doçentlik Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul, 1941,

Aslan, Rukiye, "16. Yüzyıl Ortalarında Bursa (A-84 ve A-202 Numaralı Bursa Şer'iyye Sicillerine Göre", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, 2006,

Bilenser, Erdoğan, Prusia'dan Bursa'ya; 8500 Yıldır Üreten Kent, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 2014,

Bilge Zafer, Ayşenur, "İnegöl'de Birlikte Yaşama Kültürü: Yerli-Göçmen İlişkilerinin Tarihsel Analizi", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C. 2, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2017,

Bülbül, Zekeriya, ''XVI. Yüzyıl Ortalarında İnegöl'ün Sosyo-ekonomik Yapısı'', Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Sayı 16, Konya, 2006,

Çakmak, Canan, Tire Hamamları, Ankara, Türk Tarih Kurumu Basımevi, 2002,

Dikmen, Çiğdem Belgin, Toruk, Ferruh, "Gerede Yukarı Hamam Restorasyonuna İlişkin Değerlendirmeler", 5. Tarihi Eserlerin Güçlendirilmesi ve Geleceğe Güvenle Devredilmesi Sempozyumu, Erzurum, Zafer Medya Grup, 2015,

Erol, Salih, "İnegöl'ün İlk Süreli Yayını Son Yarımay Dergisi'ne Göre İnegöl'de Yaşam (1936-1939)", İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C.1, 2017,

Ertuğrul, Alidost, Hamam Yapıları ve Literatürü, Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi, Cilt 7, Sayı 13,

Ertürk, Hasan, Suyun Bursa Serüveni, Bursa, Devlet Su İşleri I. Bölge Müdürlüğü-Bursa, 2006,

Eyice, Semavi, "Hamam" Maddesi, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, C.15, İstanbul, Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları, 1997,

Eyüpgiller, Kemal Kutgün, Kastamonu Hamamları Envanteri, Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, sy. 7, Ankara, Türkiye Bilimler Akademisi, 2009,

Eyüpgiller, Kemal Kutgün, Zakar, Lory, Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri, İstanbul, Yapı Endüstri Merkezi Yayınları, 2015,

Haskan, Mehmet Nermi, İstanbul Hamamları, İstanbul, Türkiye Turing Ve Otomobil Kurumu Yayınları, 1995,

İnalcık, Halil, "Bursa" Maddesi, TDV İslam Ansiklopedisi, C.VI, İstanbul, Diyanet Vakfı Yayınları, 1992,

Kahraman, Kenan, Geçmişten Günümüze İnegöl, İstanbul, İnegöl Kültür, Sanat ve Yardımlaşma Vakfı, 1992,

Kan Şahin, Gülseren, Kardoruk, Nihal, "Roma ve Bizans Devirlerinde İnegöl Arkeolojisi ve Tarihi", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C. 2, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2017,

Kaplanoğlu, Raif, "Bursa Kentinin Kuruluşu ve Gelişimi", Bursa Anıtlar Ansiklopedisi, Bursa, Yenigün Yayınları, 1994,

Kaplanoğlu, Raif, "Cerrah" Maddesi, Bursa Yer Adları Ansiklopedisi, İstanbul, Bursa Ticaret Borsası Kültür Yayınları, 1996,

Kaplanoğlu, Raif, Kaplanoğlu, Ozan, Bursa'nın Göç Tarihi, Bursa, Nilüfer Belediyesi Yayınları, 2014,

Karpat, Kemal H., Osmanlı'dan Günümüze Etnik Yapılanma ve Göçler, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul, Timaş Yayınları, 2010,

Kartal, Numan, "İnegöl'ün Tarihi ve Kültürel Değerleriyle İlgili Kimi Gözlemler", İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C.1, 2017,

Keklik, Can, Bursa Erken Dönem Osmanlı Hamamları, Yüksek Lisans Tezi, T.C. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul, 1996,

Kurşun, Zekeriya, Kahraman, Seyit Ali, Dağlı, Yücel, Evliya Çelebi Seyahatnamesi, C. II, İstanbul, Yapı Kredi Yayınları, 1998,

Mert, İbrahim Hakan, "Alman Seyyah ve Araştırmacılara Göre İnegöl ve Çevresi", İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C.1, 2017,

Önge, Yılmaz, Eski Türk Hamamlarında Aydınlatma, Vakıflar Dergisi XII, Ankara, 1978,

Önge, Yılmaz, Anadolu'da XII-XIII. Yüzyıl Hamamları, Ankara, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, 1995,

Özer, Arif Selçuk, Pınarbaşından Doğancıya Bursa'nın İçme Suyu Tarihi, Bursa, Buski Yayınları, 2001,

Öztürk, Necdet, Tevarih-i Al-i Osman: (1299-1523), İstanbul, Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1991,

Polat, Mustafa, "Nüfus Defterlerine Göre 19. Yüzyılın İlk Yarısında İnegöl ve Köylerinin Demografik Yapısı", İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C.1, 2017,

Ramsay, Wıllıam Mıtchell, Anadolunun Tarihi Coğrafyası, Çev. Mihri Pektaş, İstanbul, Milli Eğitim Bakanlığı, 1961,

Şahin, Mustafa, "İnegöl/Cumatepe Höyük ve Tunç Çağı Ulaşımındaki Yeri", İstanbul, Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C.1, 2017,

Şehitoğlu, Elif, Bursa Hamamları, İstanbul, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2006,

Taşçıoğlu, Tülay, Türk Hamamı, İstanbul, Duran Ofset, 1998,

Unat, Faik Reşit, Köymen, Mehmed Altay, Kitab-ı Cihannüma, C.1, Ankara, Türk Tarih Kurumu, 1949,

Uzun, Ahmet, Yıldıran, Mustafa, "XIX. Yüzyıl İnegöl'ünde Sosyo-Ekonomik Yapının Temel Karakteristikleri", Uluslararası İnegöl Tarihi ve Kültürü Sempozyumu 14-15-16 Ekim 2016, C. 1, İstanbul, İhlas Gazetecilik A.Ş., 2017,

Ülgen, Ali Saim, "Hamam" Maddesi, Milli Eğitim Bakanlığı İslam Ansiklopedisi, C.5, İstanbul, Milli Eğitim Basımevi, 1950,

Yakut, Yakup, "XIX. Yüzyıl Sonlarında İnegöl (C-233 Numaralı H.1313 M.1892 Yılına Ait Şer'iye Sicili Kayıtlarına Göre", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Isparta, 2006,

Yalılı, Melike, Akal Solmaz, Seval Kutlu, "Su Temini Tesislerinin Tarihsel Gelişimi Sürecinde Bursa İli", Uludağ Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt 9, Sayı 1, 2004,

Yedik, Ümit, "Milli Mücadele Döneminde İnegöl (1918-1923)", Yüksek Lisans Tezi, T.C. Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tarih Anabilim Dalı, Bilecik, 2017,

Yılmazkaya, Orhan, Aydınlık Kubbenin Altındaki Sıcaklık Türk Hamamı, İstanbul, Çitlembik Yayınları, 2002,

EKLER

EK1 : RÖLÖVE ÇİZİMLERİ

EK2 : HASAR ANALİZİ PAFTALARI

EK3 : RESTİTÜSYON PROJESİ

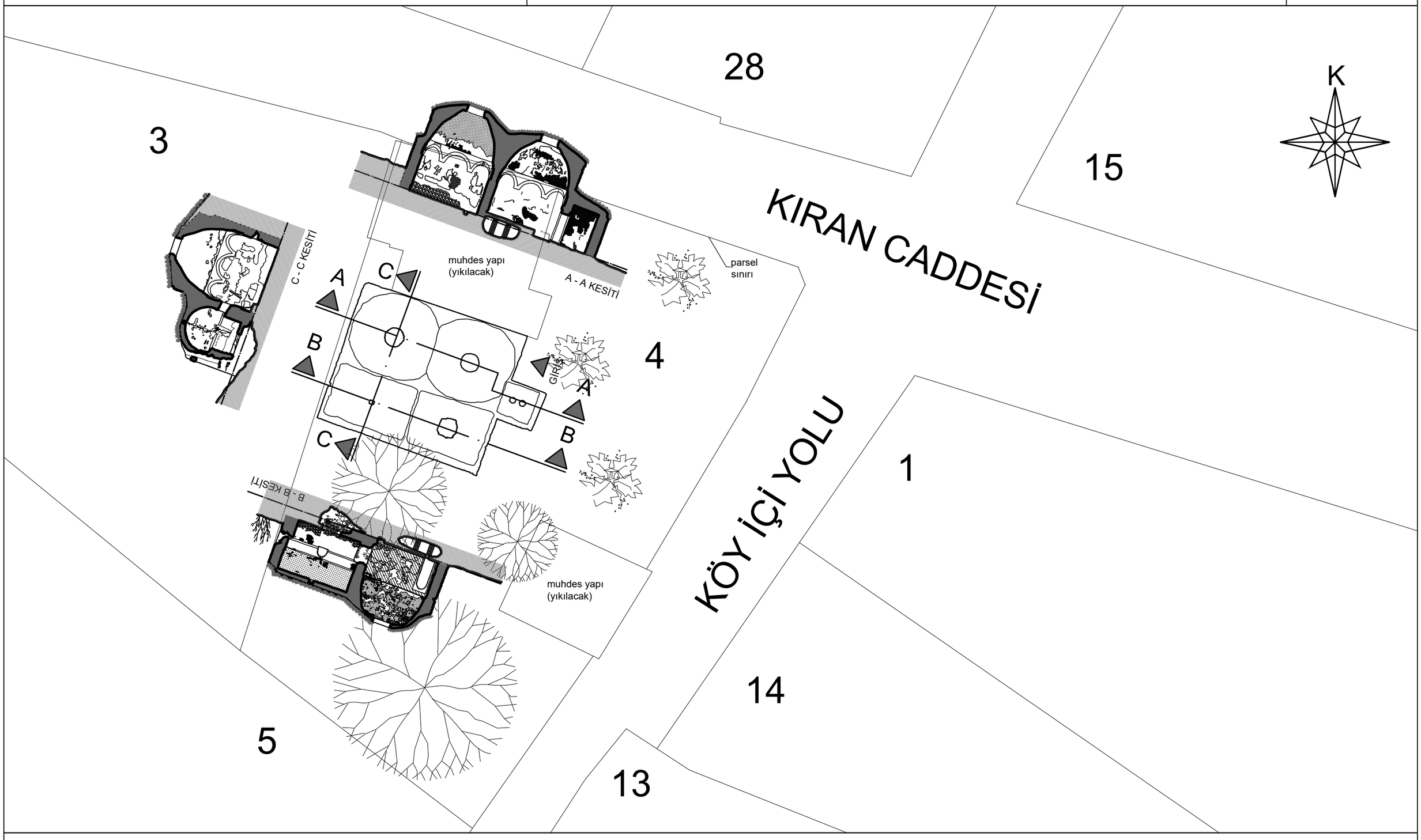
EK4: RESTORASYON PROJESİ

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 1 -RÖLÖVE

PAFTA NO
1/10

VAZİYET PLANI ÖLÇEK:1/200

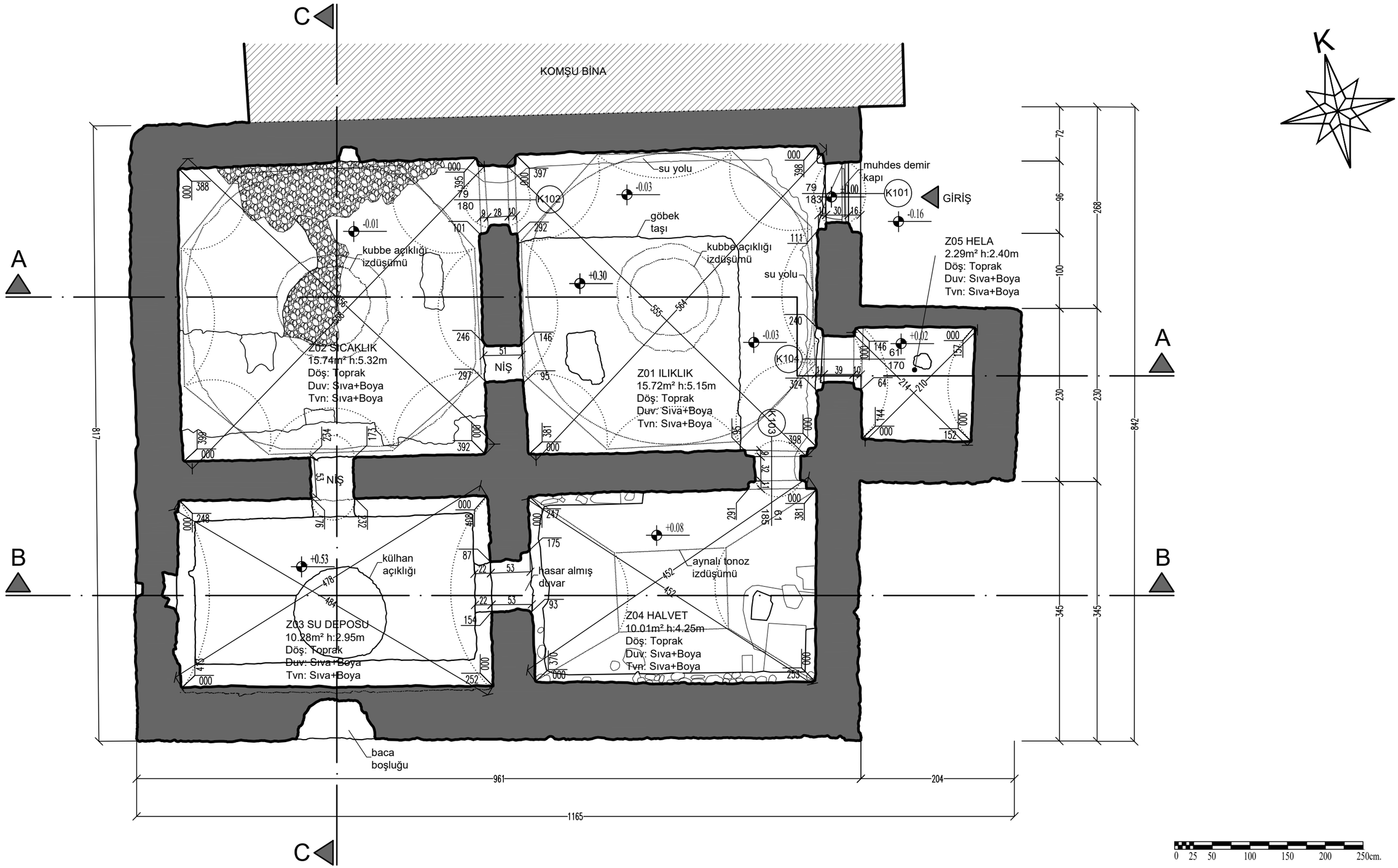
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 1 -RÖLÖVE

PAFTA NO
2/10

ZEMİN KAT PLANI ÖLÇEK:1/50

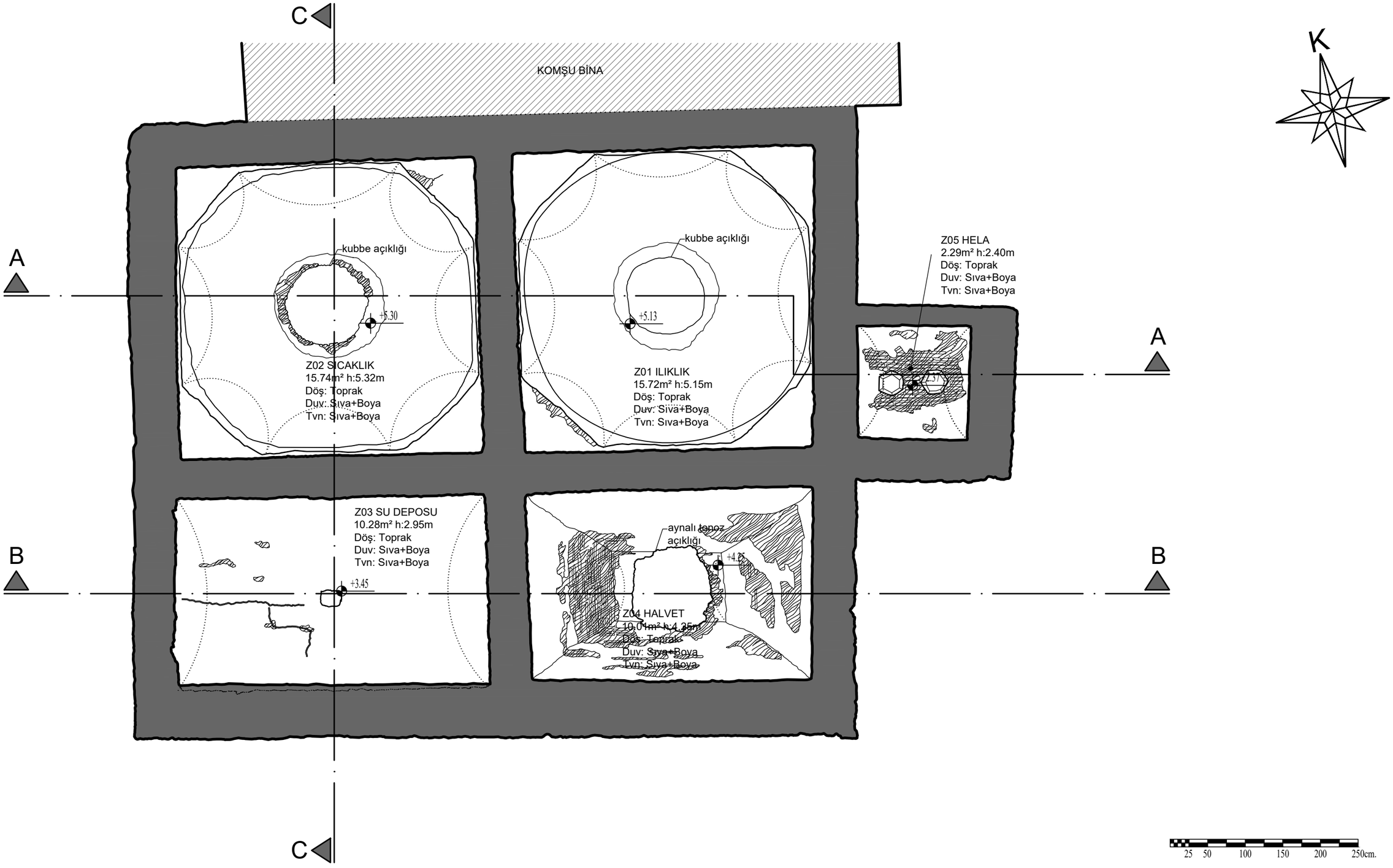
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 1 -RÖLÖVE

PAFTA NO
3/10

ZEMİN KAT TAVAN PLANI ÖLÇEK:1/50

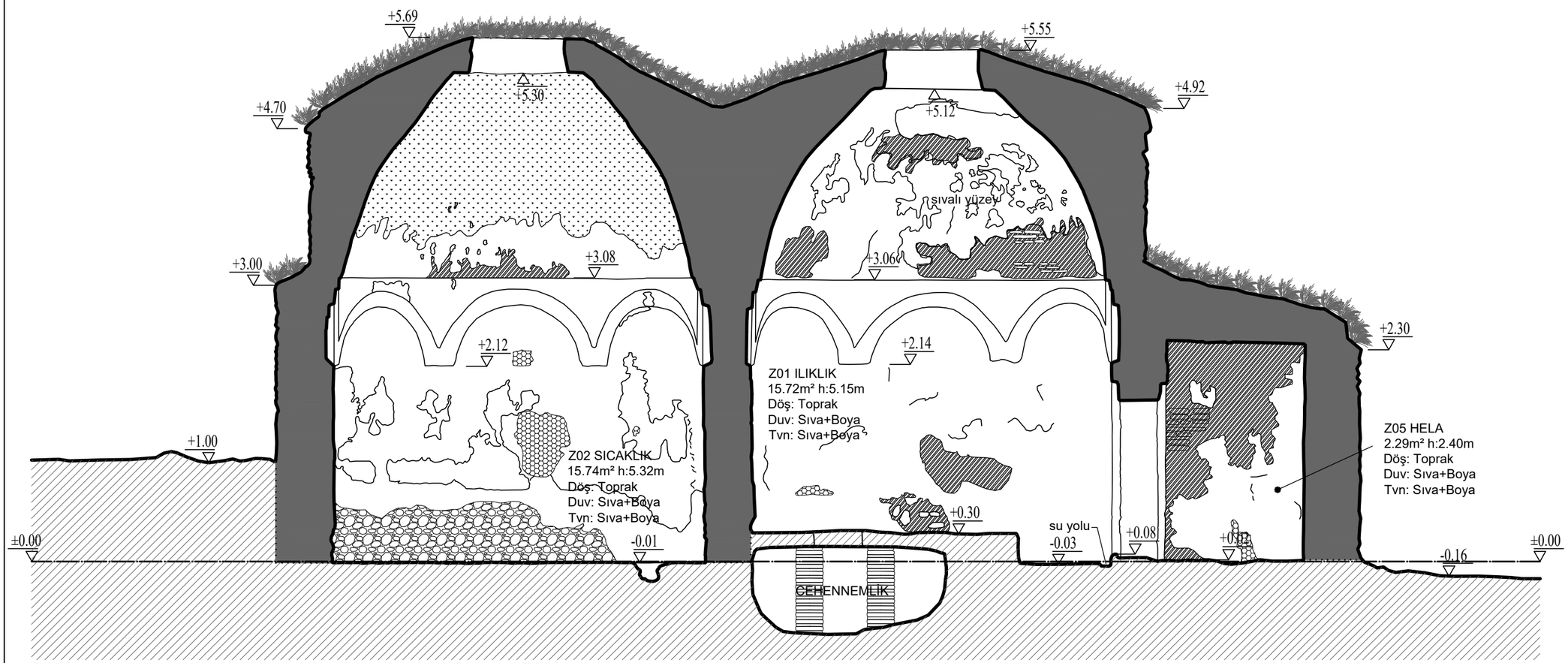
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

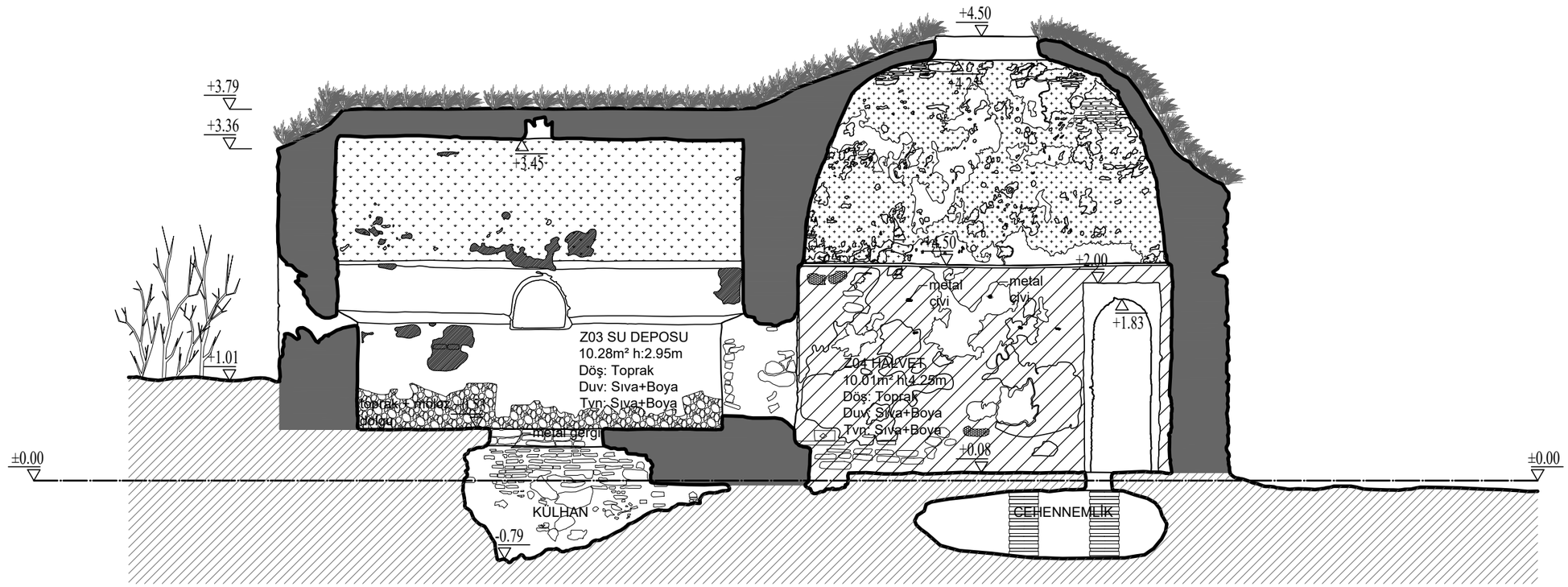
EK 1 -RÖLÖVE

PAFTA NO
4/10

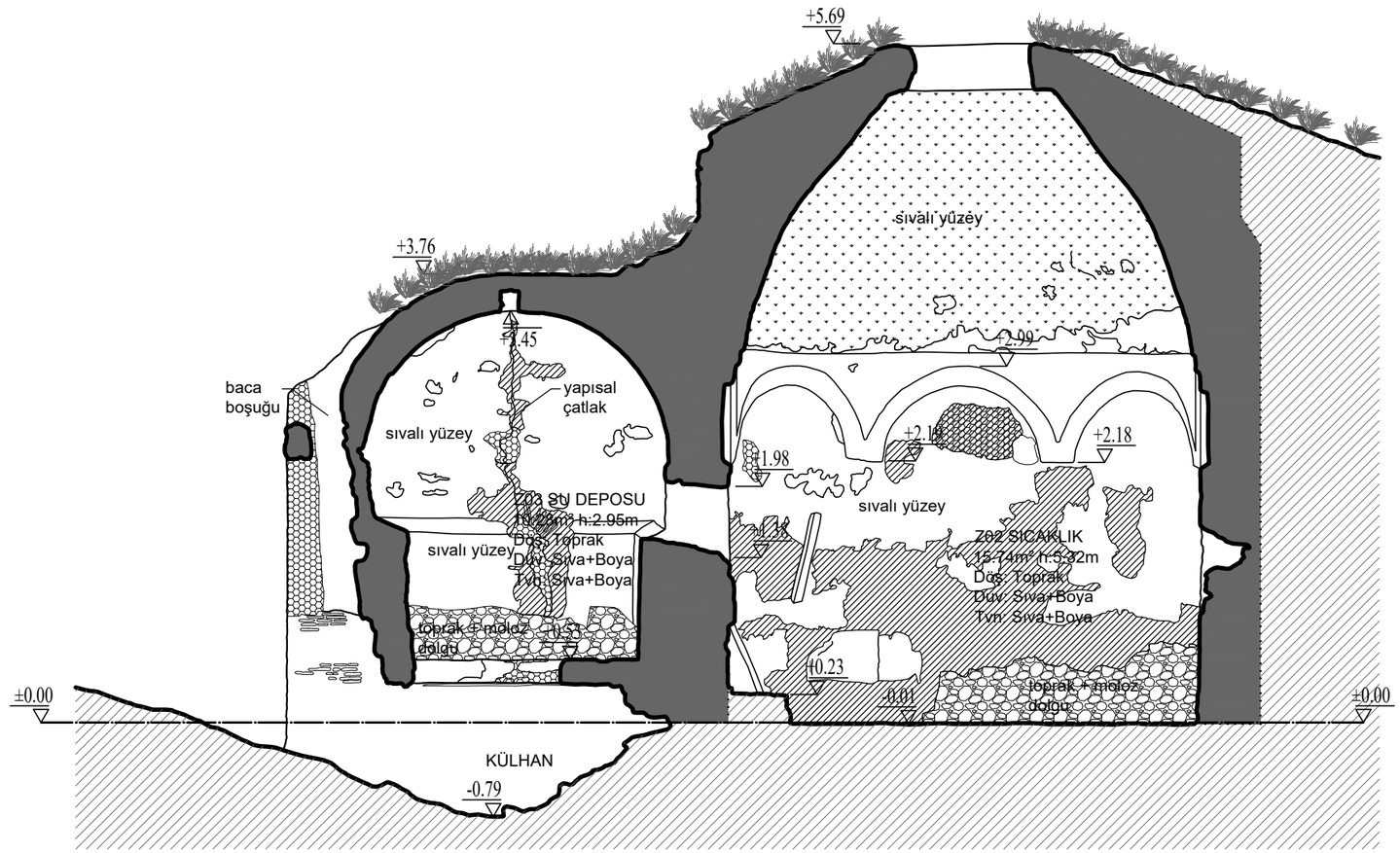
A-A KESİTİ ÖLÇEK:1/50

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

B-B KESİTİ ÖLÇEK:1/50

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

25 50 100 150 200 250cm.

C-C KESİTİ ÖLÇEK:1/50

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 1 -RÖLÖVE

PAFTA NO
7/10

DOĞU CEPHESİ1/50

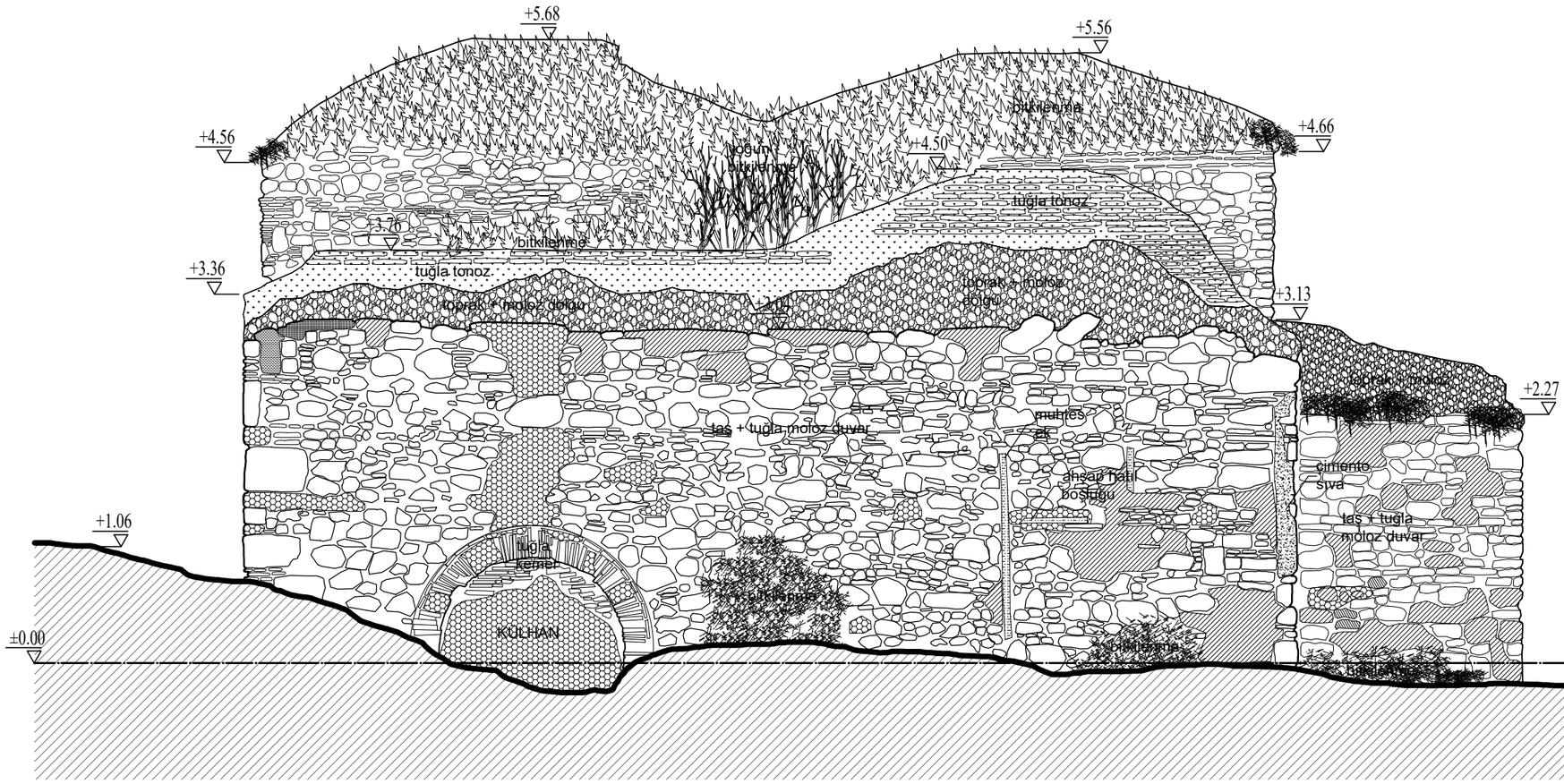
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 1 -RÖLÖVE

PAFTA NO
8/10

GÜNEY CEPHESİ1/50

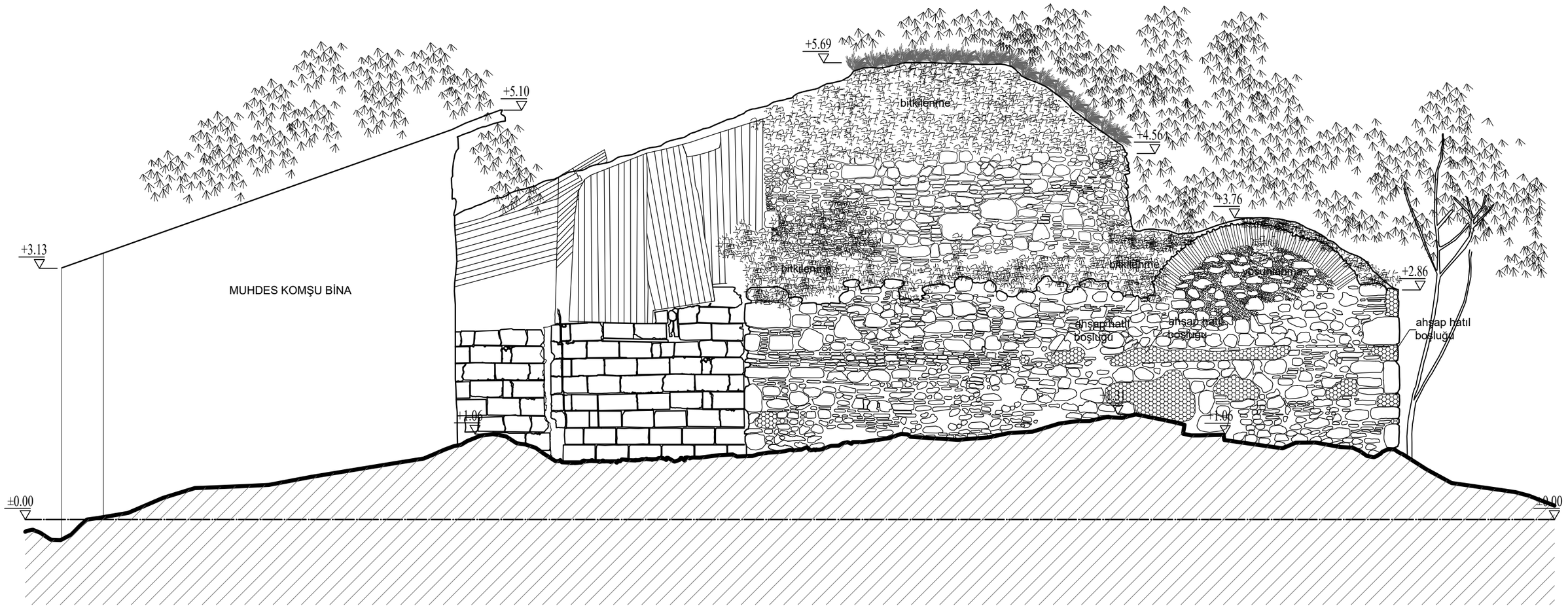
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 1 -RÖLÖVE

PAFTA NO
9/10

25 50 100 150 200 250cm.

BATI CEPHESİ1/50

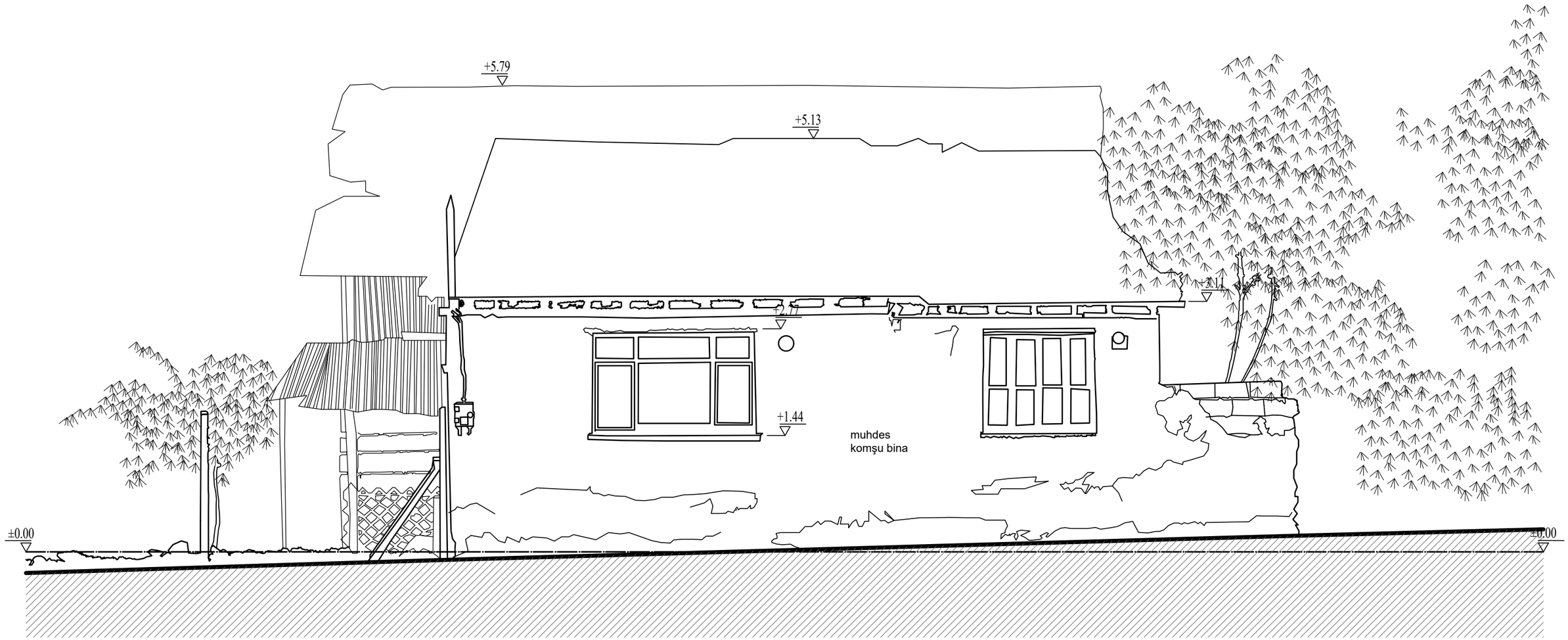
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 1 -RÖLÖVE

PAFTA NO
10/10

KUZEY CEPHESİ1/50

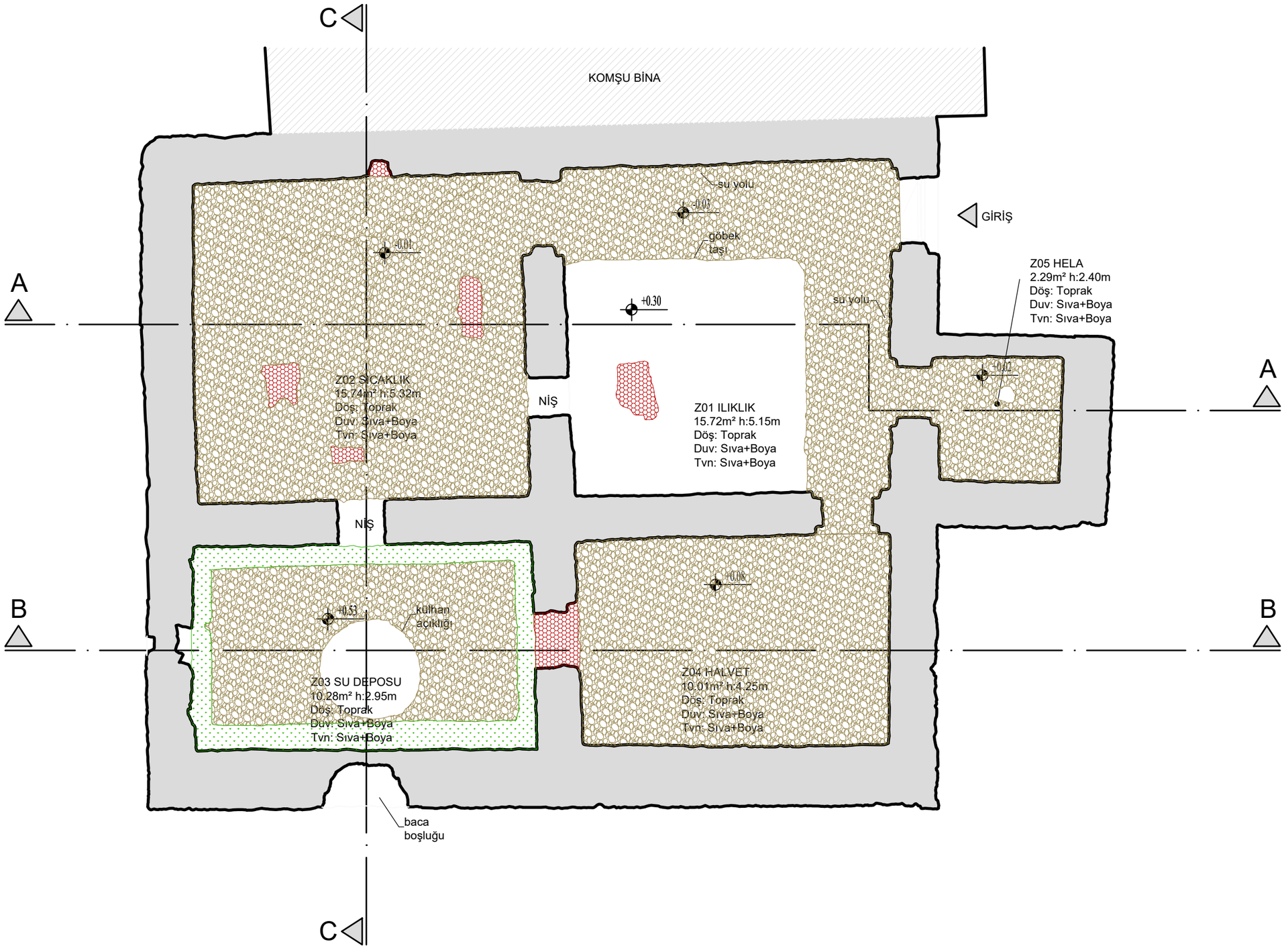
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 2 - HASAR ANALİZİ

PAFTA NO
1/8

LEJAND :

- ÇATLAK-AYRILMA
- PARÇA KOPMASI
- YÜZEY KİRLİLİĞİ
- NİTELİKSİZ ONARIM
- YOSUNLANMA
- SIVA DÖKÜLMESİ
- ÇİMENTO SIVALI YÜZEY
- MOLOZ+TOPRAK YIĞINI
- BİTKİLENME

ZEMİN KAT PLANI

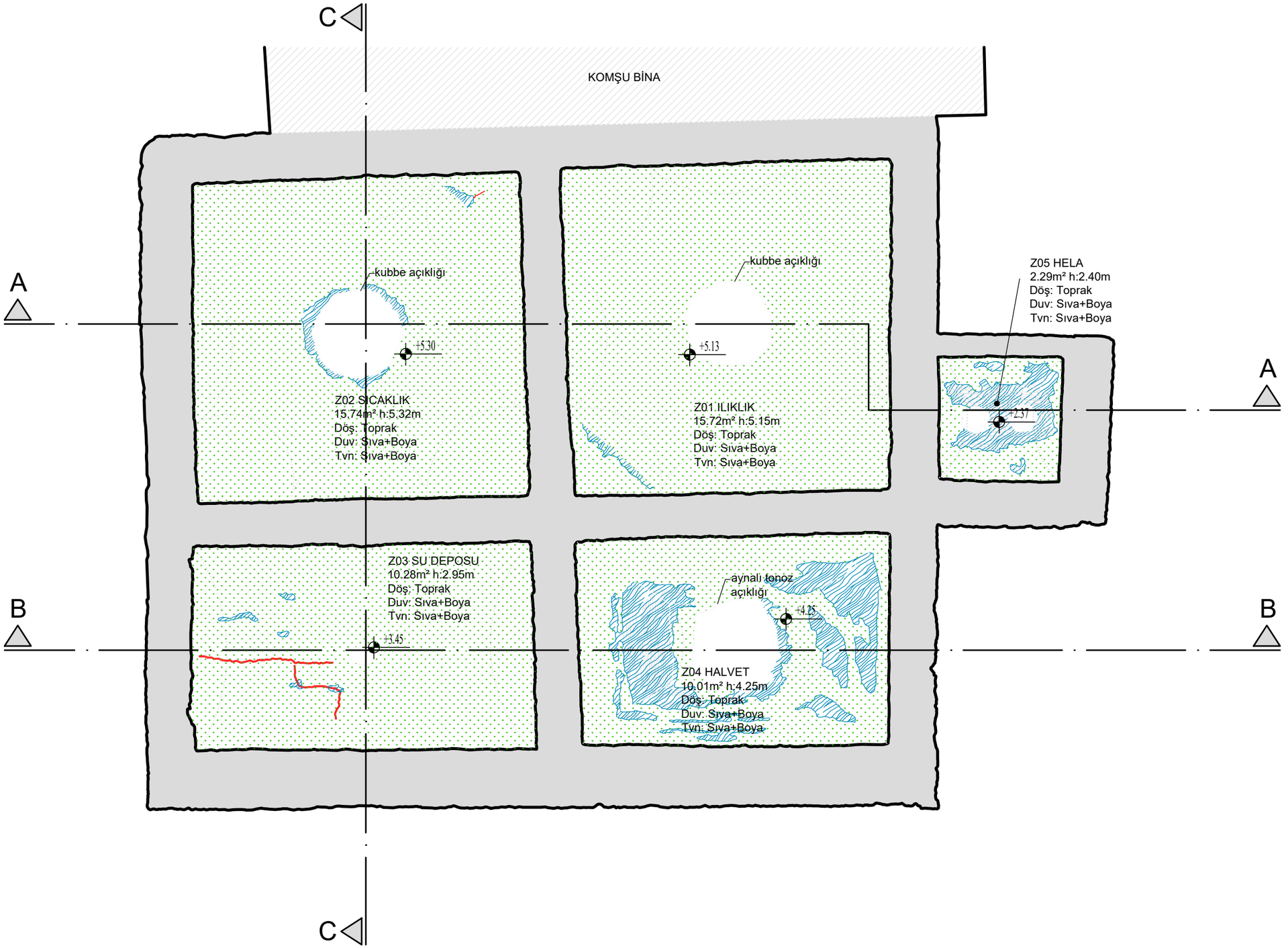
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 2 - HASAR ANALİZİ

PAFTA NO
2/8

LEJAND :

- ÇATLAK-AYRILMA
- PARÇA KOPMASI
- YÜZEY KİRLİLİĞİ
- NİTELİKSİZ ONARIM
- YOSUNLANMA
- SIVA DÖKÜLMESİ
- ÇİMENTO SIVALI YÜZEY
- MOLOZ+TOPRAK YIĞINI
- BİTKİLENME

ZEMİN KAT TAVAN PLANI

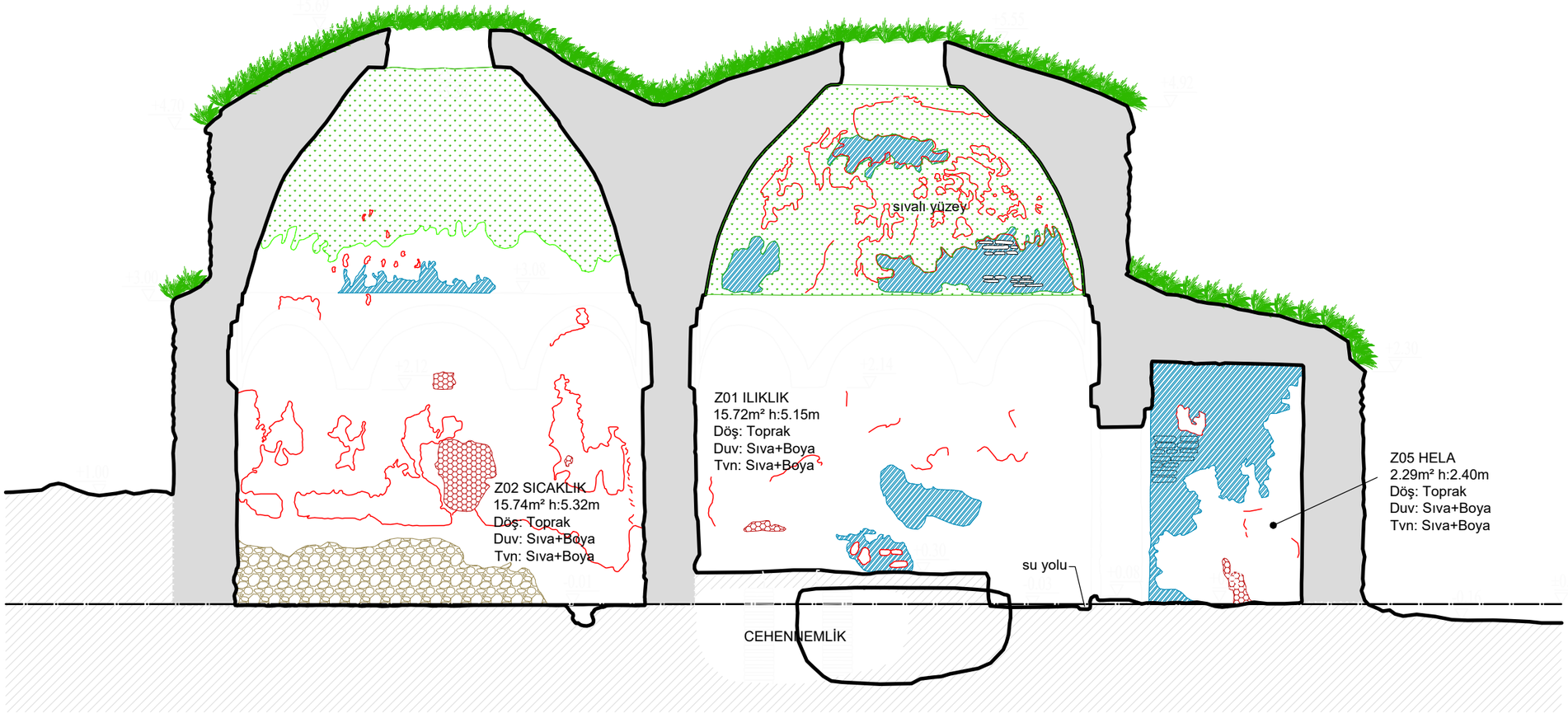
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 2 - HASAR ANALİZİ

PAFTA NO
3/8

LEJAND :

- ÇATLAK-AYRILMA
- PARÇA KOPMASI
- YÜZEY KİRLİLİĞİ
- NİTELİKSİZ ONARIM
- YOSUNLANMA
- SIVA DÖKÜLMESİ
- ÇİMENTO SIVALI YÜZEY
- MOLOZ+TOPRAK YIĞINI
- BİTKİLENME

A-A KESİTİ

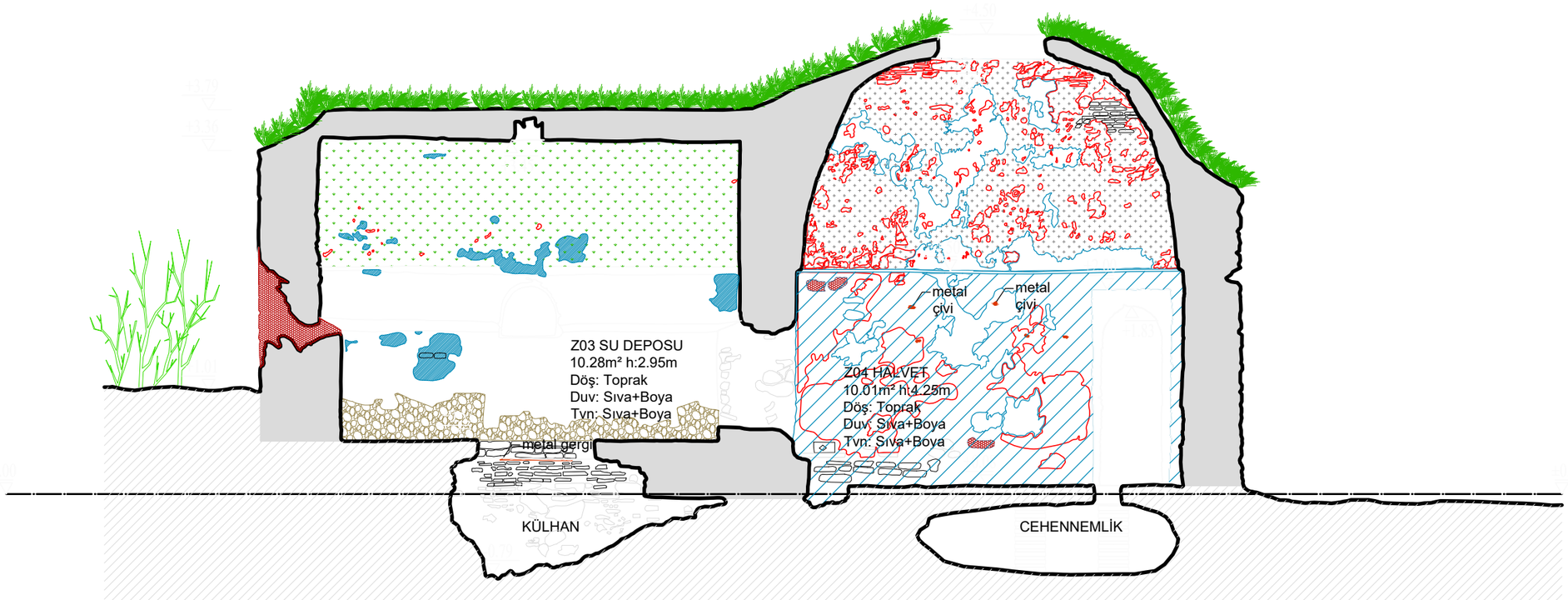
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 2 - HASAR ANALİZİ

PAFTA NO
4/8

LEJAND :

- ÇATLAK-AYRILMA
- PARÇA KOPMASI
- YÜZEY KİRLİLİĞİ
- NİTELİKSİZ ONARIM
- YOSUNLANMA
- SIVA DÖKÜLMESİ
- ÇİMENTO SIVALI YÜZEY
- MOLOZ+TOPRAK YIĞINI
- BİTKİLENME

B-B KESİTİ

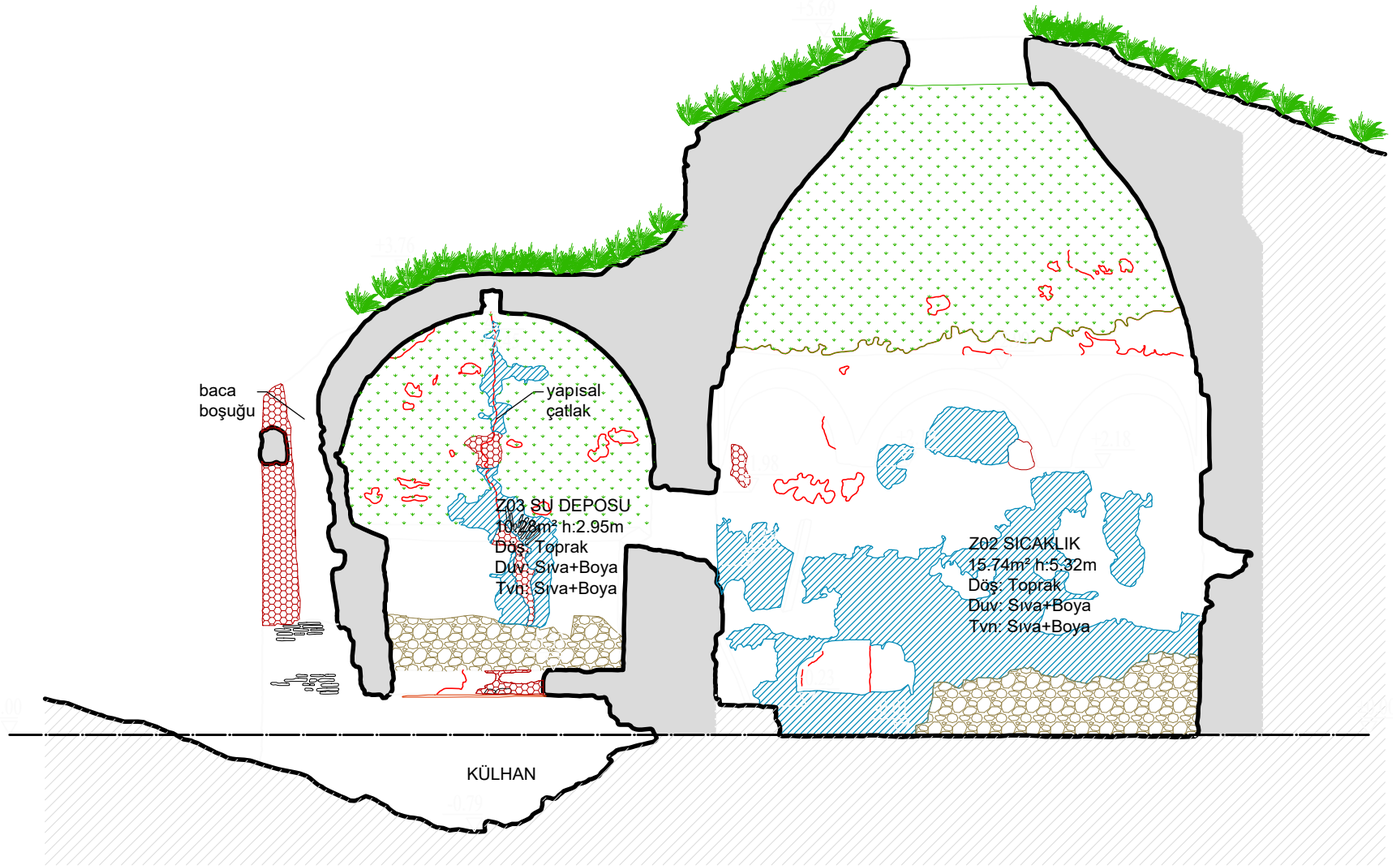
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 2 - HASAR ANALİZİ

PAFTA NO
5/8

LEJAND :

- ÇATLAK-AYRILMA
- PARÇA KOPMASI
- YÜZEY KİRLİLİĞİ
- NİTELİKSİZ ONARIM
- YOSUNLANMA
- SIVA DÖKÜLMESİ
- ÇİMENTO SIVALI YÜZEY
- MOLOZ+TOPRAK YIĞINI
- BİTKİLENME

C-C KESİTİ

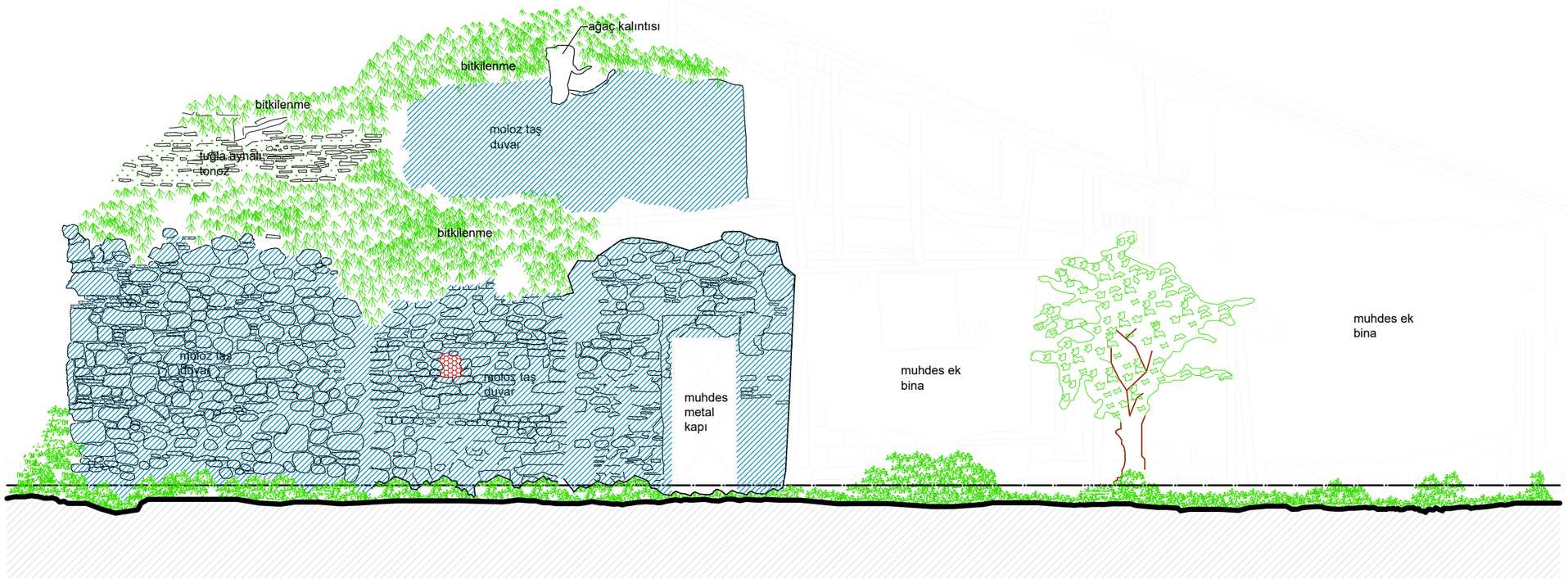
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 2 - HASAR ANALİZİ

PAFTA NO
6/8

LEJAND :

- ÇATLAK-AYRILMA
- PARÇA KOPMASI
- YÜZEY KİRLİLİĞİ
- NİTELİKSİZ ONARIM
- YOSUNLANMA
- SIVA DÖKÜLMESİ
- ÇİMENTO SIVALI YÜZEY
- MOLOZ+TOPRAK YIĞINI
- BİTKİLENME

DOĞU CEPHESİ

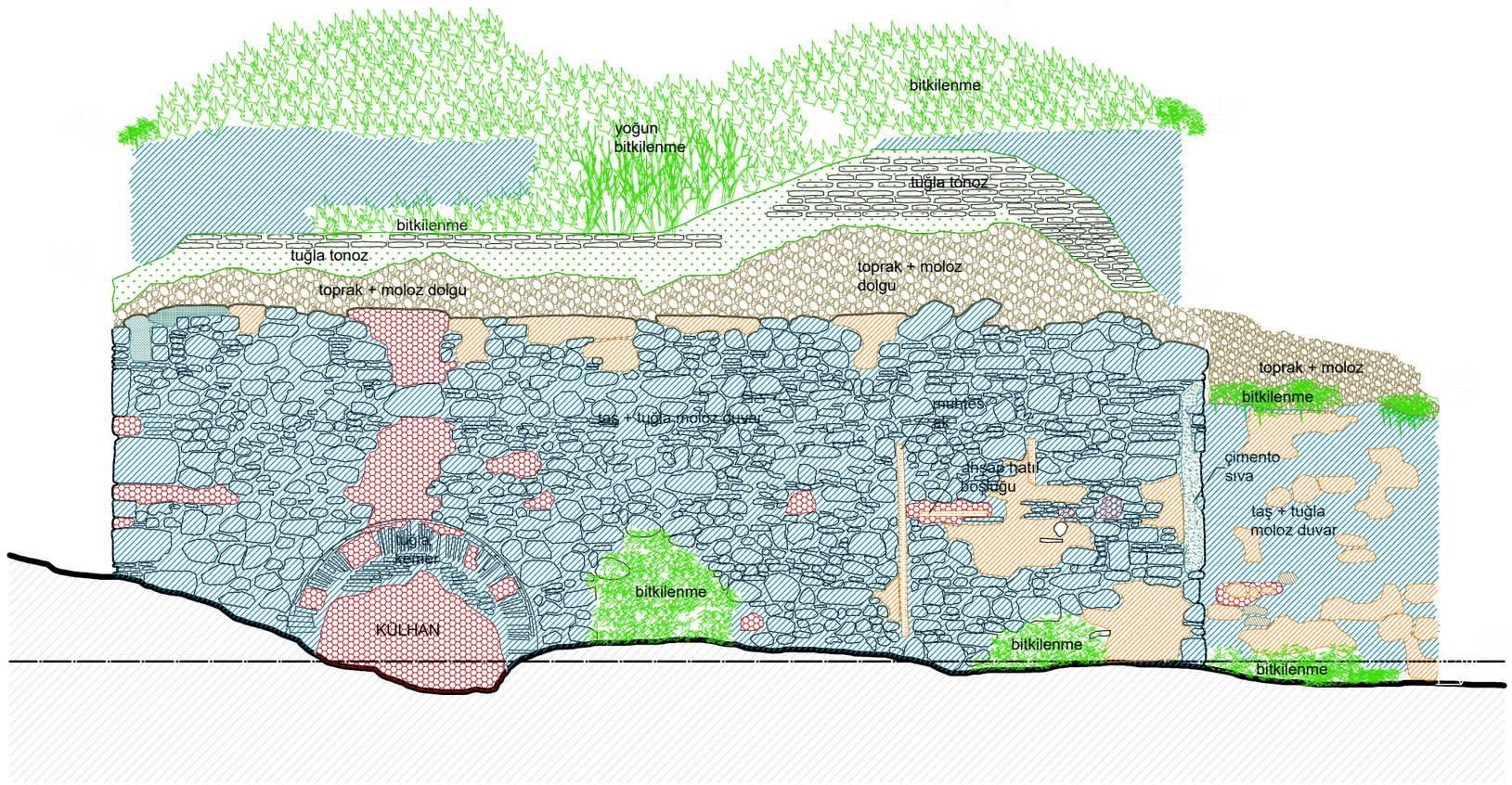
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 2 - HASAR ANALİZİ

PAFTA NO
7/8

LEJAND :

- ÇATLAK-AYRILMA
- PARÇA KOPMASI
- YÜZEY KİRLİLİĞİ
- NİTELİKSİZ ONARIM
- YOSUNLANMA
- SIVA DÖKÜLMESİ
- ÇİMENTO SIVALI YÜZEY
- MOLOZ+TOPRAK YIĞINI
- BİTKİLENME

GÜNEY CEPHESİ

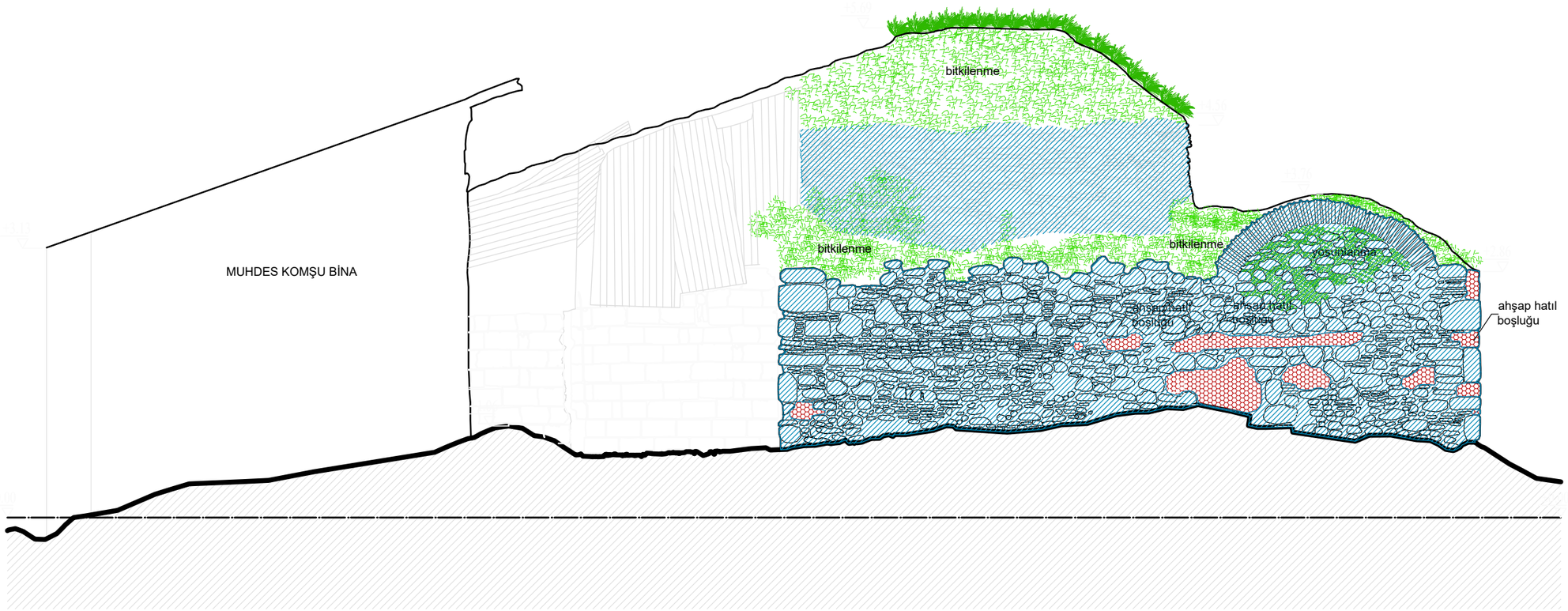
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 2 - HASAR ANALİZİ

PAFTA NO
8/8

LEJAND :

- ÇATLAK-AYRILMA
- PARÇA KOPMASI
- YÜZEY KİRLİLİĞİ
- NİTELİKSİZ ONARIM
- YOSUNLANMA
- SIVA DÖKÜLMESİ
- ÇİMENTO SIVALI YÜZEY
- MOLOZ+TOPRAK YIĞINI
- BİTKİLENME

BATI CEPHESİ1/50

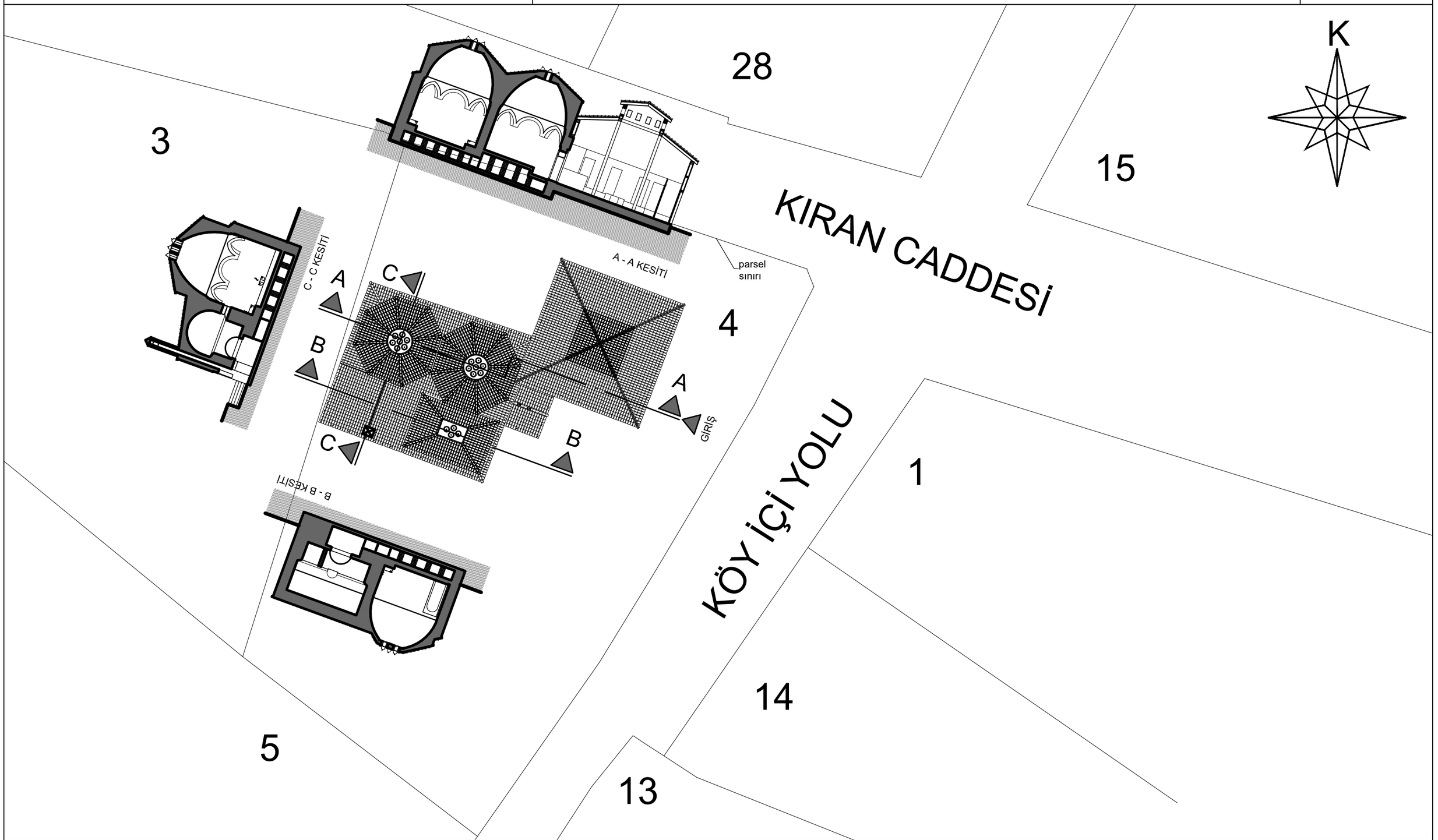
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

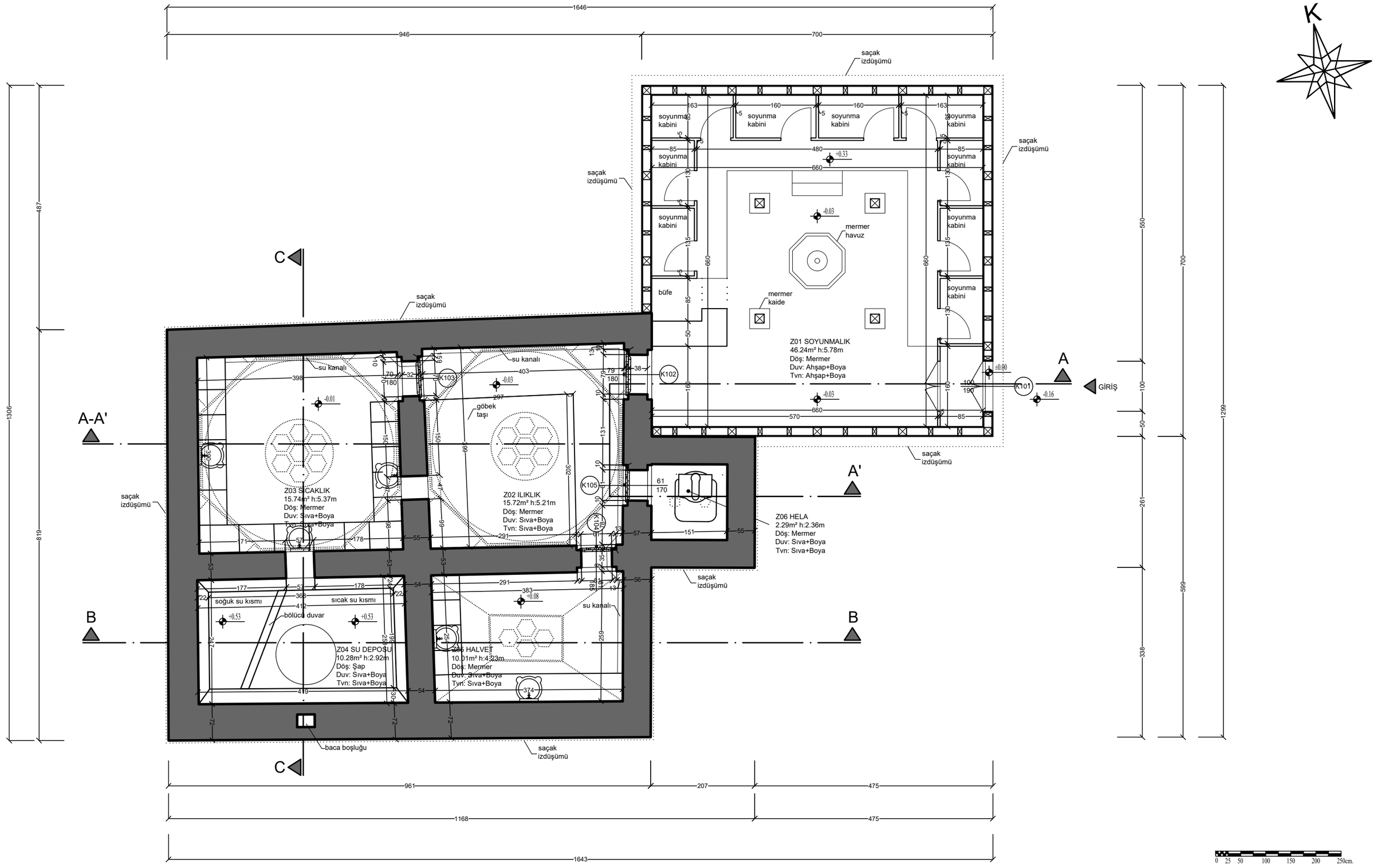
EK 3 -RESTİTÜSYON

PAFTA NO
1/12

VAZİYET PLANI ÖLÇEK:1/200

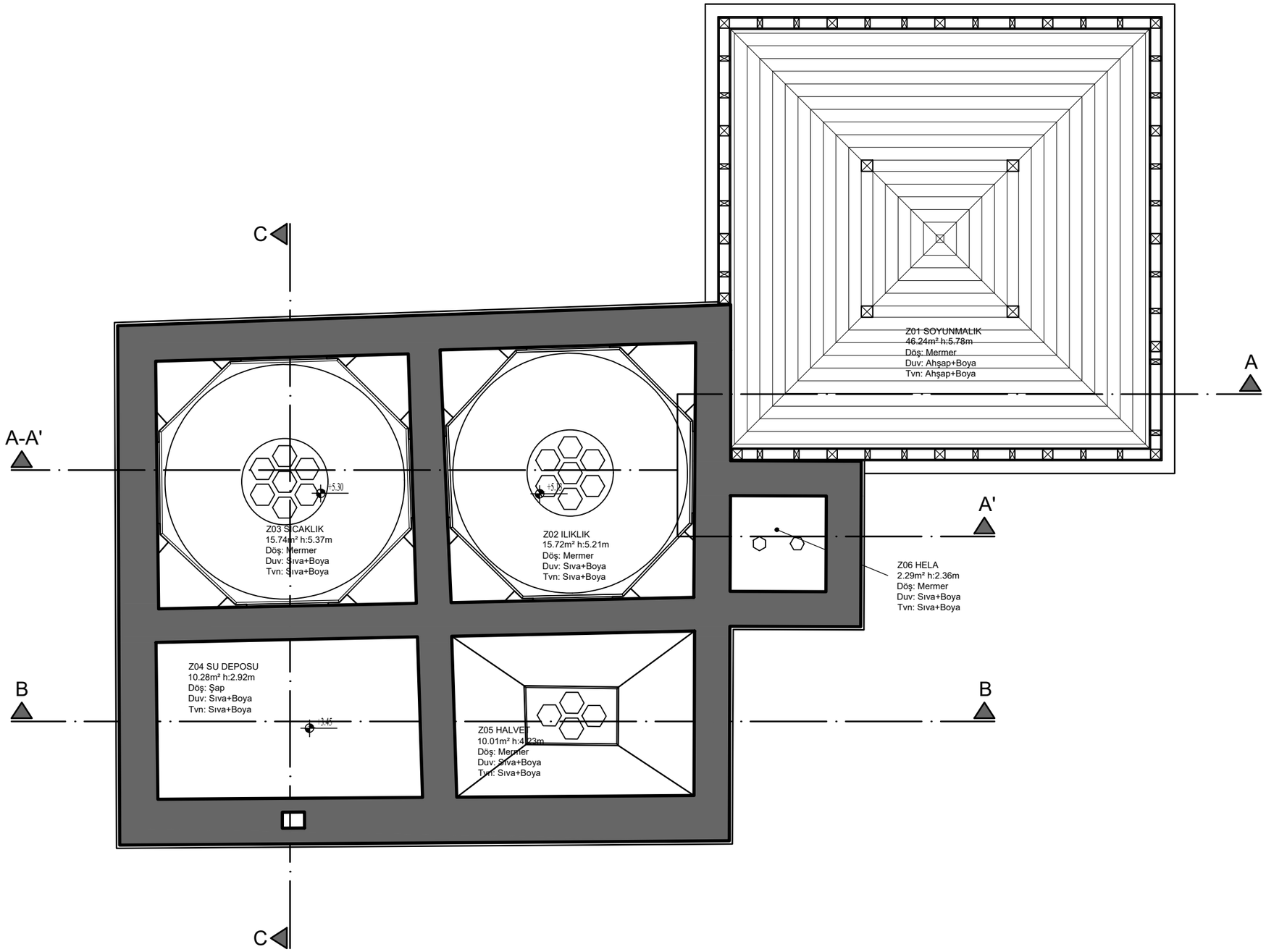
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

ZEMİN KAT PLANI

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

K

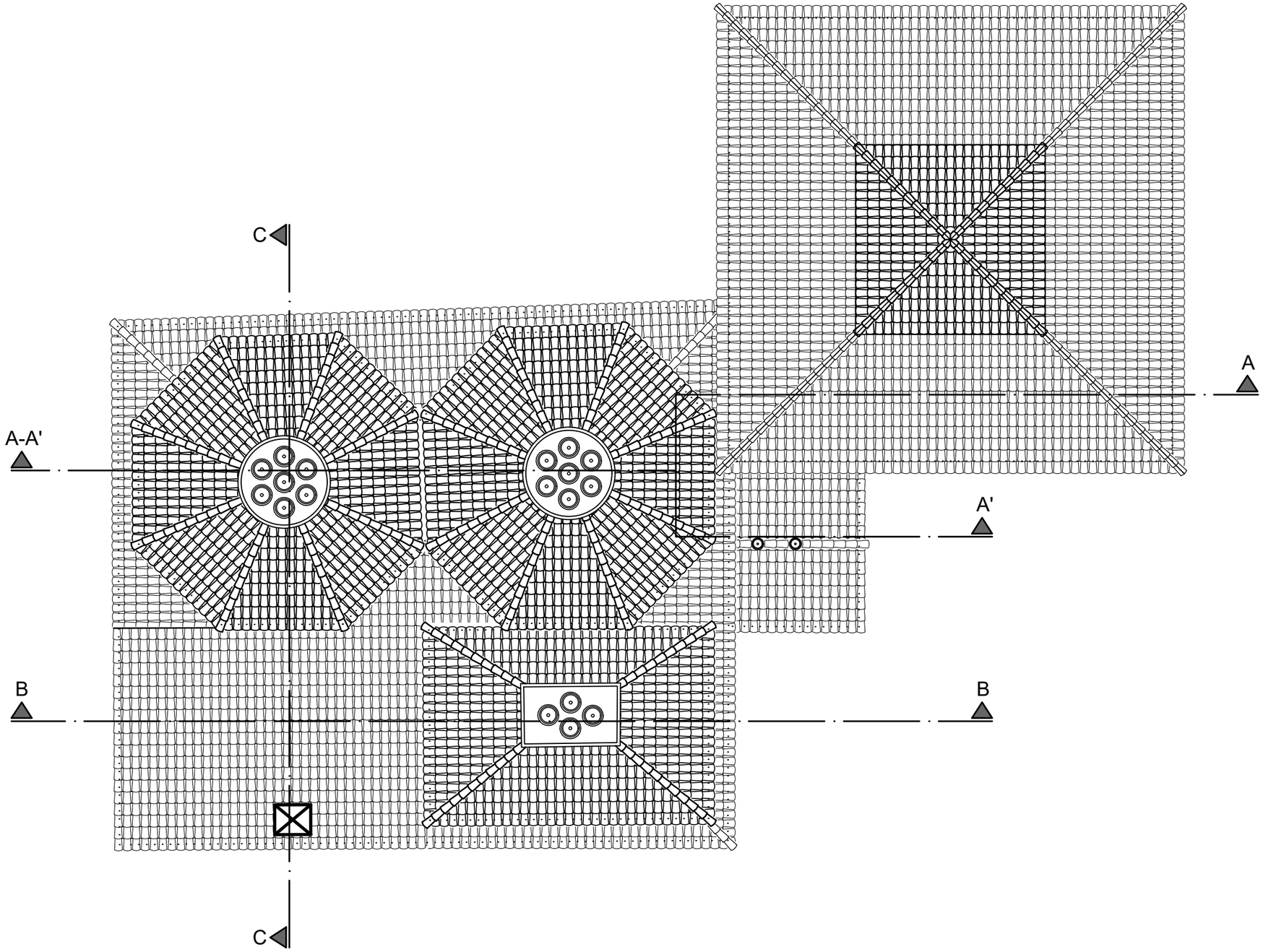

0 25 50 100 150 200 250cm.

ZEMİN KAT TAVAN PLANI

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

K

0 25 50 100 150 200 250cm.

ÇATI PLANI

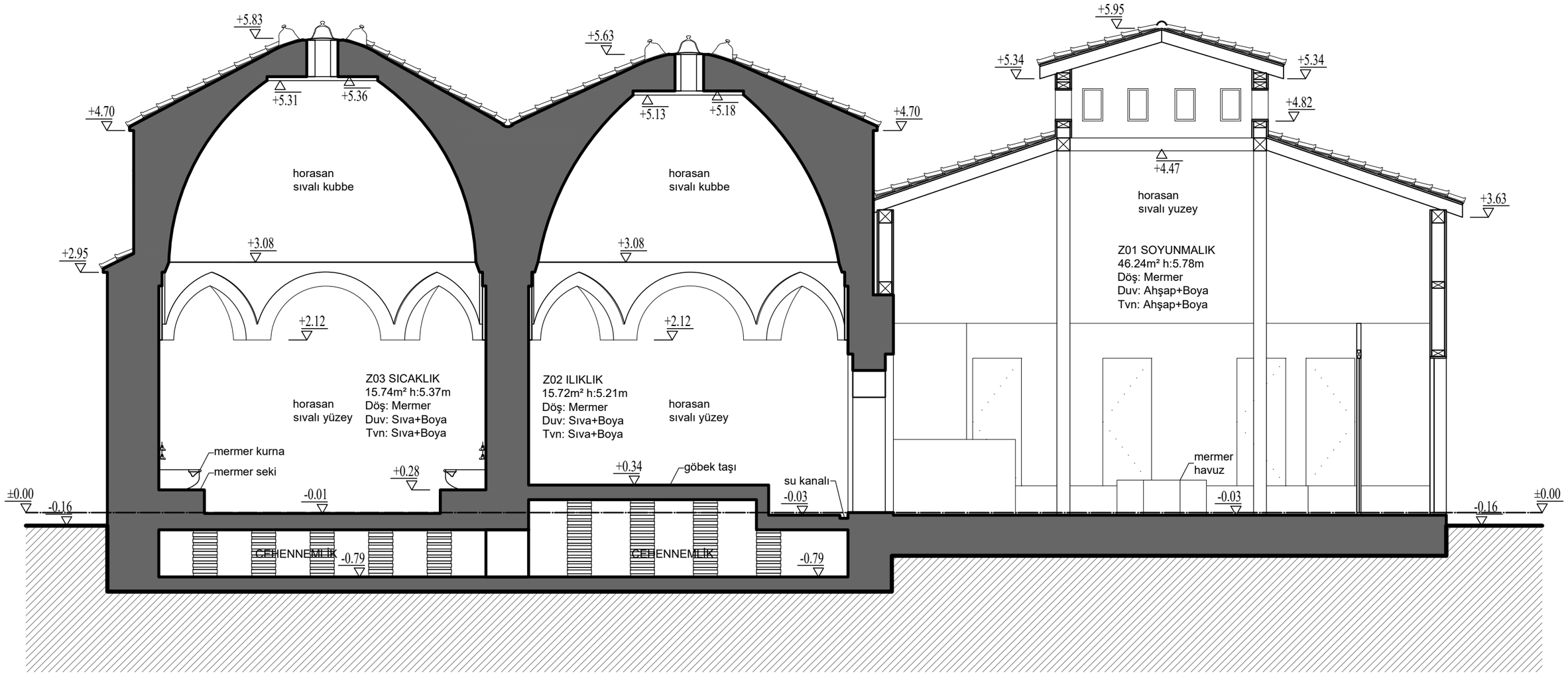
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 3 - RESTİTÜSYON

PAFTA NO
5/12

A - A KESİTİ ÖLÇEK:1/50

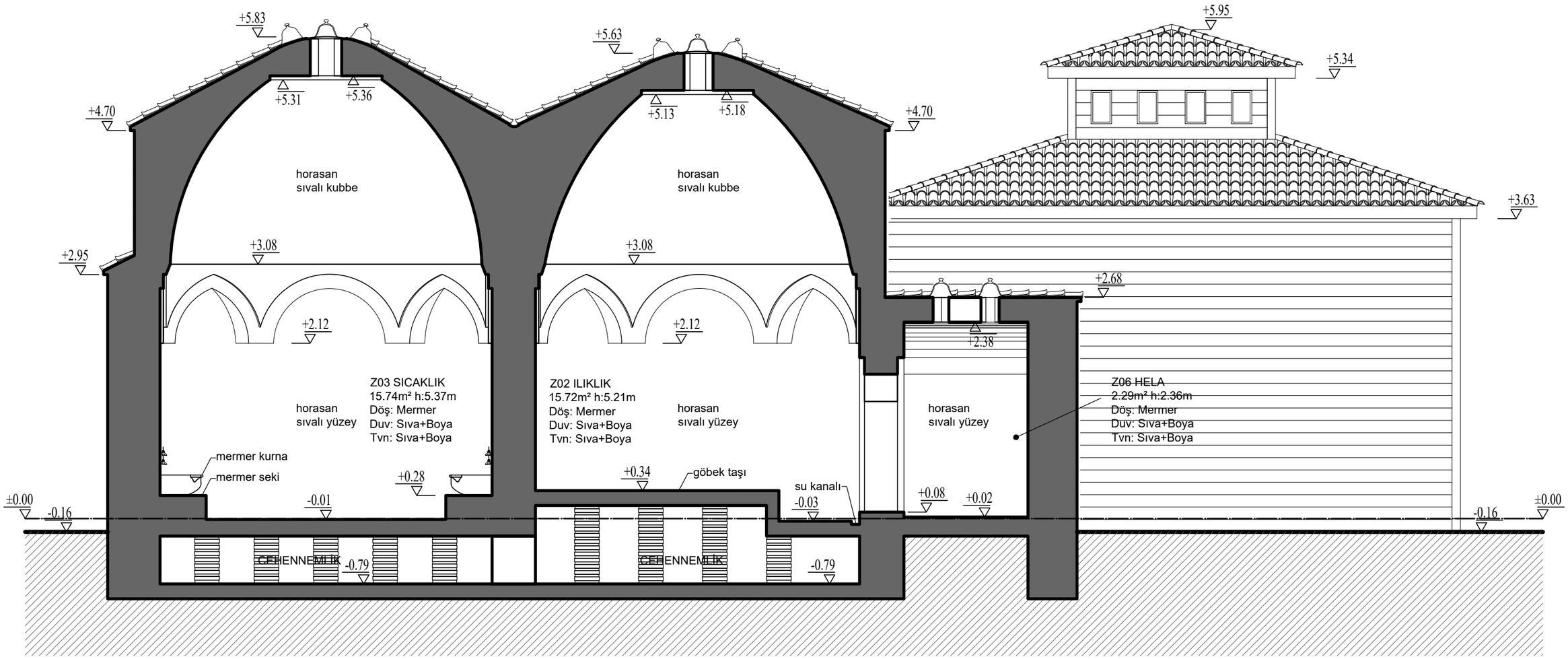
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 3 - RESTİTÜSYON

PAFTA NO
6/12

A' - A' KESİTİ ÖLÇEK:1/50

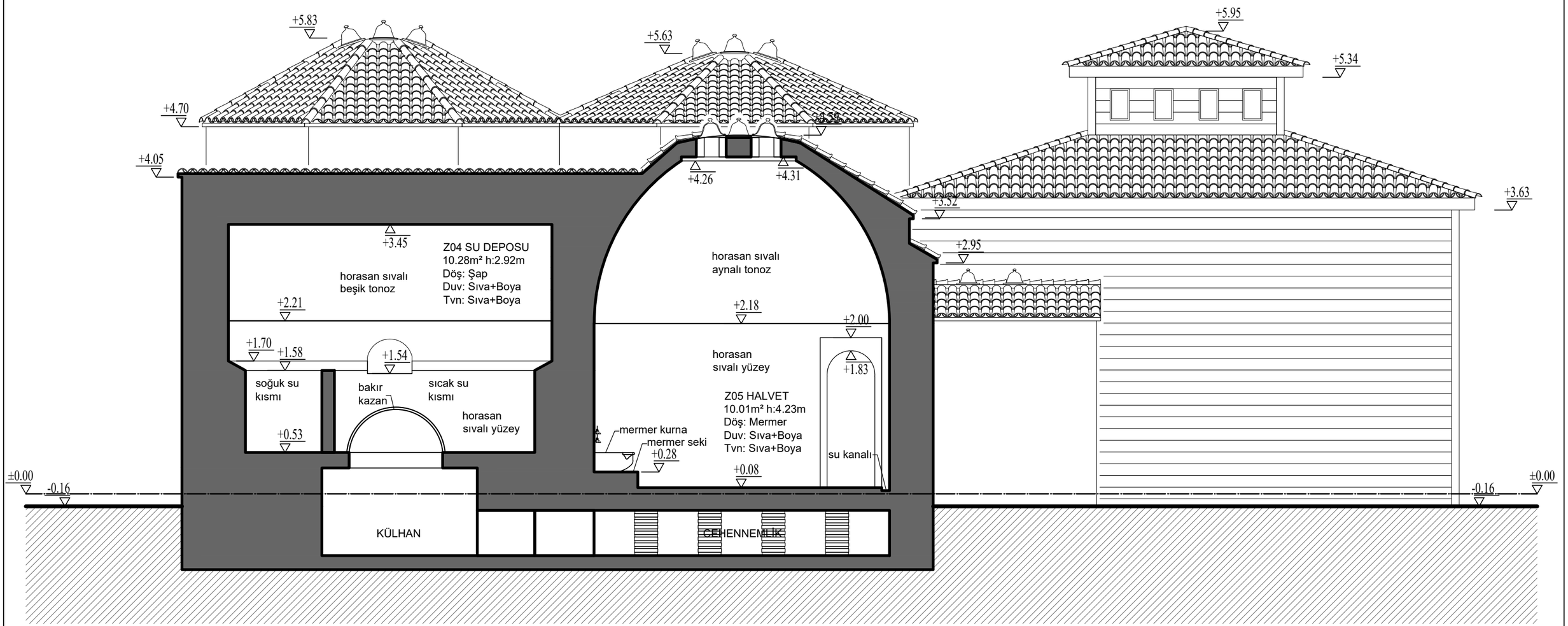
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 3 - RESTİTÜSYON

PAFTA NO
7/12

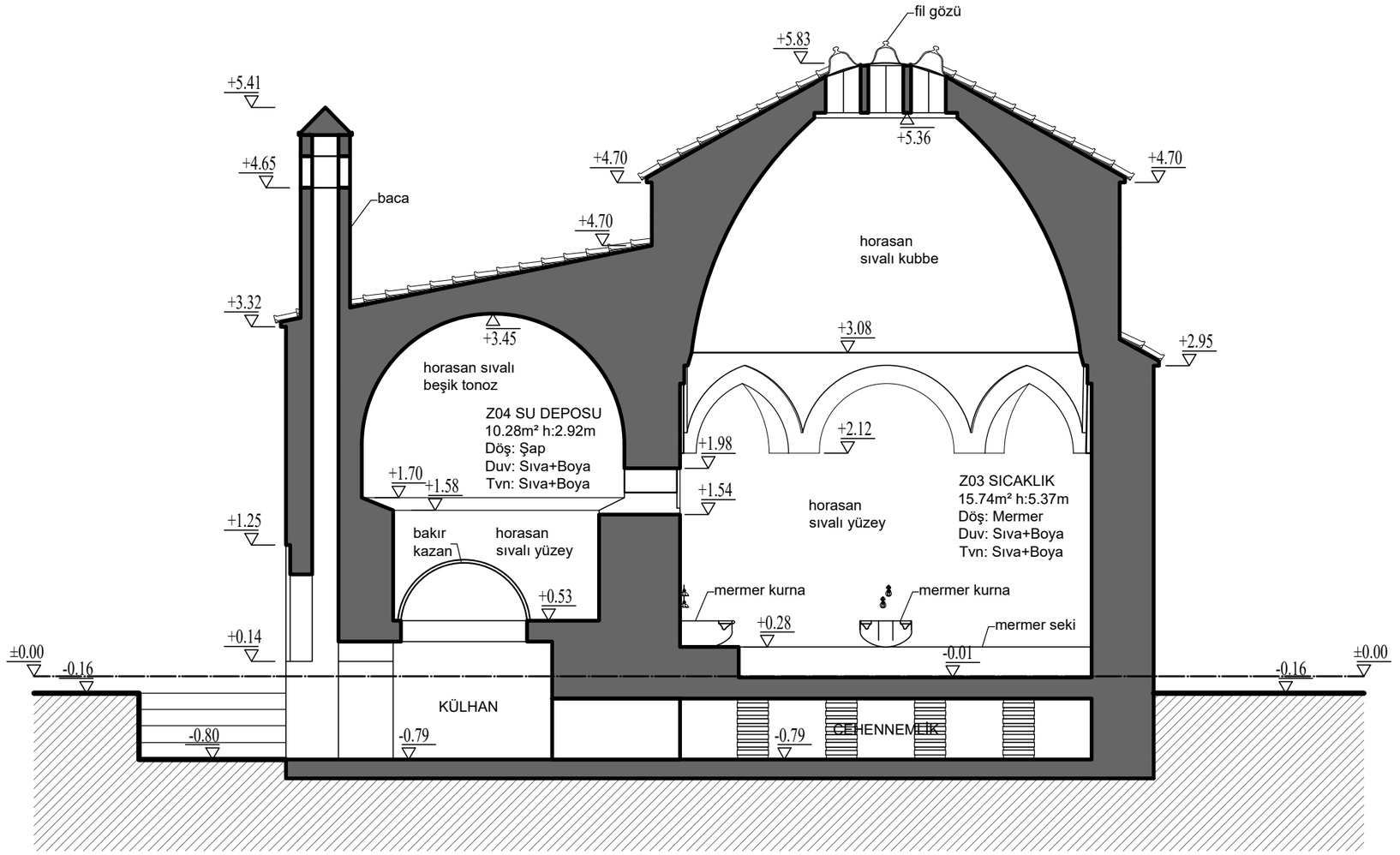

B - B KESİTİ ÖLÇEK:1/50

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 3 - RESTİTÜSYON

C -C KESİTİ ÖLÇEK:1/50

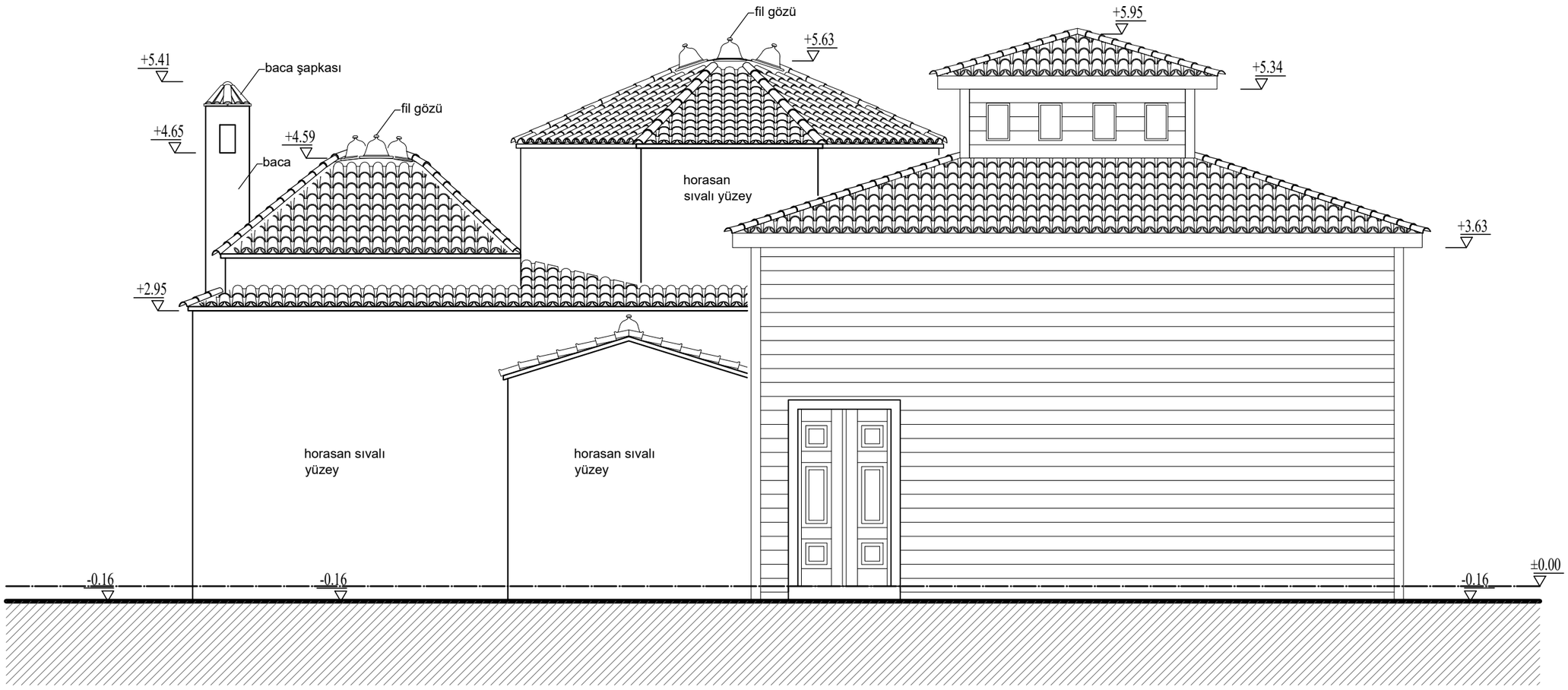
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 3 - RESTİTÜSYON

PAFTA NO
9/12

DOĞU CEPHESİ ÖLÇEK:1/50

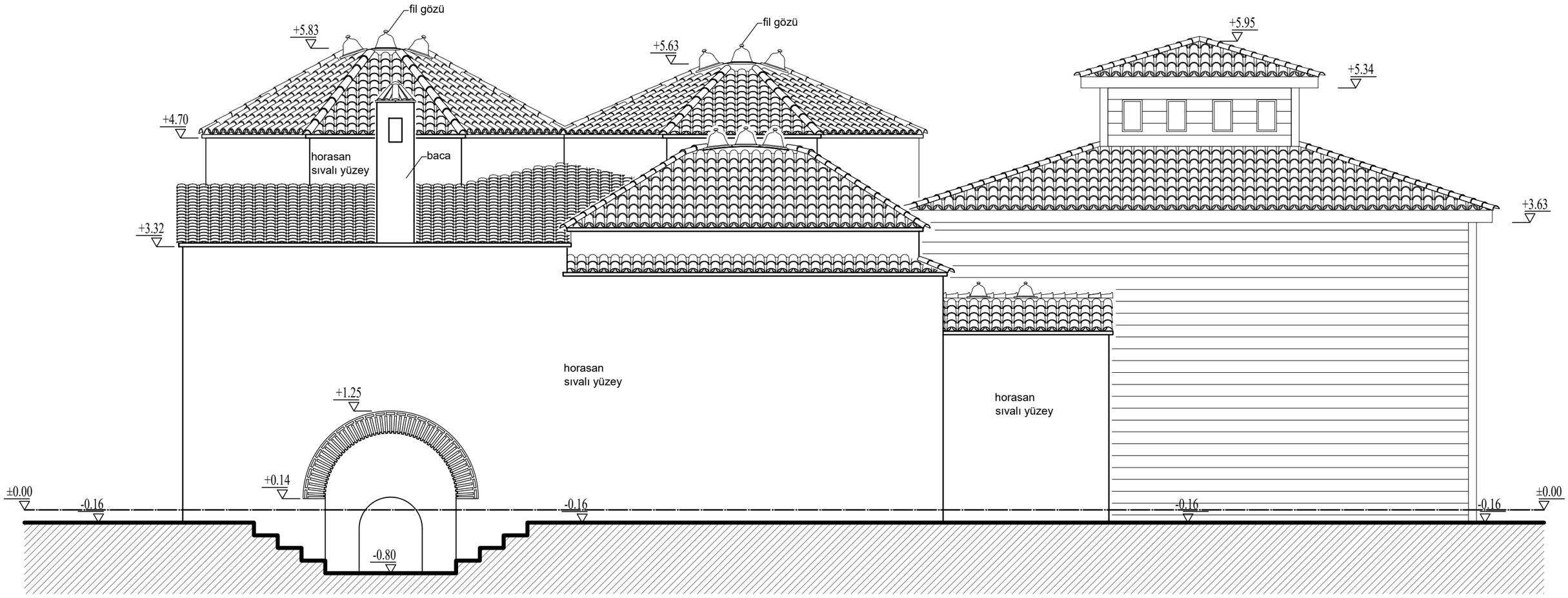
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 3 - RESTİTÜSYON

PAFTA NO
10/12

GÜNEY CEPHESİ PLANI ÖLÇEK:1/50

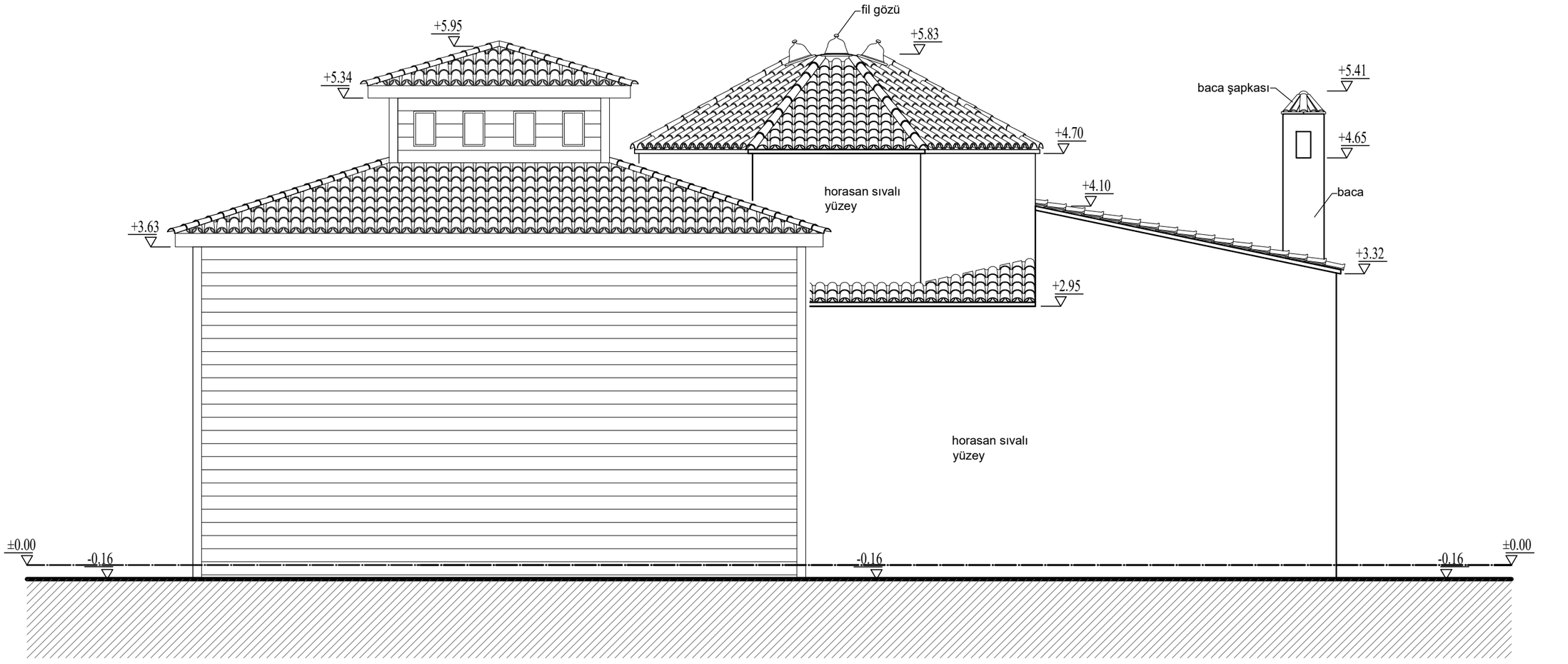
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 3 - RESTİTÜSYON

PAFTA NO
11/12

BATI CEPHESİ ÖLÇEK:1/50

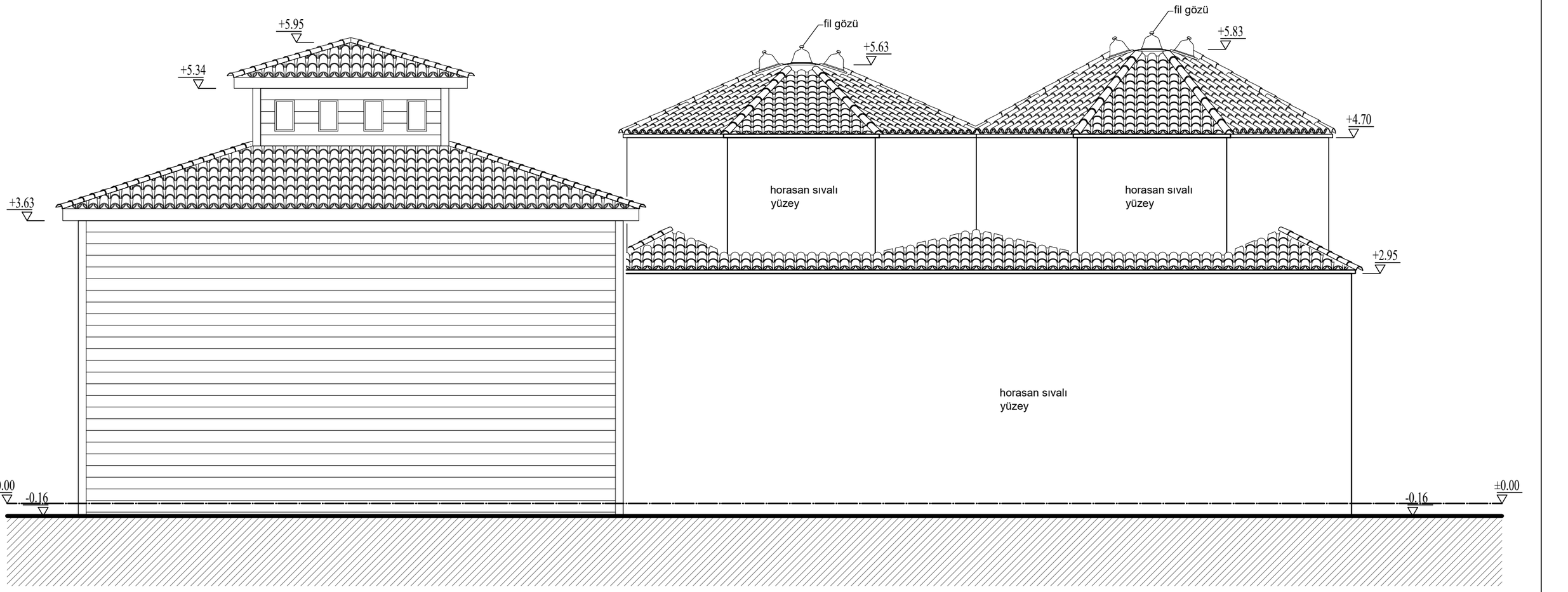
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 3 - RESTİTÜSYON

PAFTA NO
12/12

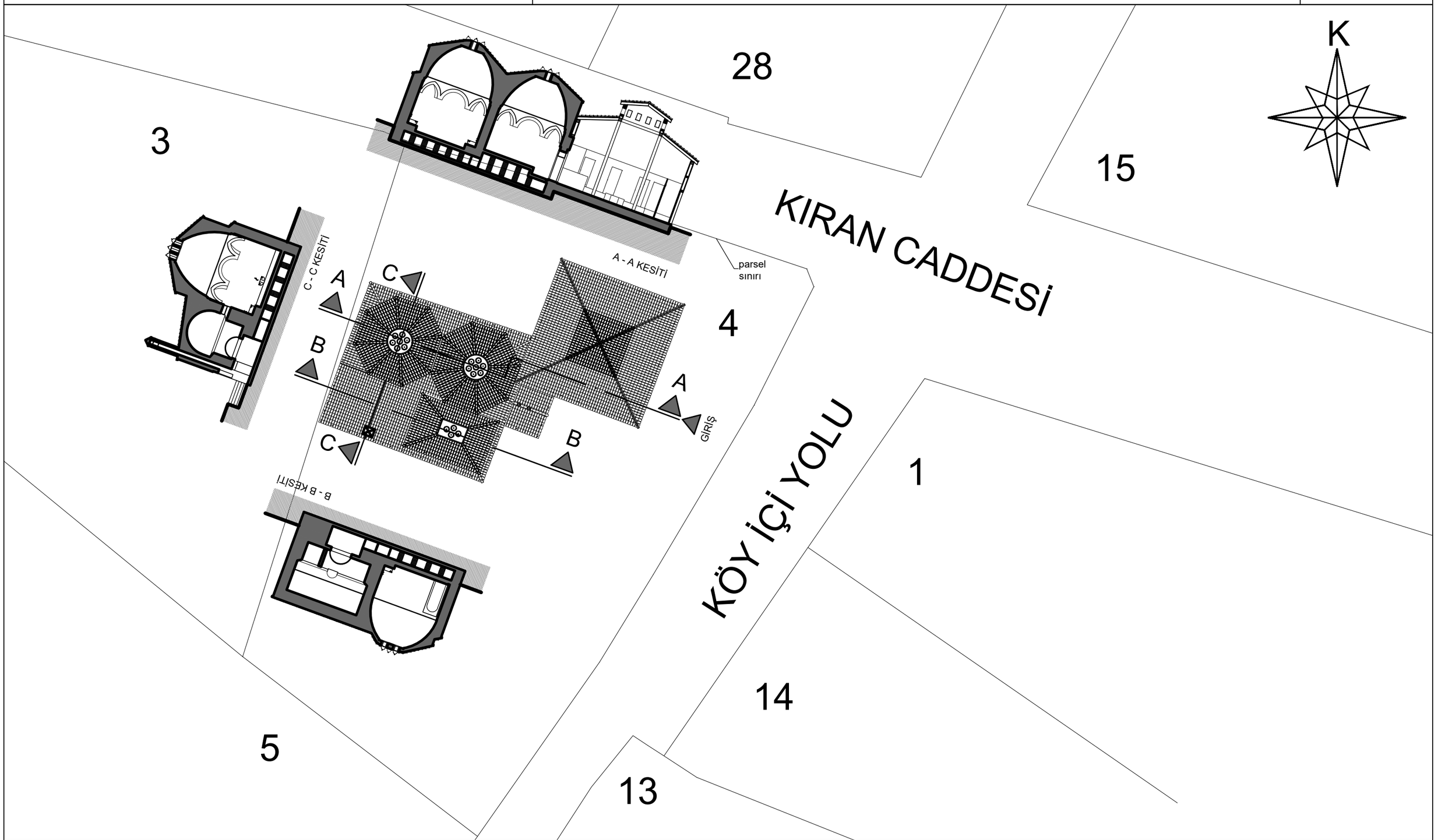
KUZEY CEPHESİ ÖLÇEK:1/50

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

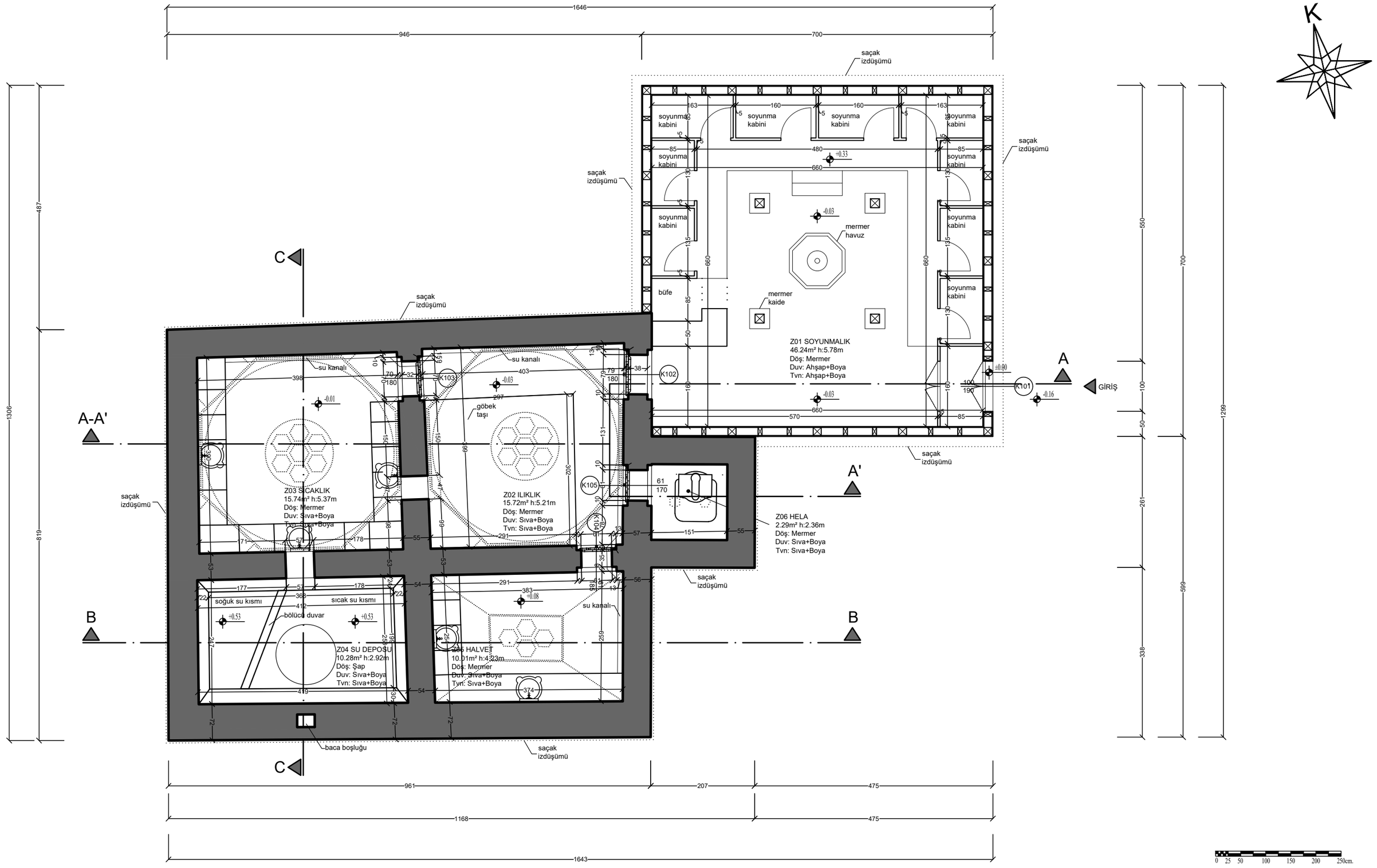
BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ
EK 4 -RESTORASYON

PAFTA NO
1/13

VAZİYET PLANI ÖLÇEK:1/200

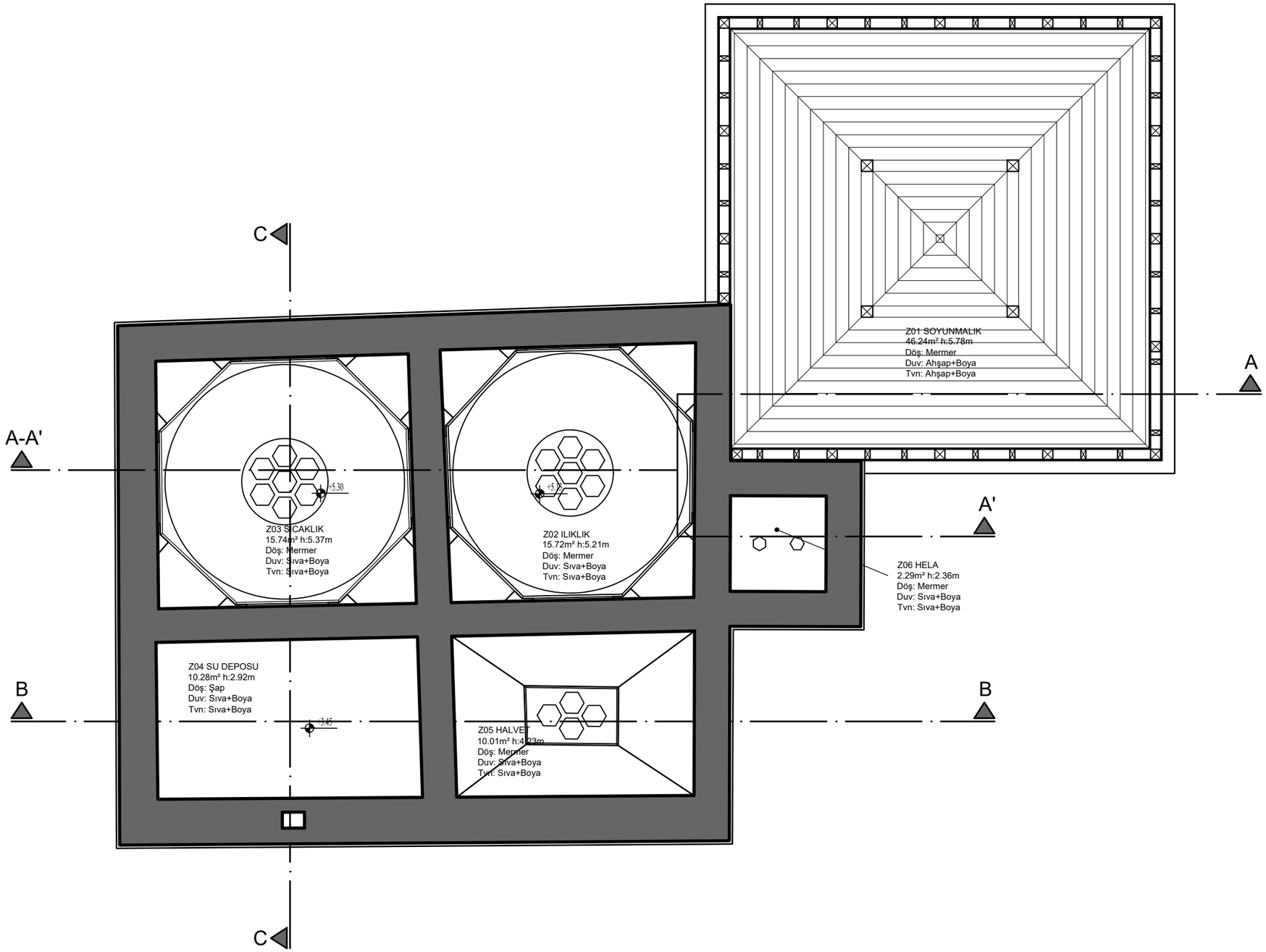
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

ZEMİN KAT PLANI

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

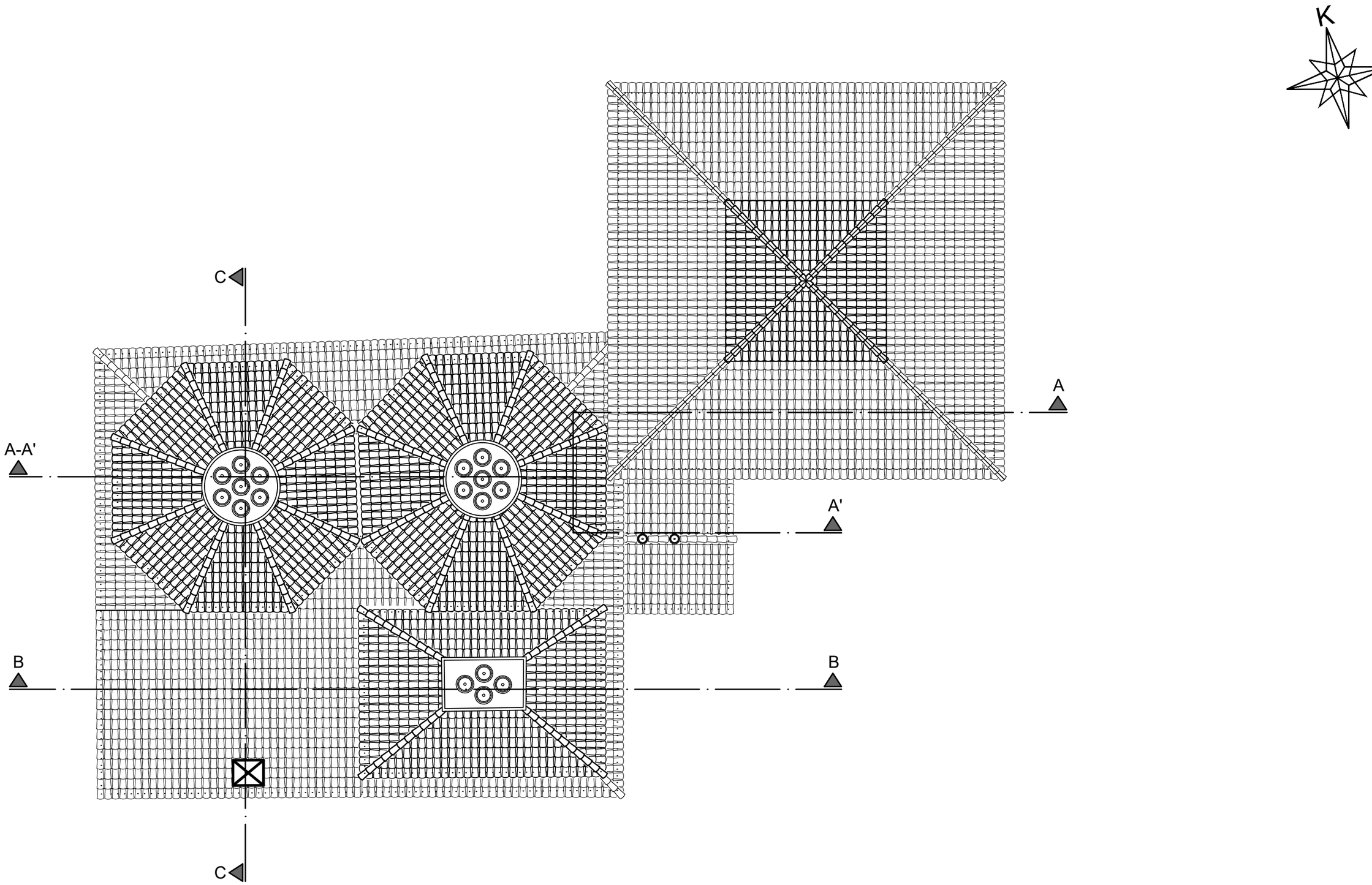
K

0 25 50 100 150 200 250cm.

ZEMİN KAT TAVAN PLANI

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

ÇATI PLANI

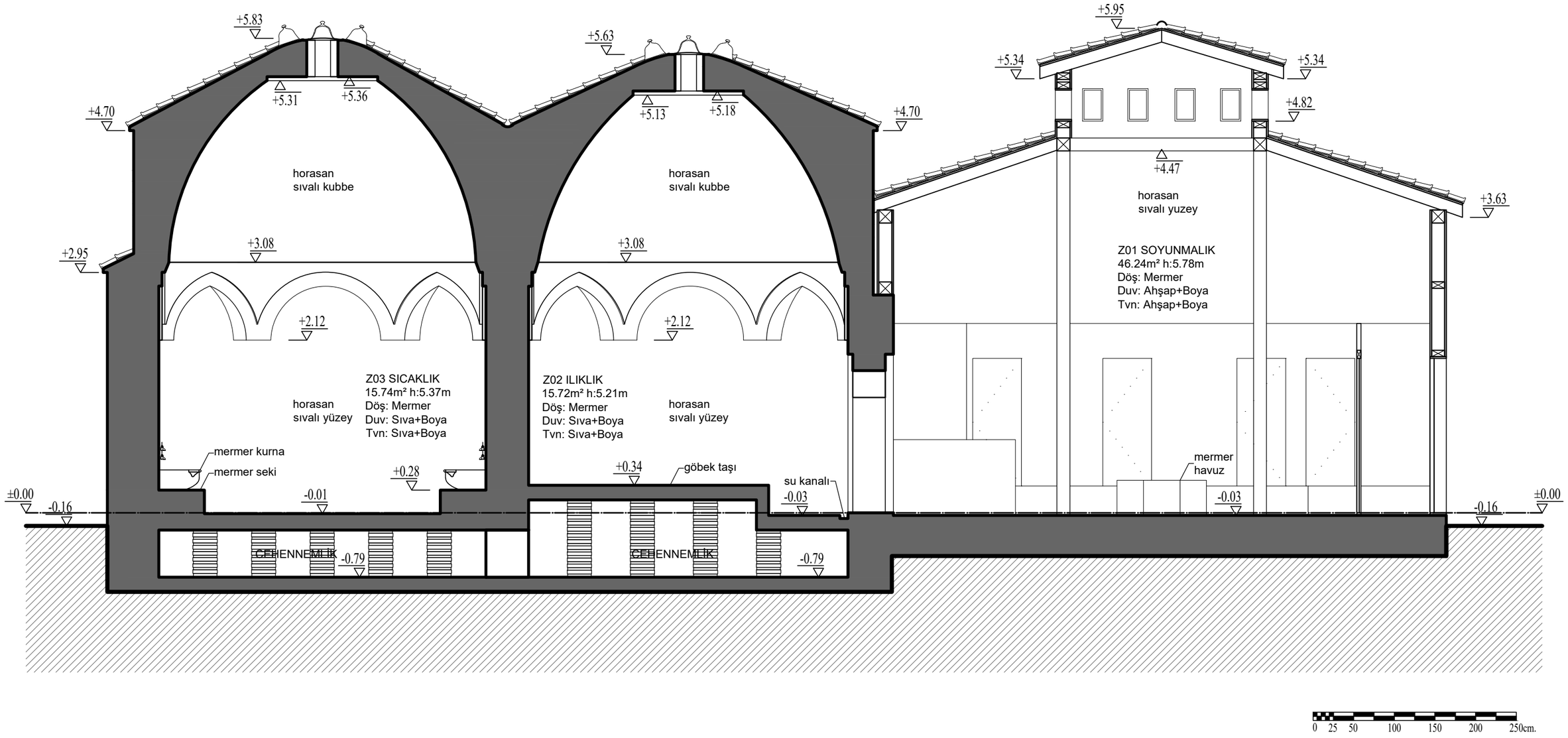
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

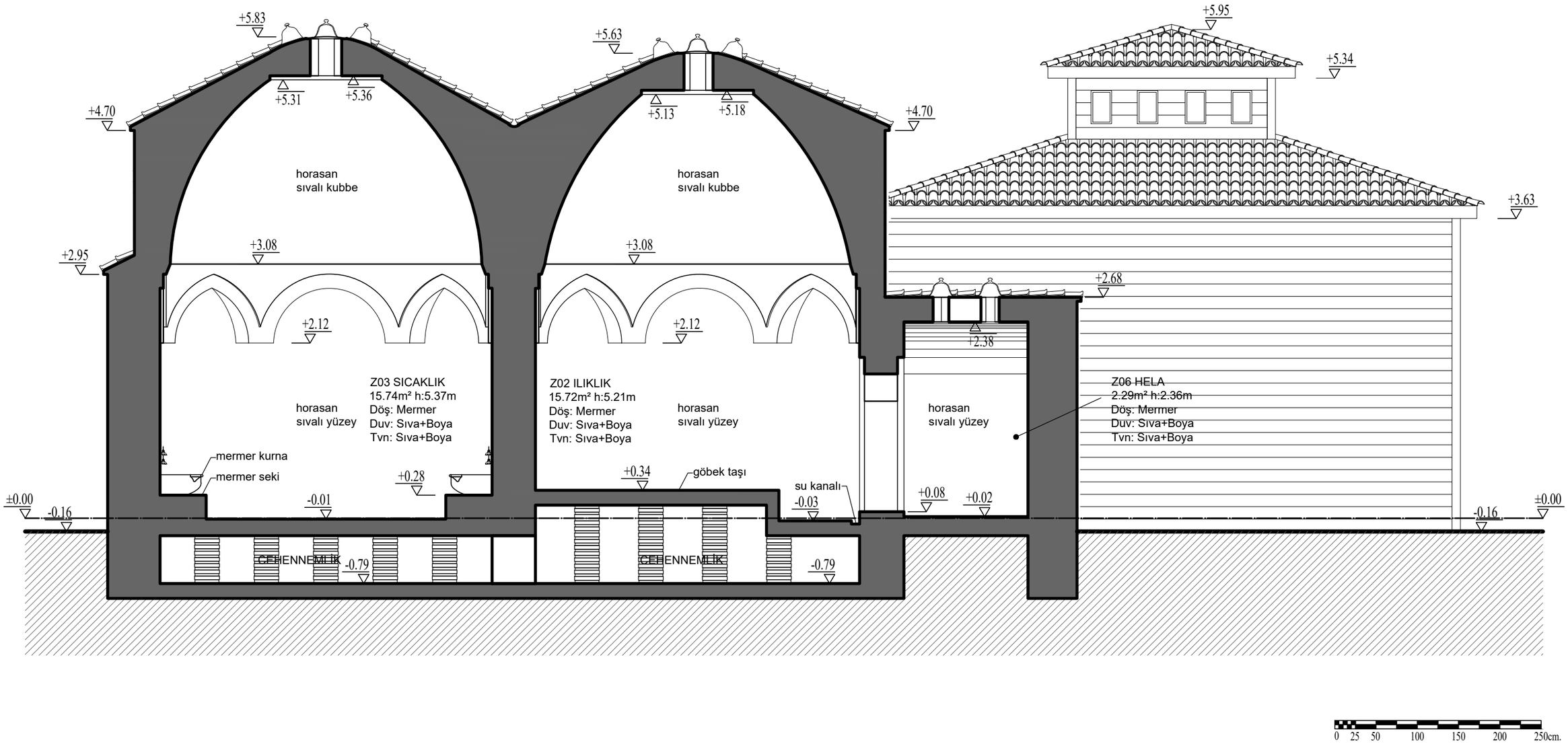
EK 4 - RESTORASYON

PAFTA NO
5/13

A - A KESİTİ ÖLÇEK:1/50

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

A' - A' KESİTİ ÖLÇEK:1/50

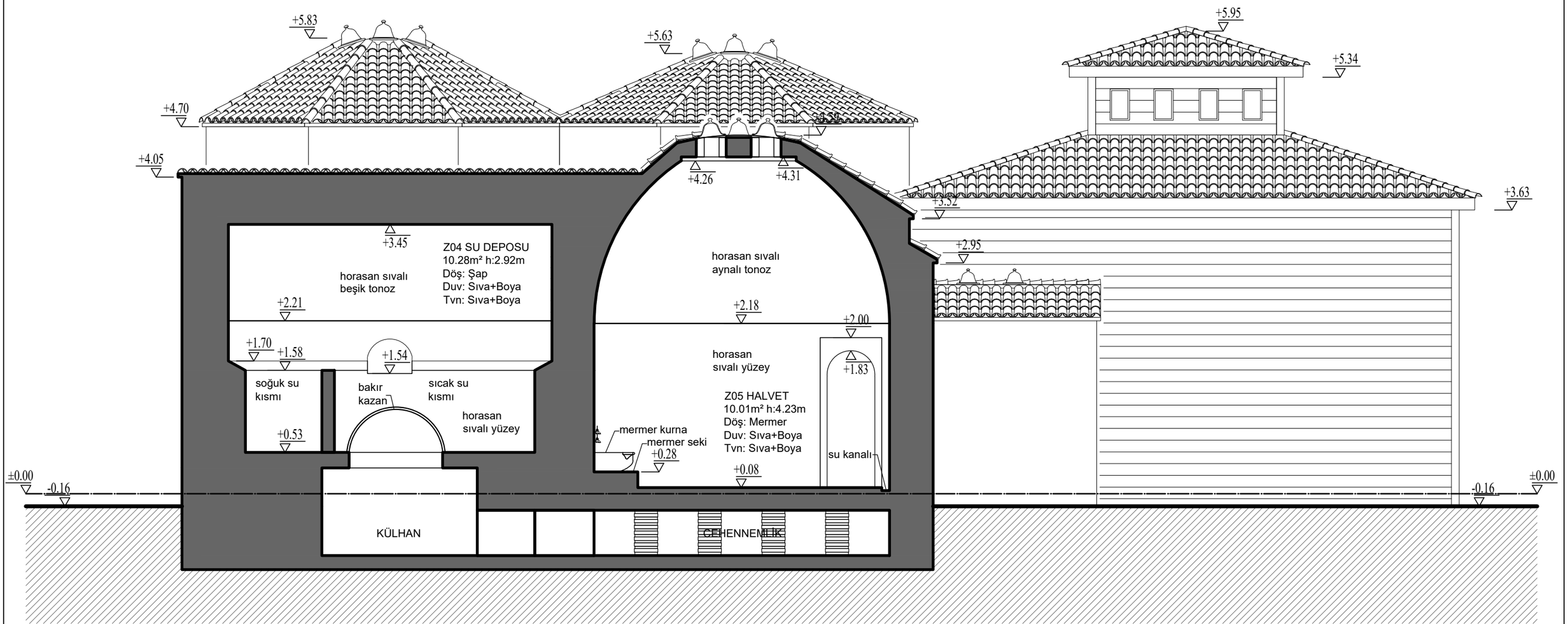
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

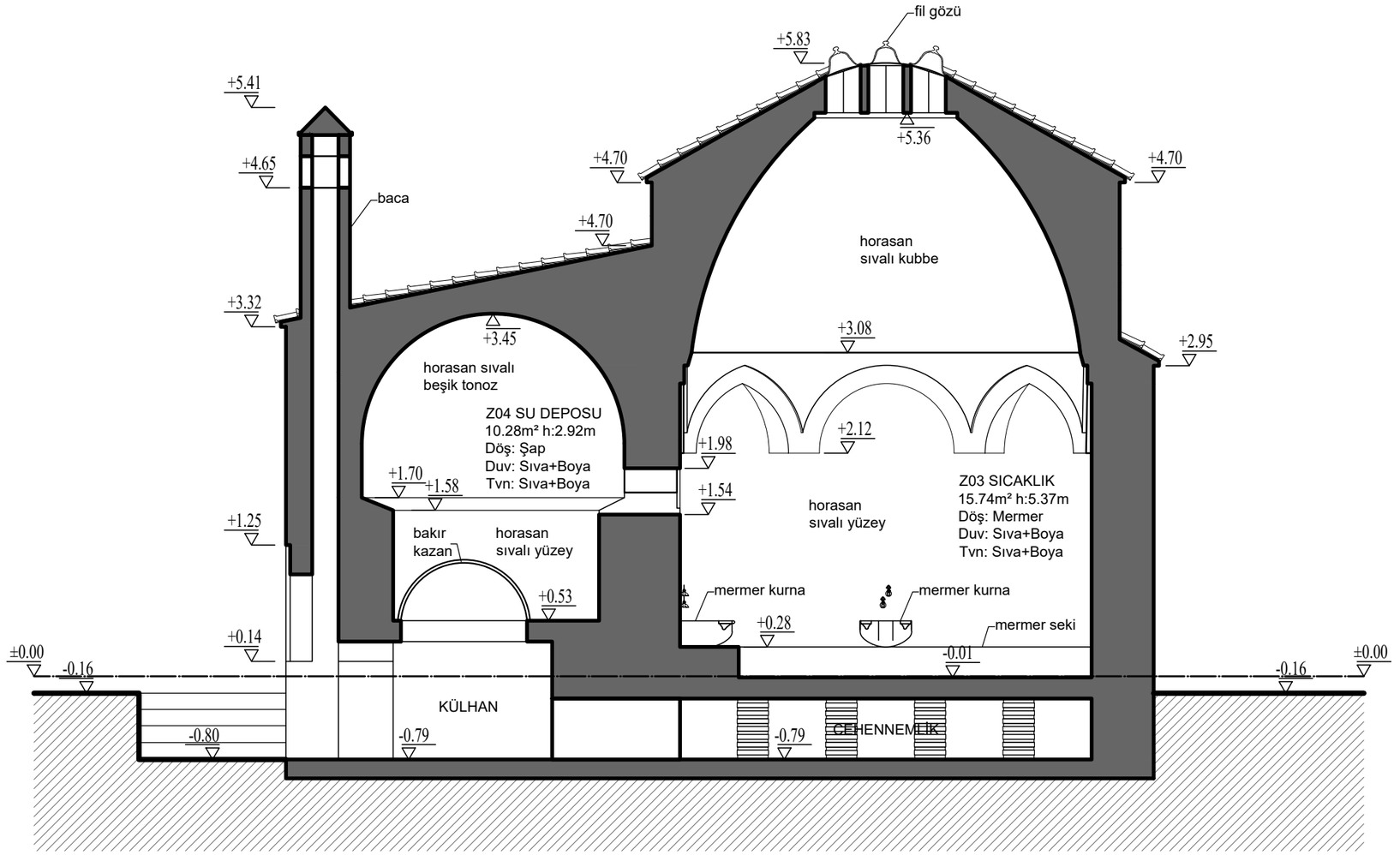
EK 4 - RESTORASYON

PAFTA NO
7/13

B - B KESİTİ ÖLÇEK:1/50

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

C -C KESİTİ ÖLÇEK:1/50

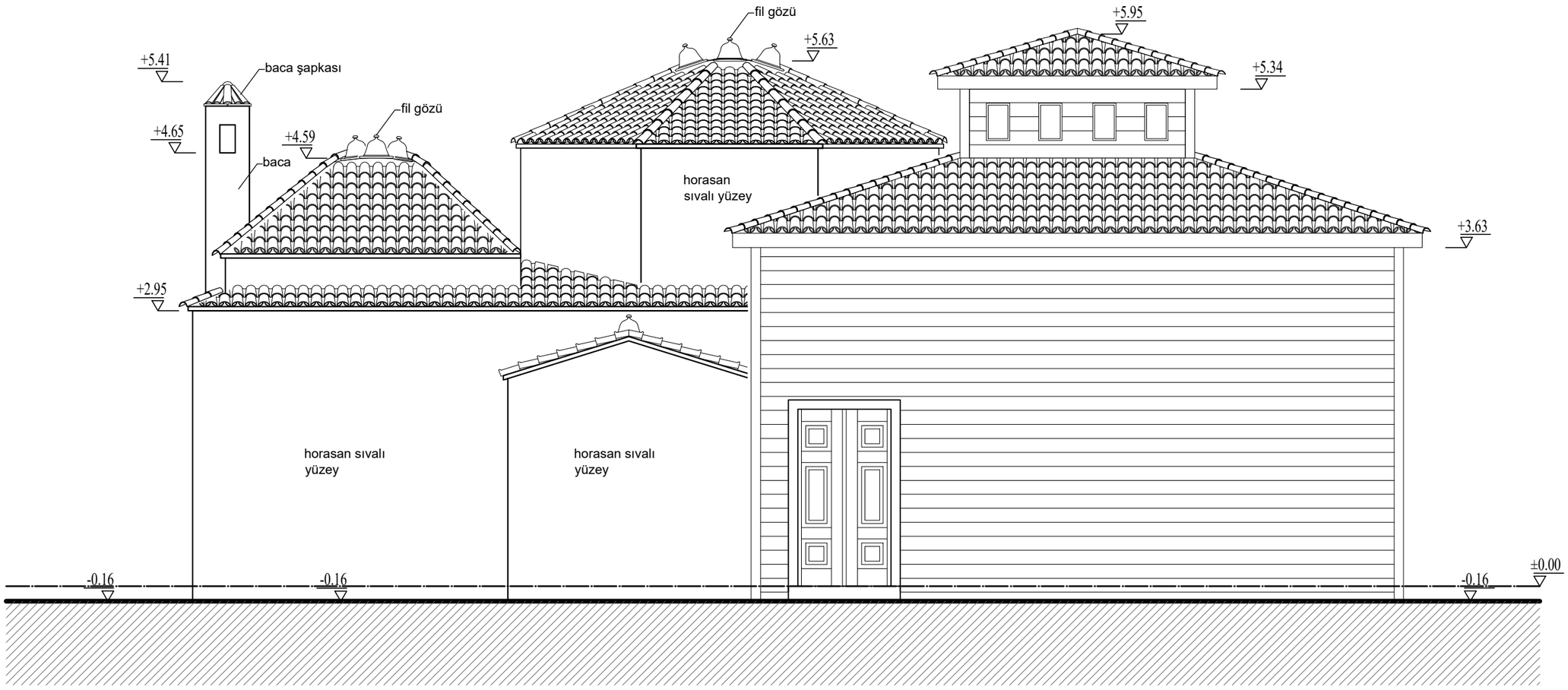
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

EK 4 - RESTORASYON

PAFTA NO
9/13

DOĞU CEPHESİ ÖLÇEK:1/50

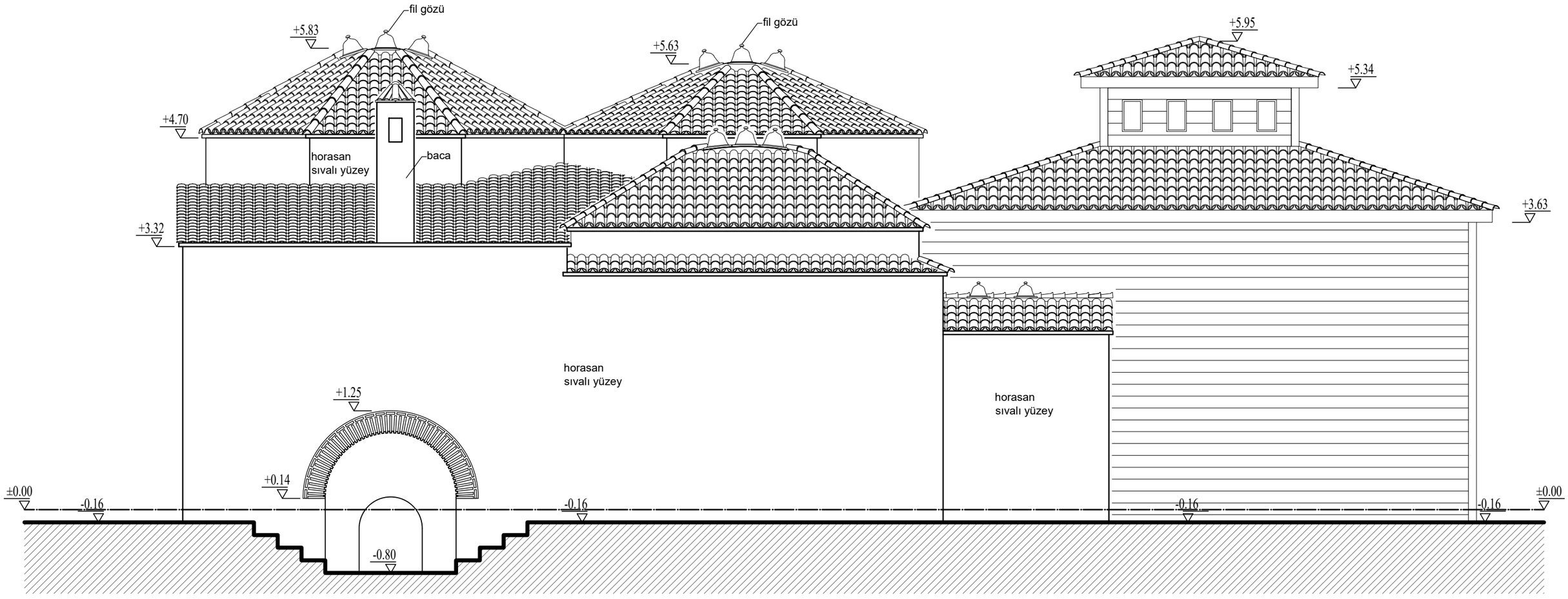
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

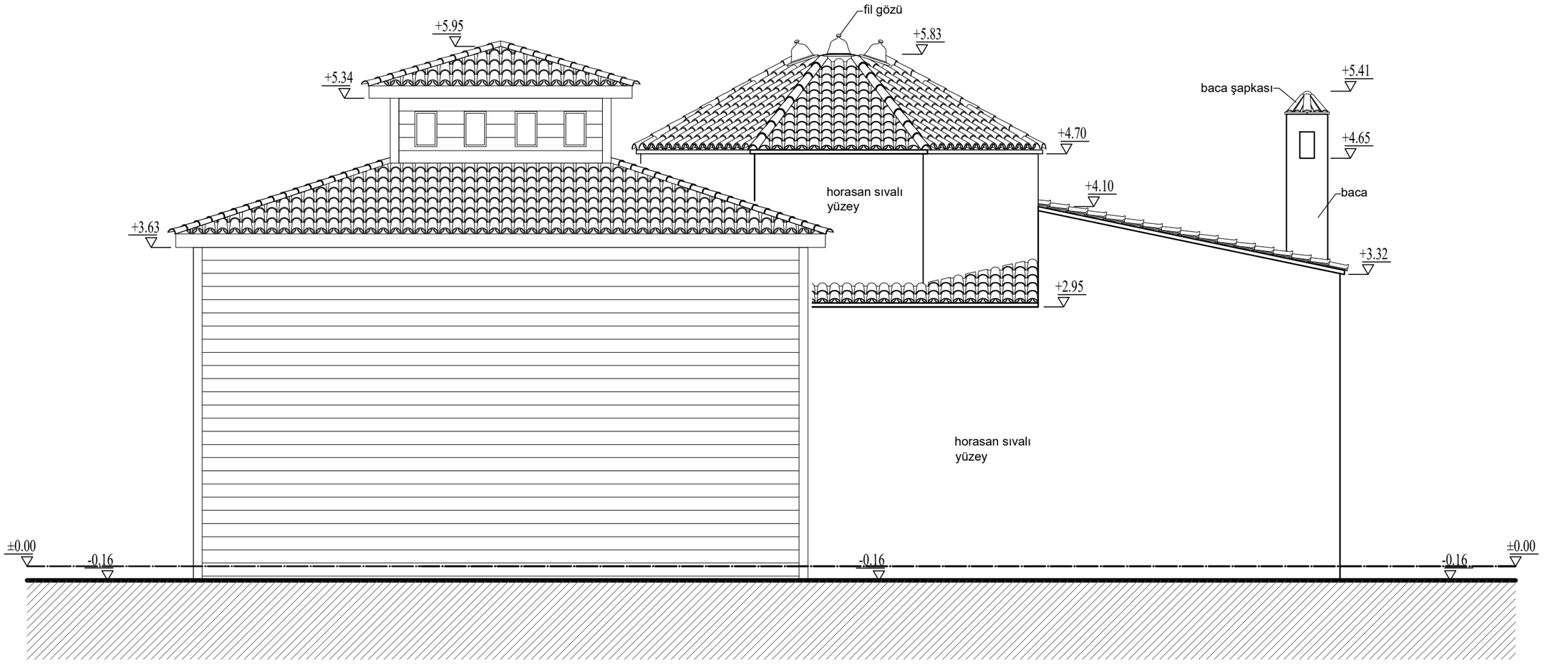
EK 4 - RESTORASYON

PAFTA NO
10/13

GÜNEY CEPHESİ PLANI ÖLÇEK:1/50

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

BATI CEPHESİ ÖLÇEK:1/50

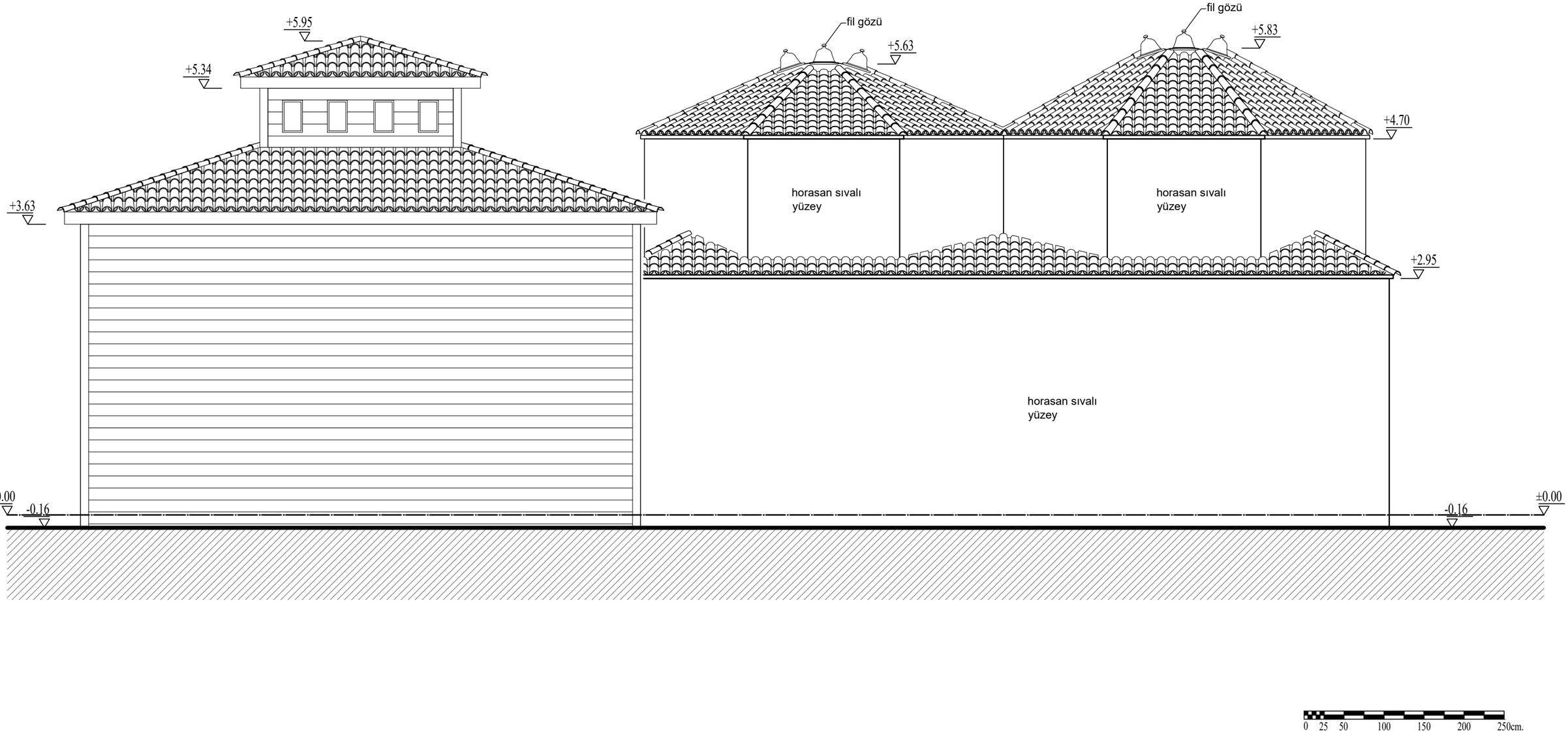
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

FATİH SULTAN MEHMET VAKIF ÜNİVERSİTESİ
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ
MİMARLIK ANA BİLİM DALI
MİMARİ KORUMA - RESTORASYON YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

BURSA İLİ İNEGÖL İLÇESİ CERRAH KÖYÜ HAMAMI YENİDEN İŞLEVLENDİRME ÖNERİSİ

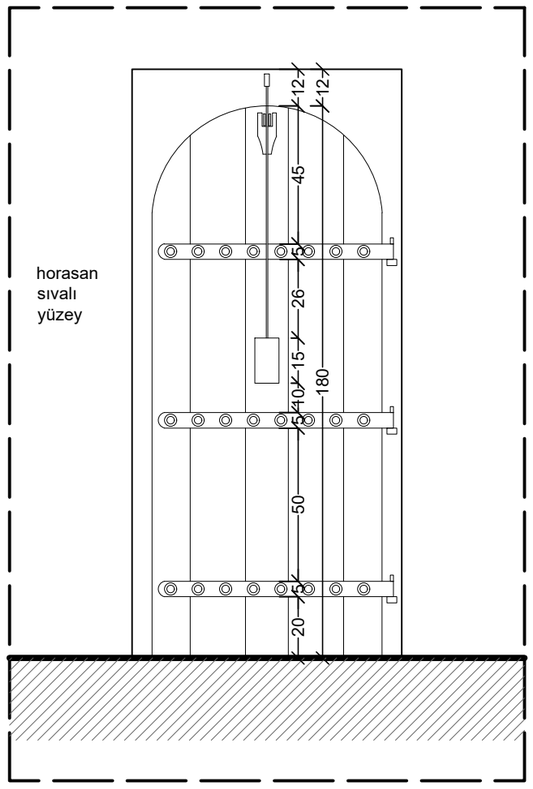
EK 4 - RESTORASYON

PAFTA NO
12/13

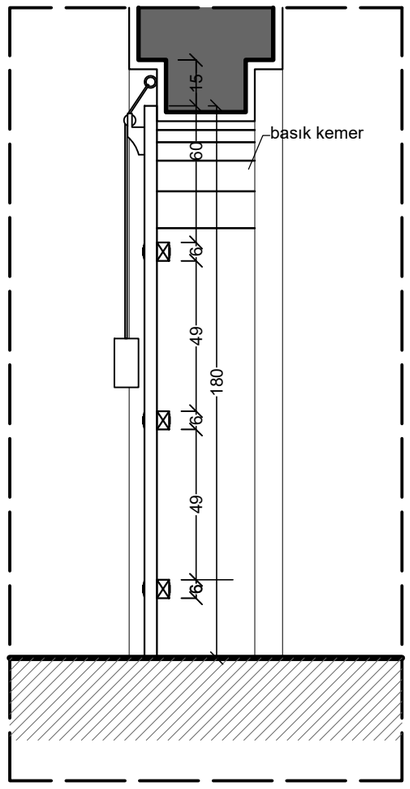

KUZEY CEPHESİ ÖLÇEK:1/50

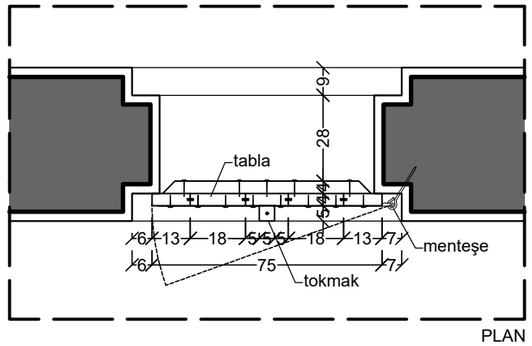
HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

GÖRÜNÜŞ

KESİT

PLAN

KAPI DETAYI ÖLÇEK:1/20

HAZIRLAYAN: MİMAR FUAT TERZİ
DANIŞMAN: PROF. DR. M. BÜLENT ULUENGİN

ÖZGEÇMİŞ

Ad-Soyad : Fuat TERZİ

Doğum Yeri ve Tarihi : FATİH, 28.01.1992

E-posta : terzifuat@gmail.com

ÖĞRENİM DURUMU:

• **Lisans :** 2012-2016, İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Mühendislik ve Doğa Bilimleri Fakültesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü

• **Yüksek Lisans :** 2016-2019, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi, Yüksek Lisans Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Mimari Koruma ve Restorasyon Programı

MESLEKİ DENEYİM:

Serhat İnşaat
• Fatih Kahvehane Kafe İnşaatı / Saha Mimarı (2016-2017)

Zeyrek Restorasyon
• Davutpaşa Medresesi Restorasyonu / Saha Mimarı (2017-)